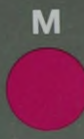

Grey Scale #13

A

1

2

3

4

5

6

M

8

9

10

11

12

13

14

15

B

17

18

19

111

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO

POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA
CHIN W XXI WIEKU

Praca naukowo-badawcza

~~Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej~~

~~S/7704~~

~~05-007704-002-0~~

WARSZAWA

75020

1	2	3	A
---	---	---	---

4

Tytuł.: Polityka bezpieczeństwa Chin w XXI wieku

5 Rozpoczęto: 06.06.2009 Zakończono: 31.12.2009	6 kart: 135	7
---	-------------------------	---

8	9
---	---

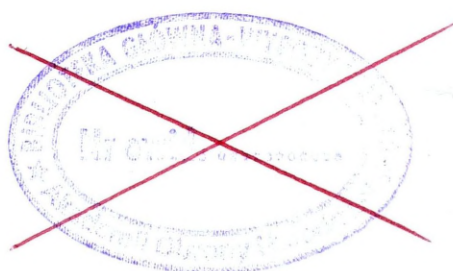
Dyrektor Biblioteki Głównej AON

dr. inż. Jerzy KOZIOŁ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

**POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA
CHIN w XXI wieku**

WARSZAWA 2009

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA

CHIN W XXI WIEKU

WARSZAWA

Recenzent:

prof. dr hab. inż. Piotr Sienkiewicz

Praca wykonana pod kierunkiem:

gen. broni rez. dr hab. inż. Józefa BUCZYŃSKIEGO

Współwykonawcy:

dr Halina ŚWIEBODA

mgr Adam RAMCZYK - doktorant

Redakcja: Halina Świeboda

Spis treści

Wstęp.....	4
Rozdział 1	
Chiny – 20 lat później	7
Rozdział 2	
Globalna Polityka Chińskiej Republiki Ludowej.....	23
Rozdział 3	
Chiny: Partner czy hegemon?	113
Zakończenie	132
Literatura.....	133

Wstęp

Globalizacja stworzyła warunki do szybkiego rozwoju Chin i warunki te zostały efektywnie wykorzystane w budowie mocarstwowego wizerunku „Państwa Środka”. Wyrazem zdolności Chin do wykorzystania mechanizmów globalizacji do pobudzenia gospodarki jest około 10 procentowa stopa wzrostu PKB i ponad 25 procentowa stopa wzrostu eksportu, przy 50 procentowej akumulacji PKB. Obecnie rezerwy państwowe Chin wynoszą dwa biliony USD i są wyższe niż zadłużenie USA. W ciągu ćwierćwiecza, a więc jednego pokolenia, Chiny dziesięciokrotnie powiększyły PKB i stały się drugą potęgą gospodarczą świata. Prognozuje się, że w 2020 roku chiński PKB liczony według parytetu siły nabywczej wyniesie 29 600 mld USD, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych 28 800 mld USD.¹

W roku 1985 Deng Xiaoping ogłosił: najpierw wzrost gospodarczy, potem rozwój systemu bezpieczeństwa narodowego. Z analizy założeń kolejnych Białych Ksiąg wynika, że Chiny w procesie modernizacji sił zbrojnych wykorzystują doświadczenia z różnych konfliktów zbrojnych. Trwa proces budowy chińskich sił zbrojnych według „modelu chińskiego”, zgodnie z rewolucyjną ideologią, poprzez modernizację i standaryzację. W szczególności rozwija się zdolność bojową II Korpusu Artyleryjskiego odpowiedzialnego za broń strategiczną oraz utworzone w 1992 roku Siły Szybkiego Reagowania. Dużą uwagę przywiązuje się do przygotowania sił zbrojnych do działań w warunkach wojny informacyjnej, tworząc ośrodki rozwijające metody i środki informatyczne na potrzeby „cyberwojny”.

¹ Bank Światowy: <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601080&sid=anuXjclgg0EM>; również na stronach: http://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2009-08/21/content_8601333.htm

W „wielkiej strategii Chin” okres do 2020 roku i połowy XXI wieku określany jest jako „czas strategicznej szansy”, w którym przewiduje się osiągnięcie czterech głównych celów:²

1. Długookresowego, stałego wzrostu gospodarczego.
2. Uzyskanie statusu mocarstwa.
3. Wzrost poziomu średniego dobrobytu.
4. Podniesienie międzynarodowej zdolności konkurencyjnej.

Czy osiągnięcie tych celów odbędzie się zgodnie ze wskazaniem Sun Tzu: *Najwspanialszym zwycięstwem jest zwycięstwo osiągnięte bez wyciągnięcia miecza i rozlewu krwi. Zwycięstwo powinno być naturalnym efektem wiedzy i przygotowań, powinno przyjść samo,*³ pokaże przyszłość. Stąd też analiza systemowa globalnej polityki bezpieczeństwa Chin dla bezpieczeństwa regionalnego i świata stała się głównym celem badań, których egzemplifikacją jest niniejsze opracowanie.

Praca ta jest raportem z badań nad polityką bezpieczeństwa Chin w XXI wieku. Stanowi kontynuację pracy naukowo-badawczej zrealizowanej w 2008 roku, poświęconej ewolucji polityki bezpieczeństwa Chin. Jest rozwinięciem i jednocześnie uzupełnieniem wyników badań nad modyfikacją chińskiej koncepcji bezpieczeństwa i modelami prognostycznymi przyszłych warunków polityki globalnej. Wśród problemów szczegółowych uwzględniono zagadnienie obecności Chin a przede wszystkim ich sił zbrojnych w działaniach misji pokojowych Organizacji Narodów Zjednoczonych, a także poddano analizie współczesny potencjał militarny Chińskiej Republiki Ludowej. W analizie chińskich stosunków międzynarodowych rozpatrzono politykę „Państwa Środka”, ostatniego ćwierćwiecza ubiegłego stulecia do chwili obecnej, wobec największych graczy światowych: USA, Rosji, Unii Europejskiej. Wśród analiz uwzględniono również badania polityki regionalnej Chin

² J. Rowiński, *Chiny, nowa globalna potęga?* [w:] A. Rotfeld (red.), *Dokąd zmierza świat?* PISM, Warszawa 2008.

³ Sun Tzu, *Sztuka wojny*. Helion, Gliwiec 2004.

prowadzonej wobec państw Azji Centralnej, Południowej, Południowo-Wschodniej i Północno-Wschodniej.

Istotnym zamiarem badań było przygotowanie materiału użytecznego w procesie kształcenia w Akademii Obrony Narodowej na kierunku bezpieczeństwa narodowego, będącego czymś więcej niż zwięzłym kompendium wiedzy na temat polityki bezpieczeństwa ChRL. Autorzy dokładali starań by uniknąć sądów wartościujących, wyrażających aprobatę lub dezaprobatę dla polityki ChRL. W analizach korzystano nie tylko z bogatej literatury, lecz także z własnych - wielce zróżnicowanych – doświadczeń i dążeń. Kierujący zespołem gen. broni rez. dr hab. inż. Józef Buczyński ponad cztery lata pełnił funkcję attache obrony, wojskowego, morskiego i lotniczego przy Ambasadzie RP w Pekinie, zdobywając wiedzę i obserwując proces chińskiej transformacji niejako „od środka”. Materiały profesora Buczyńskiego stanowiły istotną podstawę analiz. Kapitan rez. mgr Adam Ramczyk obronił w 2005 roku na Wydziale Strategiczno-Obronny AON pracę magisterską nt. polityki bezpieczeństwa ChRL, która uzyskała nagrodę rektorską I stopnia i obecnie przygotowuje dysertację poświęconą problematyce polityki Chin. Dr Halina Świeboda prowadzi badania nt. bezpieczeństwa informacyjnego w kontekście bezpieczeństwa światowego i globalizacji obejmujące także analizę systemową transformacji ChRL.

Praca składa się z trzech rozdziałów. Ich zawartość merytoryczną wyznaczył następujący tok rozumowania. Podstawą wszelkich rozważań i analiz jest ściśle, w miarę jednoznaczne określenie przedmiotu tych prac. Dlatego też w pierwszym rozdziale starano skoncentrować uwagę nad zmianami, które zaszły w chińskiej polityce zagranicznej od czasu podjęcia reform

Na tle takich ustaleń, w rozdziale drugim skupiono się nad systemowym ujęciem działań Chin na arenie międzynarodowej.

Rozdział trzeci poświęcono rozważaniom postrzegania Chin w kontekście roli hegemonia lub partnera. Zwrócono uwagę na współczesny potencjał militarny Chin, eksponując modernizujące się chińskie siły zbrojne.

Rozdział 1

Chiny – 20 lat później

W 60 letniej historii Chińskiej Republiki Ludowej, której rocznicę obchodziła w 2009 roku jest wiele znaczących dat, na które należy zwrócić uwagę w analizie polityki bezpieczeństwa ze szczególnym uwzględnieniem aspektu globalnego (tab. 1):

Tabela 1. Ważniejsze daty w historii Chińskiej Republiki Ludowej

Rok	Charakterystyka wydarzenia
01.10.1949	proklamowanie przez Mao Zedonga z Bramy Niebiańskiego Spokoju powstania Chińskiej Republiki Ludowej
1960	rozpoczęcie konfliktu pomiędzy ChRL a ZSRR – zerwanie kontaktów dwustronnych - który kończy dopiero w 1989 r. wizyta Gorbaczowa w Pekinie
1966 – 1976	wielka rewolucja kulturalna
1972	nawiązanie stosunków dyplomatycznych USA – ChRL
1976	śmierć Mao Zedonga
1979	rozpoczęcie pod przewodnictwem Deng Xiaopinga transformacji gospodarczej gloryfikowanej jako drugie narodziny Chin
1989	tragiczne wydarzenia na Placu Tiananmen w Pekinie
1993	Jiang Zemin zostaje wybrany na Przewodniczącego ChRL
1997	śmierć Deng Xiaopinga i powrót Hong Kongu do macierzy
2001	przystąpienie Chin do Światowej Organizacji Handlu
2002 – 2003	powołanie Hu Jintao na Sekretarza Generalnego KPCh, a następnie na Przewodniczącego ChRL
2008	Letnie Igrzyska Olimpijskie w Pekinie

Źródło: opracowanie własne

Wśród tych dat na szczególną uwagę należy zwrócić na trzy, które można uznać wręcz za przełomowe dla osiągnięcia aktualnej pozycji politycznej i gospodarczej Chin na arenie międzynarodowej.

Za pierwszą ważną datę uznać należy rok 1972, w którym nastąpiło nawiązanie stosunków dyplomatycznych pomiędzy USA i Chinami, do którego doszło z inicjatywy Waszyngtonu. Konstrukтором nawiązania tych stosunków był ówczesny doradca Prezydenta USA Richarda Nixona do spraw bezpieczeństwa Henry Kissinger. W lipcu 1971 roku będąc z wizytą w Pekinie spotkał się między innymi z Zhou Enlaiem, bardzo ważną osobą w strukturze władzy Chińskiej Republiki Ludowej. W tym czasie Zhou Enlaiem pełnił zarówno stanowisko Premiera jak i ministra spraw zagranicznych. Podczas tego spotkania Kissinger oświadczył, że dla obu państw jest to historyczna okazja, gdyż oceniając aktualną sytuację na arenie międzynarodowej wyraźnie widać, że oba państwa są sobie równe, mogą być państwami partnerskimi, a tym samym nadszedł czas na spotkanie przywódców obu krajów i nawiązanie stosunków dyplomatycznych.

Strona chińska z dużym zadowoleniem odebrała te słowa, jednak zachowanie władz chińskich wskazywało na dalece idącą ostrożność zwłaszcza, że radzieckie KGB, pod przywództwem ówczesnego szefa Jurija Andropowa, wiedząc o zbliżającej się wizycie Kissingera w Chinach, starało się zdyskredytować jego osobę u przyszłych rozmówców rozsiewając pogłoski, że Kissinger jest „sowieckim agentem”. Pełne zaufanie strony chińskiej Kissinger osiągnął w czasie pożegnania na lotnisku wskutek przekazania jednemu z towarzyszących mu chińskich marszałków planów rozmieszczenia radzieckich wojsk wzdłuż chińskiej granicy wraz z dyslokacją rakiet SCUD SS-1B i SS-12. Informacje te wywarły wręcz szokujące wrażenie na chińskim marszałku, zwłaszcza, że podległym mu służbom nie udało się dotychczas zdobyć tak cennych informacji.

Żegnając Kissingera chiński marszałek wypowiedział znamienne w skutkach słowa ogromnie dziękując i stwierdzając, że będzie to dla Chin bardzo użyteczne. Był to widoczny znak dobrej woli Stanów Zjednoczonych mający służyć poprawie wzajemnych stosunków. Efektem tak owocnego pobytu Kissingera w Pekinie była pierwsza oficjalna wizyta Prezydenta Stanów Zjednoczonych Richarda Nixona w Chinach w 1972 roku, która dopro-

wadziła do nawiązania stosunków dyplomatycznych między obu państwami. Później wydarzenia potoczyły się już dość szybko bo w 1973 roku ChRL otworzyła swoje przedstawicielstwo dyplomatyczne w Waszyngtonie, a Stany Zjednoczone otworzyły w Pekinie Biuro Łącznikowe. Wprawdzie nie miało ono oficjalnego statusu ambasady, ale jego szefem, w randze ambasadora, zostaje G. H. Bush senior (1974-1975) późniejszy Prezydent Stanów Zjednoczonych, który bezpośrednio po zakończeniu swojej, zaledwie 14 miesięcznej pekińskiej misji został mianowany na Dyrektora CIA.

Po wydarzeniach lat 1972-73 relacje chińsko – amerykańskie zmieniły się diametralnie. Stosunki te cechowały i do dziś cechują trudne momenty, jak np. czas po zbombardowaniu Ambasady Chińskiej w Belgradzie, czy po przechwyceniu nad wyspą Hajnan amerykańskiego samolotu szpiegowskiego, a także ciągle podejrzenia i oskarżenia chińskich hakerów o ataki na amerykańskie serwery rządowe. Różna jest też dynamika tej współpracy, ale jej niekwestionowanym znaczeniem jest bardzo wielki wpływ jaki ta współpraca wywarła, wywiera i wciąż będzie wywierała na sytuację świata w wymiarze globalnym zarówno w zakresie politycznym, gospodarczym jak i w obszarze regionalnego i międzynarodowego bezpieczeństwa.

Drugą ze znaczących dat jest data związana ze śmiercią Mao Zedonga i objęciem sterów rządzenia krajem przez Deng Xiaopinga w 1979 roku. Jest to również data wiążąca się z rozpoczęciem wielkich reform gospodarczych określanych terminem „czterech modernizacji”, a więc unowocześnienia i rozwoju: rolnictwa, przemysłu, nauki i technologii oraz modernizacji i restrukturyzacji Chińskiej Armii Ludowo–Wyzwoleńczej. Modernizacje tych obszarów miały umożliwić szybki rozwój państwa i budowę materialnych podstaw mocarstwowych Chin.

Fundamentalnym założeniem reformy Denga było odejście od walki klasowej i wprowadzenie Chin na drogę szybkiego wzrostu gospodarczego poprzez pobudzenie produkcji i zwiększenia wydajności pracy, co w konsekwencji miało prowadzić do poprawy poziomu życia wszystkich obywateli.

Dotychczas obowiązującą zasadę walki klasowej oraz wojny i rewolucji zastąpiono maksymą pokój i rozwój. Reformie tej towarzyszyły też liczne hasła mające jej zjednać szerokie grono zwolenników i zaktywizować całe społeczeństwo do zbiorowego wysiłku ukierunkowanego na przyspieszony rozwój całego kraju. Wśród haseł, które były swoistymi myślami przewodnimi prowadzonej przez Denga reformy warto zwrócić uwagę na następujące:

- walka klasowa nie nadaje się do jedzenia;
- bogacić się jest rzeczą chwalebną, pozwólmy jednym szybciej się wzbogacić, aby potem pomogli innym;
- celem partii jest rozwój gospodarczy kraju;
- każda metoda reformy gospodarki jest dobra o ile jest skuteczna, nie jest istotne czy ma ona rodowód socjalistyczny czy kapitalistyczny;
- socjalistyczna gospodarka rynkowa jako kombinacja gospodarki planowej i rynkowej ma być zasadniczym elementem prowadzonych reform.

Idee i koncepcje głoszone przez Deng Xiaopinga padły na bardzo podatny grunt. Znał on bowiem swoje społeczeństwo i wiedział, że gdy Chińczycy będą wiedzieli, że pracują dla siebie wręcz „rzucą się” do pracy i że nie ma lepszej motywacji do zwiększonego wysiłku niż bodźce materialne, których dotychczas Chińczycy byli kompletnie pozbawieni. Istotnym elementem reformy było również wprowadzenie, jak dotąd nieznanego Chińczykom, systemu odpowiedzialności, zgodnie z którym rolnik miał odpowiadać za produkcję zboża, dyrektor – menadżer za efektywne funkcjonowanie fabryki, a profesor za działalność naukowo-badawczą instytutu. Ta odpowiedzialność po raz pierwszy miała być spersonalizowana, a nie zbiorowa tak jak to było w czasie panowania Mao Zedonga.

Efekty tak zdefiniowanych reform przerosły oczekiwania samych jej autorów. Cały świat z podziwem, ale także z rosnącym niepokojem, obawą i zazdrością patrzył na to co się dzieje za Wielkim Murem, jak rodzą się no-

woczesne Chiny, jak budzi się do życia gospodarka, która może w przyszłości konkurować z najlepszymi na światowych rynkach.

Różne są wskaźniki ilustrujące dynamikę rozwoju gospodarczego kraju. Dla ilustracji zamian jakie zaszły w potencjale gospodarczym Chin, tylko w wymiarze 10-lecia od rozpoczęcia reformy, posłużyć się można taką dziedziną gospodarki jak handel zagraniczny, który wskazywał na rosnącą integrację chińskiej gospodarki z gospodarką światową. W tym miejscu należy przypomnieć, że Mao postawił na rozwój kraju o własnych siłach, jego zdaniem handel zagraniczny był uważany za zło konieczne i o ile nie można go było całkowicie uniknąć to należało go ograniczyć do minimum.

Po dojściu do władzy Deng Xiaopinga, gdy w 1979 roku eksport wyniósł 9.8 mld USD to w 1989 osiągnął poziom 58.2 mld USD czyli wzrost prawie sześciokrotnie, podobnie jak i import, który z poziomu 10.9 mld USD wzrósł do 60 mld USD.

Pomimo niewątpliwych sukcesów na polu modernizacji chińskiej gospodarki w reformie nie uniknięto także wielu błędów i nie udało się również uniknąć wypaczeń i deformacji, o których jednakże nie informowano światowej opinii publicznej. Powodem było między innymi to, że modernizacji gospodarki nie towarzyszyły żadne zmiany w politycznym systemie sprawowania władzy. Nie nadszły za nią również zmiany w świadomości wielu „twardogłowych” aktywistów partyjnych, którzy zaczęli tracić swoje strefy wpływów, a także w mentalności społeczeństwa, głównie chłopskiego, które ponosiło główny ciężar wdrażanych reform.

Przez całą dekadę lat osiemdziesiątych reformujące się Chiny traktowane były z wielką sympatią przez opinię międzynarodową, lecz masakra na Placu Niebiańskiego Spokoju w 1989 roku – trzecia znacząca data w historii rozwoju Chin - raptownie te nastroje zmieniła. W związku z użyciem siły przeciwko demonstrantom odżyły dawne lęki oraz niepokoje nie tylko wśród najbliższych sąsiadów lecz także na arenie polityki międzynarodowej.

W genezie tragicznych wydarzeń na palcu Tiananmen należy podkreślić, że był to również rok, w którym przypadała 40 rocznica proklamowania powstania kraju. Zgodnie z chińską tradycją nosił nazwę roku Węża i rozpoczęł się niezbyt szczęśliwie. Już w styczniu na skutek licznych manifestacji w Tybecie wprowadzono stan wyjątkowy. W lutym rozpoczęła się zakrojona na szeroką skalę walka z korupcją, nielegalnym handlem i kontrabandą, której efektem było wiele wyroków śmierci, a egzekucje były transmitowane przez telewizję w ramach obchodów chińskiego Nowego Roku. W opinii władz zaczynają pojawiać się opinie o organizacjach robotniczych będących załączkiem „*kontrrewolucyjnych partii politycznych*”. W Pekinie intelektualiści skierowali do władz centralnych list, w którym między innymi domagają się powszechnej amnestii z okazji czterdziestej rocznicy powstania ChRL - list pozostał bez odpowiedzi. Ważną datą tego roku jest 15 kwietnia. Tego dnia umiera na zawał serca Sekretarz Generalny KPCh Hu Yaobang będący symboliczną postacią ruchu reform politycznych. Żałoba po wielkim zmarłym była iskrą, która uruchomiła protesty na uniwersytetach. Studenci wykorzystali starą chińską tradycję, która umożliwiła im organizację masowego gromadzenia się na Placu Tiananmen w celu wyrażenia żałoby za zmarłym poprzez krytykowanie żyjących. Pojawiło się wiele haseł i sloganów, a jednym z nich, który można przyjąć za dobrą ilustrację panujących nastrojów jest następujący dwuwiersz:

Ten, jeden, który nie powinien umrzeć, jest martwy

Ci którzy powinni umrzeć, pozostają przy życiu.

Pierwsze zgromadzenie na Placu Tiananmen miało miejsce już 17 kwietnia. Każdego dnia rosła liczba demonstrujących studentów, do których zaczęli dołączać robotnicy i obywatele Pekinu. Wszyscy zgodnie i pokojowo demonstrowali pod hasłami walki z korupcją, ujawnieniem dochodów funkcjonariuszy państwowych, przywrócenia prawa do organizowania demonstracji oraz ograniczenia cenzury prasy i innych środków masowego przekazu. Ich celem nie było obalenie rządu i ograniczenia władzy wszechobec-

nej partii. Chcieli większych swobód obywatelskich i znamion demokracji, dialogu z władzą, oczekiwali na dyskusję i podjęcie reform, nie byli skłonni do agresji, myśleli że zostaną wysłuchani.

Odpowiedzią władz początkowo było milczenie, strach, paraliż i obawa. Wśród elity władzy zaczęły pojawiać się pierwsze głosy, że jest to kontrrewolucja, której należy się zdecydowanie przeciwstawić. Nikt nie był skłonny do podjęcia dialogu, ale nie było także odważnych do zastosowania wobec demonstrujących studentów rozwiązań radykalnych. Sytuacja z każdym dniem stawała się coraz bardziej patowa. Kulminacja demonstracji przypadła na początek maja. Każdego dnia na Placu Tiananmen gromadziły się wielosetysięczne tłumy. 15 maja do Pekinu z oficjalną wizytą, przybył Gorbaczow. Była to historyczna i bardzo ważna wizyta podczas, której po raz pierwszy od 1960 roku, czyli po 29 latach od czasu zerwania stosunków dwustronnych, miało dojść do spotkania radzieckich i chińskich przywódców. Wizycie tej, ze zrozumiałych względów, towarzyszyło wielkie zainteresowanie światowych mediów, których bardzo liczni przedstawiciele przybyli do Pekinu. Dodatkową „atrakcją medialną” były relacjonowane na żywo wydarzenia, rozgrywające się na Placu Tiananmen, a także szeroko komentowane zachowanie się władz wobec demonstrujących studentów. Świat z wielkim zainteresowaniem śledził rozgrywające się wydarzenia ale z równie dużym zaciekawieniem i niepokojem oczekiwano na reakcję władz. Czy przystąpi do dialogu? Czy też zdecyduje się na rozwiązania siłowe?

Niestety w gronie chińskich przywódców zwyciężył twardy, ortodoksyjny, odłam partyjny. Biuro Polityczne podjęło decyzję o wprowadzeniu stanu wyjątkowego i zdławieniu kontrrewolucji siłą. Pierwsi żołnierze zostali skierowani na Plac Tiananmen już 20 maja. Sytuacja była jeszcze w miarę spokojna. Później niestety z dużym „zaangażowaniem” wojska zaczęły usuwać demonstrantów z Placu. Doszło do masakry. Czołgi na Placu Tiananmen rozjeżdżały demonstrujących tam studentów. Świat patrzył na to z przerażeniem. W dniu 4 czerwca o piątej rano, wojsko oczyściło plac i jak przekazano w oficjalnych komunikatach „przywrócono ład i porządek w Pe-

kinie”. 9 czerwca, w 55 dniu od czasu rozpoczęcia wydarzeń, w telewizji pojawił się ubrany w maoistowski mundur Deng Xiaoping i złożył podziękowania armii za przywrócenie porządku w Chinach mówiąc, że jest ona „prawdziwym Wielkim Murem z żelaza i stali”. Zaczął się mroczny okres represji, izolacji gospodarczej, politycznej, czas stagnacji i zastoju.

Warto zwrócić uwagę na symbolikę daty 4 czerwca 1989 roku dla naszego kraju i dla Chin. Dla Polaków dzień ten jest symbolem otwarcia drzwi prowadzących do pełnej wolności. Przyniósł on nadzieję na budowę demokratycznego, suwerennego państwa oraz na przyspieszenie modernizacji polskiej gospodarki. Celem wyzwolonej wówczas energii społecznej były aspiracje naszego kraju do dołączenia do wspólnoty transatlantyckiej i uzyskania członkostwa w instytucjach, które tą wspólnotę w swoisty sposób symbolizują – Sojuszu Północnoatlantyckiego NATO oraz Unii Europejskiej.

Natomiast dla wielu chińczyków, a zwłaszcza tych wszystkich, którzy popierali postulaty demonstrantów z Placu Tiananmen, dzień ten stał się dniem tragedii i zawiedzionych nadziei na drodze do budowy demokratycznego społeczeństwa. Jeżeli mówimy o tak dramatycznej symbolice tej daty, to czynimy to by wskazać jej kontekst historyczny i spróbować odpowiedzieć na postawione pytanie: Co działo się w Chinach przez te 20 lat, czy były to wyłącznie lata stagnacji i izolacji na międzynarodowej scenie politycznej czy były również wypełnione rozwojem i dalszą dynamiczną modernizacją gospodarki. Gdzie zatem są Chiny po tych 20 latach ?

Po 4 czerwca 1989 roku, co było do przewidzenia, cała demokratyczna część opinii światowej potępiła użycie siły przeciwko demonstrantom z Placu Tiananmen i odwróciła się od Chin. Unia Europejska i Stany Zjednoczone nałożyły, obowiązujące do dnia dzisiejszego, embargo na dostawę broni i uzbrojenia oraz technologii podwójnego zastosowania. Został przerwany napływ zagranicznego kapitału. Wstrzymano wszystkie zagraniczne inwestycje i kredyty. Rozpoczął się okres stagnacji gospodarczej czego najlepszym dowodem jest to, iż dotychczas dynamicznie rozwijająca się chiń-

ska gospodarka gwałtownie wyhamowała, przykładem tego było min. to, że wzrost PKB, który dotychczas kształtował się na poziomie 7-9% spadł do niespotykanego od 10 lat poziomu 3,8%. Ponadto zmianom tym w sferze gospodarczej zaczęły towarzyszyć represje, które dotknęły tych wszystkich, którzy w ocenie władzy brali udział w „działaniach kontrrewolucyjnych”.

Powodem osłabienia tempa modernizacji i rozwoju gospodarczego Chin była nie tylko izolacja Pekinu na arenie międzynarodowej, ale i spory wewnętrzne pomiędzy poszczególnymi frakcjami partyjnymi. Zarówno w partii jak i w rządzie pojawiła się silna grupa negująca dotychczasową drogę rozwoju gospodarczego Chin i żądająca wręcz wycofania się z reform zaproponowanych przez Deng Xiaopinga. Chciała ona powrotu do gospodarki planowej, żądała zamknięcia dobrze prosperujących specjalnych stref ekonomicznych jako wylęgarni kapitalizmu oraz ograniczenia funkcjonowania prywatnych przedsiębiorstw. To te sfery aktywności obwiniano za załamanie gospodarki, za powstawanie hiperinflacji i powszechnie szerzącą się korupcję, zdarzenia te były ich zdaniem bezpośrednią przyczyną niezadowolenia społecznego, które doprowadziło do protestów i demonstracji na palcu Tiananmen. Ten trudny okres sporów wewnętrznych i wyhamowania reform trwał dwa lata. Okazało się jednak, że nie można sporami i decyzjami politycznym zatrzymać rozpędzonej chińskiej gospodarki rynkowej, która poprzez stworzenie ludziom, po raz pierwszy, możliwości „pracy na swoim” dawała motywację i dostarczała społeczeństwu bodźców materialnych i tym samym dawała nadzieję na lepsze jutro.

W tak skomplikowanej sytuacji wewnętrznej jeszcze raz dał znać o sobie talent organizacyjny i mediacyjny Deng Xiaopinga, który w roku 1992 udał się na południe kraju z misją swoistej reaktywacji wyhamowanych reform oraz ich zdecydowanego przyspieszenia poprzez większe otwarcie na zagraniczny kapitał inwestycyjny.⁴ W swym przekazie, który skierował do

⁴ Obszerne opracowanie skutków gospodarczych zamieszczono w poprzednim raporcie: J. Buczyński i in., Ewolucja polityki bezpieczeństwa CHRL. Scenariusze zmian i ewaluacja skutków. AON Warszawa 2008r.

społeczeństwa sformułował wizję jak to określił „socjalistycznej gospodarki rynkowej”, w której znalazł się także ukłon w kierunku ortodoksyjnych partyjnych oponentów stwierdzający, że reformom gospodarczym nie będą towarzyszyły reformy systemu politycznego. Misja ta zakończyła się pełnym sukcesem, a rok 1992 bardzo często określany jest mianem drugiego otwarcia Chin na gospodarkę rynkową i podjęcia swoistej rywalizacji o zajęcie wysokiej pozycji na arenie międzynarodowej. Najlepszym dowodem dynamiki jest faza, w którą weszła chińska gospodarka zwiększając prawie czterokrotnym wzrost poziomu PKB z 3.8% w 1990 roku do 14.2% w roku 1992, czy też prawie sześciokrotny wzrost PKB na głowę mieszkańca odpowiednio z 2.3% do 12.8%. W późniejszych latach wprowadzie ta dynamika trochę osłabła, ale zawsze utrzymywała się na wysokim poziomie 9-10% co i tak było wręcz szokującym ewenementem w porównaniu do tempa rozwoju gospodarczego innych państw świata.

Kolejną znaczącą datą jest rok 1997, w którym 19 lutego umiera Deng Xiaoping nie doczekawszy się za życia realizacji swojego wielkiego marzenia, którego był architektem, czyli powrotu Hong Kongu do macierzy. Wydarzenie to miało miejsce dopiero 1 lipca tegoż roku. Deng Xiaoping zostawił swoim następcom „rozpędzoną” gospodarkę, przeobrażone wewnętrznie Chiny, całkowicie inne mentalnie społeczeństwo i państwo o liczącej się już pozycji na arenie międzynarodowej. Pozostawił też po sobie spisany testament określany też mianem „strategii 28 hieroglifów”, w którym zawarł swoje wskazówki i procedury postępowania, a które stanowczo i cierpliwie stosowane pozwolą Państwu Środka na odbicie się od dna i wyruszenie na podbój świata. Wymowa tych zaleceń jest wciąż aktualna i po dzień dzisiejszy są one swoistym drogowskazem i kanonem postępowania oraz aktywności Chin na arenie międzynarodowej i to zarówno w wymiarze politycznym, jak i gospodarczym. Zalecenia te brzmią:

- obserwować spokojnie i analizować na zimno;
- umacniać (własne) pozycje;

- pewnie przeprowadzać zmiany;
- ukrywać nasze prawdziwe możliwości;
- wnieść swój wkład;
- nigdy nie stawać się liderem;
- zachowywać się powściągliwie – ostrożnie.

Rok 1997 jest także uważany za rok dojścia do władzy „trzeciej generacji przywódców”, którym już od 1989 lideruje Jiang Zemin jako Sekretarz Generalny Partii, Prezydent kraju i Przewodniczący Centralnej Komisji Wojskowej. To teraz na jego barkach spoczął obowiązek kontynuowania rozpoczętych przez Deng Xiapinga reform gospodarczych, dalszych przekształceń w poszczególnych sektorach gospodarki i dbanie o wzrost rangi i znaczenia Chin we wszystkich obszarach aktywności na arenie międzynarodowej.

Gdy analizujemy cały okres sprawowania władzy przez Jiang Zemina czyli do roku 2003 to wyraźnie widać, że polityka i gospodarka toczyły się po torach wytyczonych przez Deng Xiaopinga, a on we wszystkich swoich decyzjach kierował się zasadą, że wszystkie formy własności w państwie będą legalne o ile przyczyniają się do rozwoju potencjału gospodarczego, zwiększenia siły państwa i podniesienia poziomu życia społeczeństwa przy założeniu, że nie naruszają obowiązującego w państwie systemu politycznego i nie wymuszają jego reformy. Zgodnie z tymi zasadami uznał, że podstawową formą własności będzie własność społeczna. Swoistym novum było natomiast rozszerzenie formuły tego pojęcia, gdyż do tej formy własności zaliczono np. spółki, w których państwo musi posiadać pakiet kontrolny dzięki któremu, kierując się strategicznymi interesami kraju, będzie sprawowało nad nimi kontrolę i swoisty nadzór.

Tak zdefiniowana, w dużej mierze zachowawcza polityka Jiang Zemina pozwoliła mu utrzymać wysokie tempo rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Prawie pięciokrotnie bo z 111.7 mld USD w 1989 roku do 510 mld w 2001 roku wzrosły obroty w handlu zagranicznym. W tym sa-

my okresie utrzymała się wysoka bo 9-10% dynamika wzrostu PKB, 50 mld USD wyniosły bezpośrednie inwestycje zagraniczne oraz drastycznie został zmniejszony sektor gospodarki państwowej, która obecnie wypracowuje nie więcej niż jedną piątą PKB – na początku reform rozpoczętych przez Denga ten udział wynosił ok. 80%. Dla kadencji władzy sprawowanej przez Jiang Zemina bardzo znaczący był rok 1999 i 2001. W 1999 r. do macierzy jako specjalna strefa ekonomiczna wraca Macao. Warto tu zasygnalizować, że istotnym problemem terytorialnym w dalszym ciągu pozostaje jedynie Tajwan.

W lipcu 2001 roku MKOL przyznał Chinom prawo do organizacji Letnich Igrzysk Olimpijskich w roku 2008. Było to dowodem na uznanie rangi i znaczenia tego państwa na arenie międzynarodowej, a dla Chińczyków było powodem do dumy oraz bardzo mocnym impulsem do zwiększenia swojej aktywności na arenie międzynarodowej, zdynamizowania gospodarki, a także zwiększenia inwestycji wewnętrznych co stało się również swoistym motorem napędowym światowej gospodarki. Decyzja o przyznaniu organizacji igrzysk olimpijskich była też impulsem dla Jiang Zemin, który ogłosił, że partia będzie także reprezentować interesy prywatnych przedsiębiorców, co skomentowano, że z tą chwilą Chiny straciły swój socjalistyczny charakter.

W dniu 11.12.2001 roku, po 15 latach negocjacji, Chiny stały się 143 członkiem Światowej Organizacji Handlu. Akcesja wskazywała nie tylko na głębokie zmiany jakie zaszły w polityce i rozwoju gospodarczym Chin, ale także oznaczała głębszą integrację zachodzących w Chinach procesów z gospodarką światową. Była ona dla inwestorów i partnerów handlowych Chin swoistym symbolem większego bezpieczeństwa i przewidywalności. Od 2001 roku po dzień dzisiejszy trwa permanentny okres budowy potęgi gospodarczej i politycznej Chin.

W 2002 roku do władzy dochodzi kolejna generacja władców pod przewodnictwem Hu Jintao co nie zmienia zasadniczych priorytetów gospodarczych. Wyraźniej natomiast akcentowane są bardzo ważne dalekosiężne

cele polityczne – rozłożone zgodnie z testamentem Deng Xiaopinga na wiele lat.

Od czasu rozpoczęcia reform gospodarczych i polityki otwartych drzwi chińska ekonomia przeszła bezprecedensowe zmiany. Chiński krajobraz gospodarczy, który na początku rozpoczętych reform często swoim poziomem dotykał ubóstwa został w sposób istotny zmieniony. Obecnie ChRL należy do najszybciej rozwijających się gospodarczo państw świata, z przeciętną stopą wzrostu na poziomie ok. 10% osiąganą przez ostatnie 20 lat. Chiny są jednym z nielicznych państw, które tylko w znikomym stopniu dotknął kryzys światowy tak bolesny dla całej gospodarki świata zachodniego.

Świat zachodni z niepokojem przygląda się rosnącym w siłę Chinom i wciąż nękany jest dylematem czy kraj ten aspiruje do roli globalnego mocarstwa, czy może stanowić zagrożenie dla porządku bezpieczeństwa międzynarodowego w wymiarze politycznym, gospodarczym i militarnym? Już dziś nie da się rozwiązywać wielkich problemów globalnych bez udziału Chin. Zapewnienie stabilnych warunków rozwoju gospodarki międzynarodowej, walka z zagrożeniami ekologicznymi, zwalczanie międzynarodowego terroryzmu, przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia, stabilizacja ogarniętych kryzysami regionów, zwłaszcza na Bliskim Wschodzie i w Afryce oraz bezpieczeństwo dostaw surowców energetycznych - to tylko niektóre ze współczesnych problemów.

Dziś po dwudziestu latach transformacji głównie w wymiarze gospodarczym Chiny w wielu dziedzinach plasują się na pierwszym miejscu w świecie. Mają największą liczbę mieszkańców, najliczniejszą i co raz lepiej uzbrojoną i wyszkoloną armię. Zajmują czołową pozycję w produkcji niektórych dóbr takich jak stal, węgiel, cement, zboże, nawozy, elektronika, a gospodarka jako całość plasuje się na 2 lub 3 pozycji w światowym rankingu.

Chiny należą do jednego z głównych podmiotów prawa międzynarodowego, gdyż są jednym z pięciu stałych członków Rady Bezpieczeństwa

ONZ, który dysponuje prawem weta w najważniejszych sprawach międzynarodowych. Ponadto są mocarstwem atomowym. Mają też istotny argument w postaci silnie emocjonalnie związanej z krajem wielomilionowej diaspory swoich obywateli rozsianych po całym świecie.

Czy te wskaźniki upoważniają do uznawania Chin za światowe mocarstwo? Na tak postawione pytanie nie ma jednoznacznej odpowiedzi. Co do jednego wszyscy są zgodni. Obecnie są trzy potęgi, które współkształtują i wpływają na oblicze współczesnego świata. Są nimi Stany Zjednoczone, Unia Europejska i Chiny. W wielu dziedzinach interesy tych potęg zbiegają się ze sobą, w wielu się różnią, a w wielu wręcz kolidują. Chiny z pewnością są już „olbrzymem” i tak są postrzegane na arenie międzynarodowej ale wciąż mają wiele problemów wewnętrznych, które czekają na rozwiązania. Wśród nich należy wymienić wciąż niski dochód na jednego mieszkańca (143 miejsce na liście światowej), pogłębiające się różnice pomiędzy poszczególnymi regionami – bogate południe, biedna północ, wciąż dominująca rola partii w zarządzaniu gospodarką, korupcja, przeludnienie i związane z tym problemy bezrobocia, rozwarstwienie społeczne, problemy z ochroną środowiska. Gdy mówimy o sprawach wewnętrznych to należy wspomnieć o trudnościach władzy w rozliczeniu się z zawłóci własnej historii takich jak np. wydarzenia na Placu Tiananmen, sprawa Tybetu, Tajwanu czy trudna sytuacja z Ujgurami⁵ w prowincji Xinjiang. Jednym z priorytetowych interesów bezpieczeństwa Chin jest niedopuszczenie do formalnego i stałego oddzielenia się Tajwanu. Wyspa jest kolejnym celem w procesie jednoczenia Chin, po Hongkongu w roku 1997 i Makao w roku 1999. Wielu chińskich strategów i analityków uważa, że niepodległy Tajwan ograniczał będzie

⁵ Ujgurzy muzułmańska mniejszość narodowa uważani są przez władze chińskie za fundamentalistów-terrorystów. Władze chińskie ograniczają swobody Ujgurów tak, jak to robią w Tybecie – sinizując, czyli „chińszcząc”, tamtejszą kulturę. Chińczykom wolno mieć dwoje dzieci, Ujgurom pozwala się tylko na jedno. Za protest przeciwko ograniczeniom swobód grozi w Sinkiangu kara śmierci. Władze chińskie decydują o tym, kto może zostać mułłą i które tłumaczenie Koranu jest właściwe. Religia została zakazana zarówno w szkole jak i w domu. Dzieciom nie wolno uczestniczyć w poście ramadanu. Nie wolno im także modlić się (pięć razy dziennie), bo to przeszkadza w zajęciach szkolnych. Policja przeprowadza rewizje w domach, szukając egzemplarzy Koranu pochodzących z Arabii Saudyjskiej i Turcji. Jeśli kogoś skazano tylko na obóz pracy, a nie na śmierć, trafia do jednego z chińskich gulagów w Sinkiangu (bo wszystkie znajdują się na terytorium Ujgurów). Wszystkie wystąpienia są krwawo tłumione.

możliwości projekcji własnych sił zbrojnych i będzie mógł być strategicznym przyczółkiem dla Stanów Zjednoczonych, natomiast chińska kontrola nad wyspą umożliwiłaby przesunięcie linii obronnych dalej w kierunku Pacyfiku i zwiększenie zdolności oddziaływania na morskie szlaki komunikacyjne. Tak uszeregowane priorytety powodują, że krótko i średnioterminowymi celami modernizacji ChAL-W pozostaje przygotowanie armii do zbrojnego konfliktu w rejonie Cieśniny Tajwańskiej, w tym z udziałem sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych. Scenariusze potencjalnego konfliktu każą ChAL-W kłaść nacisk na rozwijanie systemów powietrznych, morskich i rakietowych zapewniających przełamanie tajwańskiej obrony, neutralizację wojskowych i cywilnych ośrodków dowodzenia i zarządzania państwem oraz sprawiających, że cena jaką Stany Zjednoczone musiałyby zapłacić na udzielenie bezpośredniej pomocy wojskowej byłaby dla nich zbyt wysoka.

Tak postrzegamy Chiny dziś, a jakie będzie jutro? Chiny z pewnością koncentrować się będą na rozwiązywaniu swoich spraw wewnętrznych co absolutnie nie koliduje z poprawianiem swojej pozycji na arenie międzynarodowej z zastrzeżeniem, że nie będą chciały brać na swoje barki współodpowiedzialność za sprawy światowe w wymiarze globalnym. Eksperci prognozują, że o ile utrzyma się aktualna dynamika wzrostu gospodarczego to już za około 20 lat Chiny mogą wyprzedzić Stany Zjednoczone i stać się pierwszą gospodarką, a tym samym pierwszą potęgą świata. Kwestią do pewnej refleksji staje się też stale rosnący potencjał militarny Chin. Systematyczny wzrost budżetu obronnego i priorytet w rozwoju jednostek mobilnych i sił szybkiego reagowania zdolnych do realizacji zadań poza granicami kraju niepokoi, nie tylko kraje Azji Południowo Wschodniej, które już obecnie obawiają się zagrożenia ze strony Chin, ale także i cały świat.

Dojście do władzy Baraka Obamy otworzyło nowy rozdział partnerstwa strategicznego między Stanami Zjednoczonymi, a Chinami. Partnerstwa, na które strona amerykańska w dużym stopniu patrzy przez pryzmat pogłębiającego się deficytu handlowego pomiędzy obu państwami, a który obecnie zamka się kwotą 270 mld USD oraz systematycznie rosnącej re-

zerwy walutowej Chin, która przekroczyła już poziom 2 bln USD. Te problemy nabierają szczególnego znaczenia zwłaszcza teraz, w sytuacji światowego kryzysu gospodarczego, gdyż np. każda próba upłynnienia rezerw walutowych Chin mogłaby zachwiać nie tylko amerykańską ale i światową gospodarką.

Ameryka czuje zagrożenie ze strony rosnących w siłę Chin dla swojej pozycji w Azji Wschodniej i rzeczywiście Chiny coraz wyraźniej żądają dla siebie wolnej ręki na tym obszarze. Krytykują one obecność militarną USA, - mocarstwa utrzymującego stabilną sytuację w tym regionie, jako historycznie przestarzałą i same aspirują do zajęcia tej pozycji. Czy zatem polityka globalna drugiej połowy XX wieku, zdominowana prowadzeniem zakończonoj 20 lat temu zimnej wojny pomiędzy Stanami Zjednoczonymi, a Związkiem Radzieckim może zostać teraz zastąpiona rywalizacją pomiędzy USA, a Chinami? Wszystko na to wskazuje, że już jesteśmy świadkami takiej rywalizacji. Oba mocarstwa rywalizują ze sobą na wielu płaszczyznach lecz jednocześnie silne powiązania ekonomiczne jakie łączą oba kraje wskazują, że są one skazane na wzajemną współpracę. By współpraca ta była efektywna i gwarantowała nie tylko regionalną ale i światową stabilizację, obie strony muszą zachować spokój, rozsądek i gotowość do rozstrzygnięcia spraw spornych na drodze pokojowych negocjacji, kompromisu, poszanowania i wzajemnego zrozumienia. Gdy dzisiaj patrzymy na aktywność obecnych przywódców obu krajów to widzimy, że wkroczyli oni na drogę dialogu, której celem jest międzynarodowe bezpieczeństwo we wszystkich jego obszarach oraz efektywna współpraca, gwarantujące rozwój obu państw w dynamicznie zmieniającym się środowisku międzynarodowym.

Rozdział 2

Globalna Polityka Chińskiej Republiki Ludowej

Wprowadzenie

Chiny są państwem o najstarszej w świecie, liczącej około pięć tysięcy lat cywilizacji, są trzecim co do powierzchni krajem świata przy tym najludniejszym, posiadają również najliczniejszą armię. Pod względem produktu narodowego plasują się na drugim (trzecim) miejscu na świecie i zajmują czołową pozycję w produkcji niektórych dóbr, między innymi takich, jak: stal, węgiel, zboże, nawozy czy telewizory.

Naprzetómie XX i XXI wieku, a zwłaszcza po uzyskaniu członkostwa w Światowej Organizacji Handlu (WTO) Chiny stały się ljednym z głównych graczy na scenie politycznej i gospodarczej świata. Wszystko wskazuje na to, że w XXI wieku kraj ten w konkurencji gospodarek rynkowych wygra wyścig nie tylko z Unią Europejską ale i z USA. Są to prognozy formułowane między innymi przez Bank Światowy, niestety ignorowane bądź w najlepszym przypadku przyjmowane z niedowierzaniem przez wiele państw Zachodu.

Specyfika kulturowo-cywilizacyjna oraz chińskie spojrzenie na świat, z perspektywy „Państwa Środka”, w którym wciąż ścierają się wpływy marksistowskie, wolnorynkowe i elementy oparte na tradycyjnym systemie wartości, w wielu aspektach podejmowanych działań nie są czynnikami hamującymi lecz wręcz przeciwnie wyzwajającymi pozytywne, kreatywne, impulsy powoduje, że analiza polityki Chin przysparza wielu trudności.

POLITYKA W RAMACH ORGANIZACJI NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

Przystąpienie Chińskiej Republiki Ludowej do ONZ związane było z rozwiązaniem trudnej sytuacji w jakiej znalazło się to państwo w chwili powstania. Chińskie kierownictwo, nieuznawane przez większość państw, rozpoczęło proces mający na celu uznanie ChRL za jedyne i pełnoprawnego przedstawiciela narodu chińskiego w społeczności narodów świata. Główną przeszkodą w realizacji założonego celu było istnienie Republiki Chińskiej na Tajwanie, która dzięki poparciu USA, miała silną pozycję wśród państw spoza bloku socjalistycznego. Uzyskanie członkostwa w ONZ wymagało zjednania sobie wystarczającej ilości państw do uzyskania przewagi podczas głosowania w Zgromadzeniu Ogólnym. Wobec zerwania więzi z krajami regionu o odmiennych ustrojach politycznych zadanie to było niemal niewykonalne. Przyjęcie do ONZ ChRL zawdzięcza zmianie polityki i nawiązaniu współpracy ze Stanami Zjednoczonymi oraz państwami azjatyckimi. Rezolucja w sprawie członkostwa została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne większością 76 głosów, 25 października 1971r. ChRL została przyjęta do ONZ i do Rady Bezpieczeństwa (w charakterze stałego członka) przy jednoczesnym usunięciu zeń przedstawicieli Republiki Chińskiej na Tajwanie⁶.

Od chwili przyjęcia ChRL starała się prowadzić w ONZ własną politykę determinowaną interesem narodowym, w szczególności starała się nie dopuścić do wzrostu pozycji Tajwanu. Linia polityczna nakierowana była na utrzymanie niezależności względem pozostałych mocarstw w szczególności USA i ZSRR. Przyjęta polityka niezależności wyznaczyła Chinom pozycję arbitra w konfrontacji tych państw. Chińska Republika Ludowa czyniła starania o uzyskanie statusu rzecznika praw państw rozwijających się, co umożliwiłoby Chinom osiągnięcie pozycji lidera tych państw, stanowiąc zwieńczenie wieloletnich wysiłków prowadzonej polityki na tym polu.

⁶ L. Antonowicz, *Status prawnomiędzynarodowy Republiki Chińskiej na Tajwanie*, [w:] *Tajwan w stosunkach międzynarodowych*, [red.] E. Haliżak, Warszawa 1997, s. 37.

Chiny zaangażowane były w rozwiązywanie konfliktów międzynarodowych oraz budowę środków zaufania. W wyniku rozpadu dwubiegunowego ładu światowego pozycja Chin uległa względnej poprawie (osłabienie potencjału Rosji), sytuacja obecna generuje jednakże pewne zagrożenia tej pozycji. Podejmowane próby reformy ONZ mogą doprowadzić do uzyskania członkostwa w Radzie Bezpieczeństwa przez Japonię lub Indie, taki rozwój wypadków postrzegany jest przez Pekin jako bardzo niekorzystny. Stawiając sobie za cel pozostanie jedynym azjatyckim państwem wśród stałych członków Rady Bezpieczeństwa, Chiny są państwem najsilniej zaangażowanym w utrzymanie dotychczasowej struktury organów ONZ.

Chińska Republika Ludowa dąży do uwiarygodnienia prowadzonej polityki poprzez aktywny udział w operacjach wsparcia pokoju. Zgodnie ze złożoną w 1990 roku deklaracją Chiny wydzielają personel do udziału w misjach ONZ, do końca 2006 roku w 21 misjach brało udział 4957 żołnierzy, 958 obserwatorów oraz 893 członków sił policyjnych.

Udział Chin w operacjach pokojowych ONZ

Konferencja założycielska Organizacji Narodów Zjednoczonych w której uczestniczyli przedstawiciele 46 państw odbyła się w dniach 25-26 kwietnia 1945 roku w San Francisco. W dniu jej zakończenia wszyscy jej uczestnicy podpisali Kartę Narodów Zjednoczonych która, po ratyfikacji weszła w życie w dniu 24 października 1945r. i ten dzień jest uznawany za powołanie do życia tej Organizacji której zasadniczym celem jest zapewnienie pokoju i międzynarodowego bezpieczeństwa oraz rozwijanie współpracy i przyjacielskich stosunków międzynarodowych z poszanowaniem praw człowieka. W skład Rady Bezpieczeństwa ONZ – najważniejszego organu odpowiedzialnego za zapewnienie bezpieczeństwa w wymiarze globalnym – w charakterze stałych członków weszło 5 państw – Stany Zjednoczone, Francja, ZSRR, Wielka Brytania i Republika Chin – reprezentowana przez Tajwan pod kierownictwem Chiang Kaisheka, gdyż w tym czasie ChRL jako

państwo jeszcze nie istniała, gdyż jako podmiot prawa międzynarodowego powstała dopiero 4 lata później - 1 października 1949 roku.

Fakt przyjęcia do ONZ Republiki Chin (Tajwanu) miał istotny wpływ na aktywność ChRL, na arenie międzynarodowej i szczególnie, nacechowane dozą dużej nieufności, relacje z ONZ. Dlatego też w pierwszych latach swojego funkcjonowania na arenie międzynarodowej, ChRL swój główny wysiłek skierowała na przekonanie państw członkowskich ONZ, że to właśnie ChRL, a nie Tajwan – Republika Chin, jest jedynym, pełnoprawnym, przedstawicielem narodu chińskiego w społeczności narodów świata. Z wielu powodów nie było to zadanie łatwe. Z jednej strony bowiem Tajwan dzięki poparciu USA miał silną pozycję wśród państw członkowskich z drugiej natomiast aktywność polityczna Mao Zedunga, w tym zwłaszcza jego deklaracje o konieczności rewolucyjnego obalenia ustanowionego po II wojnie światowej porządku międzynarodowego, nieuchronności wojny globalnej z użyciem broni atomowej i stworzenie nowego ładu międzynarodowego bez przewodnictwa „imperialistycznych Stanów Zjednoczonych i hegemonistycznego ZSRR, czyniły to zadanie wręcz niewykonalnym. Poglądy Mao stawiające ChRL na czele światowej rewolucji pozostawały w ostrej sprzeczności z ideami pokojowej współpracy i międzynarodowego bezpieczeństwa jakie postawiła przed sobą Organizacja Narodów Zjednoczonych. Ich konsekwencją zamiast zakładanego przez Mao Zedonga uznania potęgi Chin na arenie międzynarodowej była izolacja i tym samym oddalenie, tak potrzebnej dla podbudowy osobistego prestiżu Przewodniczącego Mao, wizji integracji ChRL ze strukturami ONZ.

Swoisty przełom w pozycji Chin na arenie międzynarodowej był konsekwencją historycznej wizyty w Pekinie doradcy Prezydenta Nixona ds. polityki bezpieczeństwa H. Kissingera którą złożył on w lipcu 1971 r. Jej następstwem była pierwsza oficjalna wizyta Prezydenta Stanów Zjednoczonych Richarda Nixona w Chinach w 1972 r. która min. doprowadziła do nawiązania, po raz pierwszy od czasu powstania ChRL stosunków dyplomatycznych pomiędzy obu państwami. Później wydarzenia potoczyły się już

dosyć szybko gdyż w 1973r. ChRL otworzyła swoje przedstawicielstwo dyplomatyczne w Waszyngtonie, a Stany Zjednoczone otworzyły w Pekinie Biuro Łącznikowe które wprawdzie nie miało oficjalnego statusu ambasady, ale jego pierwszym szefem w 1974 r., w randze ambasadora, zostaje G.H. Bush – przyszły Prezydent USA w latach 1989 – 1993, który po zaledwie 14 miesięcznej „pekińskiej misji” zostaje mianowany na stanowisko Dyrektora CIA. Wizyta Nixona wyraźnie zaakcentowała zmianę dotychczasowego konfrontacyjnego kursu chińskiej polityki zagranicznej co spotkało się z pełną aprobatą nie tylko Stanów Zjednoczonych ale też i u innych uczestników systemu międzynarodowego, czego dobitnym przykładem był fakt, że już 25 października 1971 r. większością 76 głosów Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję o przyjęciu w poczet swoich członków ChRL której nadano też status stałego członka Rady Bezpieczeństwa i o usunięciu ze swojego grona Republiki Chin – Tajwanu. Cel polityczny i osobisty, prestiżowy, Mao Zedonga został tym sam osiągnięty lecz cele strategiczne którego głównymi wyznacznikami było utrzymanie niezależnej od USA i ZSRR pozycji na arenie międzynarodowej oraz osłabianie roli i znaczenia Tajwanu, przy jednoczesnym przypisywaniu sobie statusu obrońcy interesów państw rozwijających się - pozostały niezmiennie.

W początkowym okresie funkcjonowania w strukturach ONZ Chiny prezentowały także pełne wstrzeźliwość stanowisko w sprawie podejmowanych przez Narody Zjednoczone operacji pokojowych. Wyrażało się to tym, że przedstawiciele Pekinu wprawdzie nigdy nie wetowali decyzji o ich powołaniu lecz np. nie uczestniczyli w posiedzeniach Rady Bezpieczeństwa na których były podejmowane decyzje w sprawach powołania poszczególnych operacji pokojowych, bądź, w przypadku uczestnictwa w tych posiedzeniach, wstrzymywali się od głosowania. Takie zachowanie, w opinii chińskich liderów, miało być wyraźnym sygnałem dla środowiska międzynarodowego, że Chiny nie są zwolennikiem swoistej ingerencji militarnej w rozstrzyganiu sporów i sytuacji konfliktowych w innych, głównie słabo rozwiniętych państwach świata, których to obronę interesów na forum ONZ i Rady

Bezpieczeństwa przypisywał sobie właśnie Pekin. Swoistym uzasadnieniem takiego postępowania, które strona chińska często stosowała, był również to iż operacje pokojowe nie mają wyraźnej, zawarowanej w Karcie Narodów Zjednoczonych, podstawy prawnej. Ponadto Karta NZ jako najważniejszy dokument na którym opiera się cała procedura przywracania pokoju i bezpieczeństwa na obszarze konfliktów międzynarodowych nie tylko, że nie zawiera żadnych wskazówek co do charakteru i zakresu operacji pokojowych lecz również nie podaje ścisłej definicji tego pojęcia czyniąc go tym samym wieloznacznym i różnie interpretowanym przez poszczególne państwa członkowskie. Należy również zwrócić uwagę na to, że te dylematy interpretacyjne nie dotyczyły tylko Chin lecz nurtowały także i inne państwa członkowskie co powodowało, że pomimo powszechnej akceptacji stosowanej przez ONZ formuły misji pokojowych jako działania na rzecz pokoju i międzynarodowego bezpieczeństwa, zdarzały się przypadki kwestionowania ich legalności w świetle prawa międzynarodowego. Taka swoista ortodoksyjna ale i zarazem koniunkturalna postawa Chin do prowadzonych pod auspicjami ONZ i Rady Bezpieczeństwa operacji pokojowych trwała do roku 1978. Kiedy po śmierci Mao Zedonga (1976 r.) władza w 1987 r. przechodzi w ręce Deng Xiaopinga, udaje mu się przeforsować politykę reform określonych mianem „czterech modernizacji”. Idea tych reform została oparta na modernizacji rolnictwa, przemysłu, nauki i technologii oraz modernizacji armii, a jej formuła realizacyjna na wielu hasłach i sloganach. Dotychczasowe hasło, które było swoistym wyznacznikiem aktywności Chin na forum międzynarodowych „wojna i rewolucja” zastąpiono hasłem „pokój i rozwój” co było swoistym przyczynkiem do otwarcia się na współpracę międzynarodową, a tym samym i na inne niż dotychczas podejście do realizowanych pod auspicjami ONZ operacji pokojowych. Najlepszym dowodem na zmianę dotychczas prezentowanej zachowawczej i tym samym wstrzeźliwej postawy może być fakt, że już w 1981 r. Chiny po raz pierwszy w czasie swojego ponad 10 letniego członkostwa w Radzie Bezpieczeństwa ONZ zagłosowały i to pozytywnie w sprawie operacji pokojowych – dotyczyło to rezolu-

cji o przedłużeniu operacji pokojowej UNFICYP na Cyprze (misja funkcjonująca do dnia dzisiejszego - powołana rezolucją RB ONZ z dnia 04.03.1964 r. celem powstrzymania walk między cypryjskimi Grekami, a cypryjskimi Turkami). Na podkreślenie zasługuje również to iż Chiny zaczęły płacić wymagane od wszystkich państw członkowskich ONZ składki na prowadzenie operacji pokojowych oraz, że aktywnie uczestniczyły we wszystkich posiedzeniach RB ONZ na których podejmowane były rezolucje o powołaniu nowych operacji pokojowych. By zapoznać się w warunkami, zadaniami i realiami prowadzonych operacji pokojowych Chiny zdecydowały się także na przeprowadzenie swoistej misji rozpoznawczej w rejonie operacji pokojowych prowadzonych pod egidą ONZ na Bliskim Wschodzie. Te podejmowane przez Pekin kroki najlepiej świadczą o ewolucyjnym pogłębianiu zrozumienia dla kooperatywnych procedur kształtowania międzynarodowego bezpieczeństwa, które utwierdziły chińskie kierownictwo w przekonaniu że pozostawanie poza tą sferą aktywności nie byłoby dobrym wyborem i osłabiłoby pozycję i tym samym wpływy Chin na arenie międzynarodowej.

Za datę przełomową jeśli chodzi o zmianę podejścia Chin do operacji pokojowych pod auspicjami RB ONZ należy uznać rok 1988 w którym to roku Komitet Noblowski przyznał operacjom pokojowym pokojową nagrodę Nobla. Było to przysłowiowym jęczyzkiem u wagi, gdyż zostało odebrane przez chińskich przywódców, że cały świat docenił rangę i znaczenie operacji pokojowych pod auspicjami ONZ jako gwaranta międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Kierownictwo Chin zaczęło sobie uzmysławiać, że dotychczasowa polityka stania z boku, bez bezpośredniego ponoszenia odpowiedzialności za pokój i bezpieczeństwo w wymiarze międzynarodowym jest anachroniczna, szkodliwa dla interesów narodowych i niekorzystna dla wiarygodności i prestiżu Chin jako światowego, odpowiedzialnego, mocarstwa. W tej sytuacji by nie tkwić w swoistej izolacji i być aktywnym graczem na arenie międzynarodowej do której to Chiny już wtedy aspirowały podjęto decyzję o bezpośrednim zaangażowaniu się Pekinu w operacje pokojowe czego pierwszym symptomem było zgłoszenie swojego akcesu do pracy

w ramach Komisji ONZ ds. Misji Pokojowych (United Nations Peacebuilding Commission). Lata 1988-1989 należy uznać za swoisty etap przygotowań do uczestnictwa Chin w misjach pod niebieską flagą ONZ. Tych przygotowań, paradoksalnie nie osłabiły, a wręcz zdynamizowały tragiczne wydarzenia z dnia 04 czerwca 1989 r. na Palcu Tiananmen. Konieczność walki z negatywnym wizerunkiem Państwa Środka na arenie międzynarodowej po tych wydarzeniach, których konsekwencją było nałożenie na Pekin sankcji politycznych i ekonomicznych, zmusiło kierownictwo ChRL do szukania sposobu na odwrócenie uwagi opinii światowej od spraw wewnętrznych Chin. Tym sposobem miała być właśnie, min. aktywniejsza postawa Chin w ONZ i weryfikacja stanowiska wobec operacji pokojowych czego najlepszym dowodem był to, że ambasador Chin przy ONZ zaapelował do społeczności międzynarodowej o silne wsparcie dla operacji pokojowych, które jak stwierdził „są światowym liderem w niesieniu pokoju i bezpieczeństwa dla społeczności międzynarodowej”. W 1989 r. Chiny skierowały też swoich pierwszych przedstawicieli do operacji pokojowej pod egidą ONZ. Była to grupa 20 osób personelu cywilnego, która została wysłana do pełnienia służby w ramach operacji UNTAG (United Nations Transition Assistance Group) powołanej na mocy rezolucji RB ONZ z 16 lutego 1989 r. celem nadzorowania porozumienia o przerwaniu walki między siłami południowoafrykańskimi i siłami partyzanckimi Organizacji Narodów Afryki Południowo – Zachodniej w Namibii (Namibia w kwietniu 1990 r. została członkiem ONZ). W operacji tej uczestniczyli przedstawiciele ponad 50 państw w tym także z Polski. Natomiast pierwszą operacją pokojową w której wzięli udział żołnierze ChAL-W była operacja UNTSO (United Nations Truce Supervision Organization) powołana na mocy rezolucji RB ONZ już w 1948 r. – była to pierwsza operacja pokojowa pod egidą ONZ - celem monitorowania zawieszenia broni, zapobiegania incydentom i nadzorowania porozumień rozbrojeniowych na Bliskim Wschodzie. W operacji tej jak dotychczas wzięło udział 89 obserwatorów wojskowych – obecnie w operacji tej uczestniczy 2 oficerów ChAL-W. W kolejnych latach różna była dynamika aktywności Chin w tym obszarze

Podjęte w 1978 roku starania o przyjęcie do MAEA doprowadziły do wstąpienia w 1984 roku Chin do organizacji, od tego momentu ChRL deklaruje stosowanie zalecanych przez Agencję środków bezpieczeństwa. W roku 1988 podpisano dwustronne porozumienie, w którym Chiny deklarują poddanie kontroli MAEA dwóch reaktorów, planuje się zastosować podobne środki wobec dwóch kolejnych. Od 1993 roku Chiny informują Agencję o każdym obrocie materiałami rozszczepialnymi o masie powyżej 1 kg. W następnych latach kontynuowano proces wprowadzania w życie procedur ściślejszej kontroli, w 1996 roku podpisano zobowiązanie w sprawie zaniechania pomocy państwom trzecim przy wykorzystaniu urządzeń jądrowych nieobjętych ochroną MAEA. W roku 1997 wprowadzono zakaz eksportu z Chin materiałów i technologii jądrowych oraz podwójnego zastosowania bez zgody Agencji, szczegółowe ustalenia zawarto w „Okólniku na temat kwestii związanych ze ścisłym przestrzeganiem zasad chińskiej polityki eksportu jądrowego”. Chiny przystąpiły także do tzw. Komitetu Zanggera, mechanizmu ściślejszej, międzynarodowej kontroli eksportu materiałów rozszczepialnych. W ramach prawa wewnętrznego wprowadzono „Regulacje ChRL dotyczące kontroli eksportu jądrowego”, ustanawiają one monopol państwa na obrót materiałami i technologiami objętymi obostrzeniami MAEA. W roku 1999 nastąpiło przekazanie całości chińskiego cywilnego programu jądrowego pod kontrolę Agencji.

Organizacje międzynarodowe pełnią ważną funkcję w polityce Chin, ONZ jest postrzegana jako szczególnie efektywne narzędzie w budowaniu statusu mocarstwa. Zgoda na poddanie się kontroli sektorowej umożliwia kreowanie wizerunku Chin jako odpowiedzialnego państwa, a także uzyskania wymiernej pomocy w rozwiązywaniu złożonych i palących problemów wewnętrznych.

kształtowania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Głównym wyznacznikiem tej aktywności był subiektywnie pojmowany interes Chin, które pod pretekstem nie ingerowania w sprawy wewnętrzne innych państw i nie naruszania ich suwerenności, jedne operacje popierały i w nich aktywnie uczestniczyły a do innych podchodziły z dużą wstrzeźliwością. Przykładem takiego działania może być sytuacja w czasie I wojny w Zatoce Persejskiej, gdy Chiny nie zawetowały ale też i nie poparły w 1990 r. rezolucji RB, która miała umożliwić sformowanej przez stronę amerykańską koalicji „zastosowania wszelkich niezbędnych środków” do zlikwidowania skutków agresji Sadama Husejna na Kuwejt. Chiny natomiast, po zakończeniu działań zbrojnych, wzięły udział w powołanej na mocy rezolucji RB ONZ z kwietnia 1991 roku - operacji pokojowej UNIKOM (United Nations Iraq – Kuwait Observation Mission) celem której było nadzorowanie przestrzegania prawa i powstrzymywania się od wrogich akcji z obu stron konfliktu iracko-kuwejckiego. W misji tej, która zakończyła się 17 marca 2003 roku uczestniczyli głównie obserwatorzy wojskowi, którzy byli dyslokowani wzdłuż granicy iracko-kuwejckiej w tym 164 chińskich obserwatorów wojskowych. Chiny wstrzymały się od głosu, także przy głosowaniu w roku 1991 nad rezolucją RB ONZ w sprawie ustanowienia strefy bezpieczeństwa dla mniejszości kurdyjskiej na północy Iraku.

W 1991 roku, który był pierwszym tak znacznym rokiem aktywności Pekinu na forum ONZ, Chiny poparły rezolucję RB a następnie rozpoczęły swój udział w trwającej do dnia dzisiejszego, operacji pokojowej MINURSO (United Nations Mission for Referendum in Western Sahara), która miała za cel zapewnienie bezkonfliktowego określenia przyszłego statusu Sahary Zachodniej. W operacji tej wzięło już udział ogółem 314 obserwatorów wojskowych z 27 państw, w tym grupa 13 chińskich oficerów. Pierwszą operacją pokojową do której Chiny skierowały swoich żołnierzy, a nie tylko obserwatorów wojskowych, była podjęta w 1991 r. zgodnie z rezolucją RB ONZ, operacja pokojowa UNTAC (United Nations Transitional Authority In Cambodia) w Kambodży ustanowionej na mocy rezolucji RB ONZ z lutego 1992

roku (funkcjonowanie, marzec 1992 r. – wrzesień 1993 r.) celem wypełnienia postanowień porozumienia politycznego o zakończeniu konfliktu w Kambodży, nadzorowania przestrzegania praw człowieka, zorganizowania i przeprowadzenia wyborów, utrzymania porządku i bezpieczeństwa, zapewnienia bezpiecznego powrotu uchodźców i odbudowa infrastruktury w Kambodży. Centralna komisja wojskowa ChRL, która podjęła taką decyzję, zdecydowała nie tylko wysłać w rejon misji liczącą 800 żołnierzy jednostkę wojsk inżynieryjnych oraz 97 obserwatorów i oficerów sztabowych ale również postanowiła tą misję wesprzeć finansowo. Oczywiście motywem tych decyzji były koniunkturalne interesy Pekinu nie tylko w samej Kambodży ale i na całym Półwyspie Indochińskich, który Chiny uważały, i wciąż uważają, za ważną strefę swoich wpływów. Lata 90-te należy uznać za okres względnej aktywności Chin w operacjach pokojowych. Był on traktowany przez władze w Pekinie jako swoisty okres rozpoznawczy, niezbędny na dostosowanie własnej doktryny uczestnictwa w operacjach pokojowych do strategicznej wizji roli i miejsca Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa, na którą patrzono głównie przez pryzmat narodowych, partykularnych, interesów. W tym okresie żołnierze i chińscy policjanci uczestniczyli ponadto w misjach, które przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Misje ONZ w których uczestniczyli żołnierze i/lub policjanci z Chin

lp	Nazwa misji	Zadania i cele misji
1	UNOMIL (United Mission in Liberia) 1993-2000	Zadaniem była współpraca z misją Wspólnoty Gospodarczej Państw Afryki Zachodniej i Narodowym Tymczasowym Rządem Liberii. Celem, dzięki tej współpracy, było wprowadzenie w życie postanowień pokojowych, monitorowania naruszeń zawieszenia broni, przeprowadzenie demobilizacji, wsparcia w udzielaniu pomocy humanitarnej i ochronie przestrzegania praw człowieka. W tej operacji ogółem uczestniczyło 92 obserwatorów wojskowych
2	UNSMA (United Nations Special Mission in Afganistan) 1998 – 2000	Zasadniczym celem tej operacji było zbadanie możliwości jaką rolę może w przyszłości odegrać ONZ w popieraniu dialogu narodowego i odbudowie Afganistanu

3	UNAMSIL (United Nations Mission w Sierra Leone) 1999 – 2005	Celem misji było wprowadzenie w życie, we współpracy z miejscowym rządem i siłami politycznymi, porozumień pokojowych, nadzorowanie rozbrojenia i demobilizacji, a także wykonanie planu reintegracji. W operacji uczestniczyło ogółem 37 państw, które skierowały do realizacji zadań łącznie 994 żołnierzy, 69 obserwatorów, 30 policjantów i 216 osób personelu cywilnego.
---	---	--

Zródło: opracowanie własne

Przełom XX i XXI wieku to okres znaczących zmian na scenie politycznej Chin czego wyrazem jest dojście do władzy, po śmierci Deng Xiaopinga (19 luty 1997 r.), trzeciej generacji przywódców pod kierownictwem Jiang Zemina (18 wrzesień 1997 r. XV Zjazd KPCh), a następnie czwartej generacji (2002 r. – XVI Zjazd KPCh), której liderem wciąż pozostaje Hu Jintao. Zmiany te, istotne dla postrzegania Chin na arenie międzynarodowej i to zarówno w wymiarze politycznym jak i gospodarczym, jeszcze bardziej wzmocniły aktywność Chin na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ czego wyrazem jest podejmowanie uczestnictwa w coraz to nowych operacjach pokojowych pod niebieską flagą.

Nowy XXI wiek rozpoczął się od udziału w operacji pokojowej UNMEE (United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea) powołanej na mocy rezolucji RB ONZ z września 2000 r., której zasadniczym celem było nadzorowanie zawieszenia ognia pomiędzy Etiopią i Erytreą i nadzorowanie wycofywania się sił etiopskich z zajętych terenów oraz rozminowywanie terenów w rejonie zakończonego konfliktu. W tej operacji wzięło udział ponad 40 państw, które skierowały ogółem w rejon operacji ogółem 2711 żołnierzy i obserwatorów oraz prawie 160 osób personelu cywilnego, w tym 49 chińskich obserwatorów. Następną operacją pokojową w której uczestniczyli, tym razem chińscy policjanci, nosiła kryptonim UNMISSET (United Nations Mission of Support in East Timor), a jej celem było zapewnienie pomocy dla podstawowych struktur administracyjnych decydujących o stabilności politycznej Timoru Wschodniego, którego nazwę zmieniono na Timor–Leste, do której to operacji strona chińska skierowała 207 policjantów.

Kolejne operacje pokojowe, w których uczestniczyli bądź jeszcze wciąż uczestniczą chińscy żołnierze bądź policjanci to:

Tabela 3. Misje ONZ w których uczestniczyli żołnierze i/lub policjanci z Chin

lp	Nazwa misji	Zadania i cele misji
1	UNMIBH (United Nations Mission In Bosna and Herzegovina) 2001-2008	celem ustanowienia państwa prawa w tych krajach i pomocy w reformowaniu i restrukturyzacji policji i sądownictwa – ogółem w operacji tej uczestniczyło 16192 żołnierzy, 770 policjantów, 950 obserwatorów i 950 personelu cywilnego, w tym 20 chińskich policjantów.
2	MONUC (fr. United Mission in the Democratic Republik of the Congo – Kinshasa od 2001 – do dnia dzisiejszego)	celem współpracy pomiędzy organizacjami humanitarnym i prowadzenia rozmów ze stronami konfliktu w sprawie wypuszczenia jeńców wojennych - dotychczas w operacji tej uczestniczyło ogółem 16192 żołnierzy, 770 obserwatorów i 950 personelu cywilnego, w tym ogółem 2163 chińskich żołnierzy i obserwatorów
3	UNMIL (United Nations Mission in Liberia 2001 – do dnia dzisiejszego)	celem koordynacji działań różnych organizacji NZ i Liberii oraz wspierania ustaleń kończącej wieloletnią wojnę domową w tym kraju. Kontynuacja zakończonej w 2000 r. operacji UNOMIL. W operacji tej dotychczas uczestniczyło ogółem 15.000 żołnierzy, 204 obserwatorów, 529 personelu cywilnego, w tym ogółem 3976 chińskich żołnierzy i obserwatorów oraz 83 policjantów,
4	UNAMA (Assistance Mission in Afganistan 2004 – 2005)	celem wsparcia realizacji zintegrowanych programów pomocowych ONZ dla Afganistanu 3 chińskich policjantów. Kontynuacja zakończonej w 2000r. operacji UNSMA
5	UNOCI (United Nations Mission in Cote d'Ivoire) 2004 – do dnia dzisiejszego	celem przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa w regionie. Dotychczas w tej operacji uczestniczyło ogółem 7000 żołnierzy, 184 obserwatorów, 728 policjantów i 354 personelu cywilnego, w tym 33 chińskich obserwatorów
6	UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosowo od 2004 – do dnia dzisiejszego)	celem pełnienia podstawowych funkcji administracyjnych i zapewnienia bezpiecznego powrotu uchodźców do domu. Dotychczas w operacji uczestniczyło ogółem 37 obserwatorów, 2612 policjantów i 662 personelu cywilnego, w tym 73 chińskich policjantów,

7	MINUSTAH (United Nations Stabilization Mission in Haiti 2004 – do dnia dzisiejszego)	celem niedopuszczenia do dalszych niepokojów w kraju zagrażających międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu w regionie. W operacji dotychczas uczestniczyło łącznie 6499 żołnierzy, 1662 policjantów i 442 personelu cywilnego, w tym 196 chińskich policjantów,
8	ONUB (United Nations in Burundi lata 2004 – 2006)	celem udzielenia pomocy oraz wsparcia ludności Burundi w ich wysiłkach na rzecz trwałego pokoju i zgody narodowej. W operacji uczestniczyło ogółem 3357 żołnierzy, 106 obserwatorów, 15 policjantów i 303 personelu cywilnego, w tym 6 chińskich obserwatorów
9	UNMIS (United Nations Mission in the Sudan od 2005 – do dnia dzisiejszego)	celem udzielenia pomocy w implementacji porozumienia pokojowego podpisanego pomiędzy Sudanem a Armią Wyzwolenia Sudanu). Dotychczas w operacji tej uczestniczyło ogółem 8900 żołnierzy, 689 obserwatorów, 665 policjantów, 696 personelu cywilnego, w tym 1828 chińskich żołnierzy i obserwatorów oraz 47 policjantów,
10	UNIFIL (Interim Force in – Lebanon od 2006 – do dnia dzisiejszego)	celem przeciwdziałania atakom z Libanu na Izrael. Dotychczas w tej misji uczestniczyło 1211 chińskich żołnierzy i obserwatorów,
11	UNMIT (Integrated Mission in the Timor – Leone, Timor Wschodni od 2006 – do dnia dzisiejszego)	celem zapewnienia stabilności i wspierania tworzenia młodego, istniejącego od 2002r. państwa - 7 chińskich obserwatorów i 30 policjantów. Kontynuacja operacji UNMISSET
12	UNIOSIL (United Nations Integrated Office in Sierra Leone , 2007 – 2008)	celem współpracy z systemem NZ w Sierra Leone w utrwalaniu pokoju oraz pomoc rządowi we wzmacnianiu instytucji państwowych. W operacji tej uczestniczył 1 chiński obserwator,
13	UNAMID (United Nations Hybrid Operation in Darfur od 2007 – do dnia dzisiejszego)	celem wsparcia implementacji porozumienia pokojowego w Darfurze. Dotychczas w operacji tej uczestniczyło 315 chińskich żołnierzy i 7 obserwatorów.

Źródło: opracowanie własne

Od czasu rozpoczęcia partycypacji w operacjach pokojowych pod auspicjami ONZ Chiny uczestniczyły w 18 operacjach, do których skierowały ogółem ponad 11 tysięcy żołnierzy. Podczas tych operacji po niebieską flagą, pomimo, że Chiny nie realizują w trakcie ich trwania żadnych zadań bo-

jowych, zginęło 8 żołnierzy ChAL-W. Tylko w 2008 roku Chiny miały jednocześnie w operacjach pokojowych 1.949 żołnierzy co świadczy o dużej aktywności na tym forum kształtowania pokoju i bezpieczeństwa w wymiarze międzynarodowym. Wśród tej grupy było 88 obserwatorów i oficerów sztabowych, a ponadto:

W operacji UNMONUC w Demokratycznej Republice Konga uczestniczyło:

- 175 żołnierzy wojsk inżynieryjnych,
- 43 lekarzy i personelu medycznego.

W operacji UNMILI w Liberii :

- 275 żołnierzy wojsk inżynieryjnych,
- 240 żołnierzy jednostek samochodowych – transportowych,
- 43 lekarzy i personelu medycznego.

W operacji UNMIS w Sudanie:

- 275 żołnierzy wojsk inżynieryjnych,
- 100 żołnierzy jednostek samochodowych – transportowych,
- 60 lekarzy i personelu medycznego.

W operacji UNIFIL w Libanie :

- 275 żołnierzy wojsk inżynieryjnych,
- 60 lekarzy i personelu medycznego.

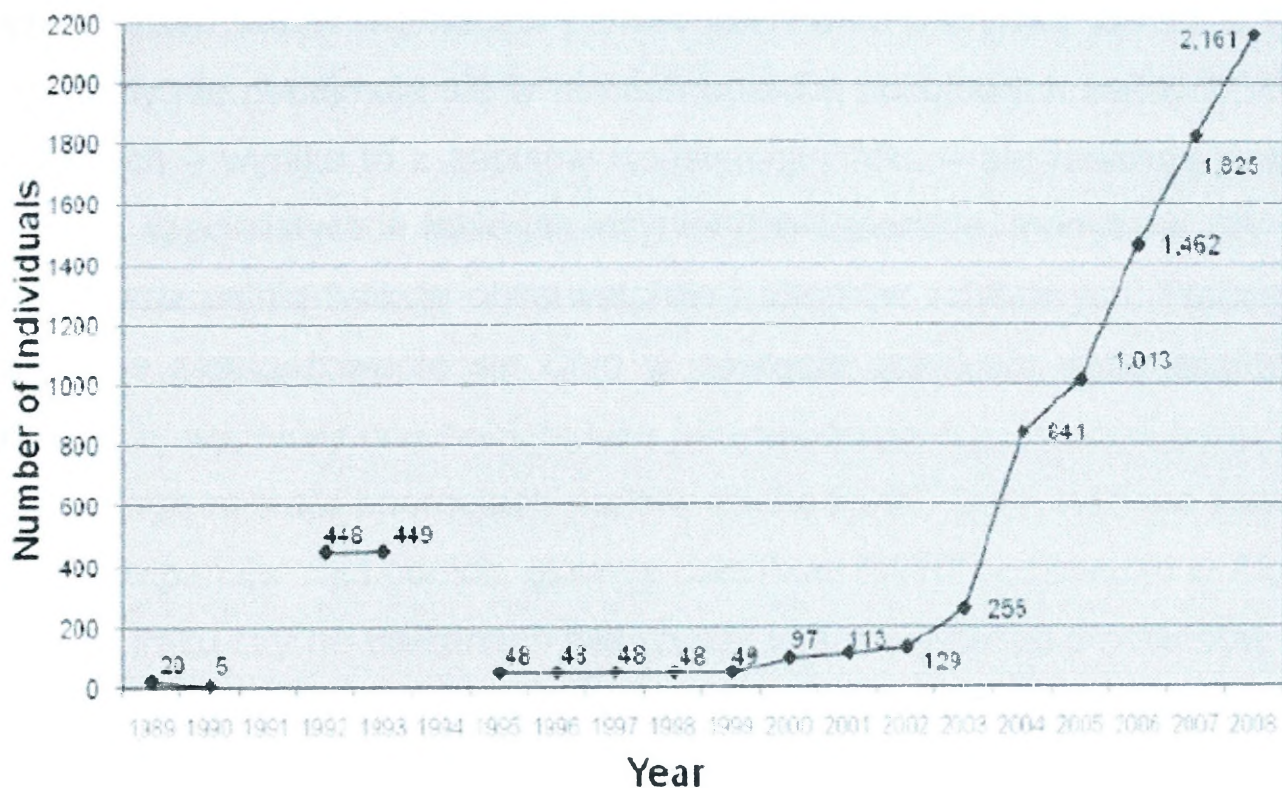
W operacji UNAMID w Darfurze:

- 375 żołnierzy wojsk inżynieryjnych.

Ponadto od 2000 roku w różnego rodzaju operacjach pokojowych uczestniczyło 1370 chińskich policjantów, którzy tylko w 2008 r. pełnili służbę w Liberii, Kosowie, Haiti, Sudanie i Timorze Wschodnim.

Takie zaangażowanie personelu wojskowego ChAL-W nie jest może adekwatne do posiadanego potencjału osobowych chińskich sił zbrojnych, który liczy ponad 2 mln żołnierzy ale i tak, jeśli chodzi o zaangażowanie osobowe, Chiny, wśród stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ plasują się na czele państw, które są zaangażowane w operacje pokojowe (patrz rys. 1) podczas gdy pozostałe państwa zdecydowanie aktywniej angażują

się w misje pod auspicjami NATO i różne działania koalicyjny, a operacje pokojowe ONZ wspierają bardziej finansowo niż personalnie.

Rysunek 1. Uczestnictwo obywateli chińskich w misjach ONZ

Źródło: R. Kamhausen, D. Lai, A. Scobell, *Beyond the strait: PLA missions other than Taiwan*, Wyd. SSI, Carlise 2009, s. 103.

Operacje pokojowe ONZ prowadzone są już od ponad 61 lat, a Chiny w nich aktywnie uczestniczą od ponad 20 lat. W ciągu tego okresu, między innymi z uwagi na dynamicznie zmieniającą się formą konfliktów, różnorodność zagrożeń dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa i nieustannie zmieniające się wyzwania w wymiarze politycznym formy, procedury organizacyjno-funkcjonalne, operacji pokojowych ulegały ewolucyjnym zmianom.

Istotne przeobrażenia zaszły też w podejściu Chin do aktywnego udziału w operacjach pokojowych. Gdy spojrzymy w przeszłość to wyraźnie widać, że Chiny w tym czasie pokonały drogę od państwa krytykującego operacje pokojowe ONZ jako ingerencję w suwerenność i sprawy wewnętrzne innych państw do państwa które obecnie jest jednym z najwięk-

szych uczestników tej formy gwarancji pokoju i międzynarodowego bezpieczeństwa. Wprawdzie Chiny plasują się daleko za gigantami operacji pokojowych jakimi są Indie, Pakistan czy Bangladesz ale ich wkład już znacznie przewyższył udział większości państw zachodnich. Wynika to min. z tego, że Chiny nie podejmują się w ramach operacji pokojowych żadnych zadań bojowych – wynika to z zapisów Konstytucji ChRL – ale realizują zadania typowo specjalistyczne takie jak inżynieryjno-saperskie, medyczne czy policyjne oraz pełnią funkcje obserwatorów i oficerów sztabowych. Patrząc na aktualne zaangażowanie się Chin w operacje pokojowe wielu analityków ocenia że wypełniły one swoistą lukę jaką stworzyła ograniczona partycypacja w tego rodzaju operacjach państw zachodnich. Stale rosnące zaangażowanie państw zachodnich, głównie członków NATO w operacje w Afganistanie, Iraku czy na Bałkanach siłą rzeczy wręcz wymusza z powodów militarnych i finansowych ograniczenie ich aktywności na innych płaszczyznach gwarancji międzynarodowego bezpieczeństwa. Zaistniałą sytuację Chiny perfekcyjnie wykorzystują do kreowania się z jednej strony na globalne mocarstwo, a z drugiej do rozszerzania swoich wpływów gospodarczych i politycznych. Gdy patrzymy na dyslokację operacji pokojowych, w których uczestniczą Chińczycy to wyraźnie widać, że są to rejony, w których obserwuje się znaczący wzrost chińskich inwestycji. Postępują oni zgodnie z tezą wygłoszoną przez jednego z ambasadorów Chin przy ONZ, który powiedział, że „tam gdzie jest pokój tam też są szanse na inwestycje” i pragmatycznie postępując zgodnie z tą zasadą wszędzie tam gdzie są chińskie niebieskie hełmy pełnią one jednocześnie rolę gospodarczych i politycznych ambasadorów Chin.

Zaangażowanie się Chin w operacje pokojowe jest również elementem strategicznej, długofalowej polityki zagranicznej Pekinu ukierunkowanej na kreowanie wizerunku Chin jako odpowiedzialnego i wiarygodnego uczestnika stosunków międzynarodowych aspirującego do roli światowego mocarstwa. Ma również odsunąć wszelkie zastrzeżenia formułowane pod adresem Chin, że nie przestrzegają w swym kraju praw człowieka, gdyż

właśnie jako orędownik tych praw Chiny uczestniczą w operacjach ONZ niosąc zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych pokój i sprawiedliwość społeczną innym narodom. Warto także odnotować fakt, że udział żołnierzy, policjantów i personelu cywilnego w misjach ONZ jest doskonałą okazją do szkolenia i profesjonalnego ich przygotowania do działań w sytuacjach kryzysowych zarówno w kraju jak i poza jego granicami. Ten swoisty poligon szkoleniowy jest także ważnym argumentem przemawiającym za intensyfikacją zaangażowania się Chińskiej Republiki Ludowej w operacje pokojowe pod egidą ONZ.

Oprócz działalności w Radzie Bezpieczeństwa Chiny biorą aktywny udział także w Zgromadzeniu Ogólnym, Radzie Gospodarczo-Społecznej oraz wyspecjalizowanych agendach. Ważnym z punktu widzenia światowego bezpieczeństwa jest poddanie się Chin reżimowi kontroli środków rozszczepialnych w ramach Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej (MAEA).

W wyniku bliskiej współpracy z ZSRR Chiny rozwinęły w latach 50. program nuklearny i przeprowadziły 16.10.1964 r. pierwszy udany próbny wybuch jądrowy na Pustyni Łob-Nor.⁷ Po uznaniu za mocarstwo atomowe Chiny zadeklarowały, że nie wykorzystają jako pierwsze broni jądrowej wobec innego państwa oraz ratyfikowały w 1968 r. układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (NPT). ChRL prowadziła jednocześnie intensywne badania nad zwiększeniem mocy, zasięgu oraz precyzji swego arsenału. Ogółem w latach 1964-1996 dokonano 45 wybuchów jądrowych (22 pod ziemią i 23 w atmosferze). Pomimo ratyfikowania układu NPT, w latach 80. Chiny przekazały do KRLD i Pakistanu dokumentację technologiczną oraz wyeksportowały podzespoły umożliwiające tym państwom zbudowanie własnego arsenału nuklearnego. Działania Chin oparte były na błędnym założeniu, że posiadanie broni atomowej przez większą ilość państw wpłynie stabilizująco na sytuację na świecie.

⁷ I. Grabowska-Lipnicka, *Strategia polityczna Chińskiej Republiki Ludowej wobec Azji Południowo-Wschodniej w latach 1949-1976*, Warszawa 1995, s. 94.

Podjęte w 1978 roku starania o przyjęcie do MAEA doprowadziły do wstąpienia w 1984 roku Chin do organizacji, od tego momentu ChRL deklaruje stosowanie zalecanych przez Agencję środków bezpieczeństwa. W roku 1988 podpisano dwustronne porozumienie, w którym Chiny deklarują poddanie kontroli MAEA dwóch reaktorów, planuje się zastosować podobne środki wobec dwóch kolejnych. Od 1993 roku Chiny informują Agencję o każdym obrocie materiałami rozszczepialnymi o masie powyżej 1 kg. W następnych latach kontynuowano proces wprowadzania w życie procedur ściślejszej kontroli, w 1996 roku podpisano zobowiązanie w sprawie zaniechania pomocy państwom trzecim przy wykorzystaniu urządzeń jądrowych nieobjętych ochroną MAEA. W roku 1997 wprowadzono zakaz eksportu z Chin materiałów i technologii jądrowych oraz podwójnego zastosowania bez zgody Agencji, szczegółowe ustalenia zawarto w „Okólniku na temat kwestii związanych ze ścisłym przestrzeganiem zasad chińskiej polityki eksportu jądrowego”. Chiny przystąpiły także do tzw. Komitetu Zanggera, mechanizmu ściślejszej, międzynarodowej kontroli eksportu materiałów rozszczepialnych. W ramach prawa wewnętrznego wprowadzono „Regulacje ChRL dotyczące kontroli eksportu jądrowego”, ustanawiają one monopol państwa na obrót materiałami i technologiami objętymi obostrzeniami MAEA. W roku 1999 nastąpiło przekazanie całości chińskiego cywilnego programu jądrowego pod kontrolę Agencji.

Organizacje międzynarodowe pełnią ważną funkcję w polityce Chin, ONZ jest postrzegana jako szczególnie efektywne narzędzie w budowaniu statusu mocarstwa. Zgoda na poddanie się kontroli sektorowej umożliwia kreowanie wizerunku Chin jako odpowiedzialnego państwa, a także uzyskania wymiernej pomocy w rozwiązywaniu złożonych i palących problemów wewnętrznych.

Stosunki ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej

Chińskie relacje ze Stanami Zjednoczonymi posiadają bardzo specyficzny charakter, USA zajmują szczególnie ważne miejsce wśród partnerów Chin. Politycy z Pekinu tradycyjnie uznają relacje z USA za najważniejsze relacje w chińskiej polityce zagranicznej. Stany Zjednoczone są źródłem kluczowych dla chińskiej gospodarki inwestycji, technologii oraz wymiany handlowej. Ponadto chińscy politycy uważają Stany Zjednoczone za gwaranta swej „strategicznej szansy”, w interesie Pekinu leży zatem utrzymanie obecnego uszykowania sceny międzynarodowej, a w dłuższej perspektywie powolną jej modyfikację w pożądanym przez Chiny kierunku.

Początek kontaktów chińsko-amerykańskich datuje się na przełom XVIII i XIX wieku, zapoczątkowali go amerykańscy misjonarze i kupcy poszukujący nowych rynków zbytu. Od drugiej połowy XIX wieku USA zaczęło traktować ekspansję w regionie w kategoriach politycznych i wojskowych - rozpoczął się okres tworzenia amerykańskiej strefy wpływu. Podpisanie nierównoprawnego traktatu z Chinami (1844), odkupienie od Rosji Alaski (1867), zdobycie wysp Guam (1898) i Samoa (1889), aneksja Hawajów (1897) oraz Filipin (1898) potwierdziły mocarstwowy status USA w regionie, na równi z Anglią, Rosją, Niemcami i Japonią⁸. Interesy ekonomiczne i polityczne oraz fascynacja chińską kulturą i cywilizacją wpłynęły na sformułowanie w latach 1899-1900 pierwszej doktryny polityki zagranicznej określającej interesy amerykańskie w Chinach. Zawierała ona dwie podstawowe zasady – po pierwsze, wszystkie państwa prowadzą z Chinami handel na równych prawach (stąd nazwa „doktryna otwartych drzwi”), po drugie, integralność Chin ma być zachowana⁹. Zasady te pozostały niezmiennie aż do zwycięstwa rewolucji komunistycznej w Chinach w 1949 roku. W roku 1921 zorganizowano w Waszyngtonie, przy udziale USA, Wielkiej Brytanii, Francji, Belgii, Holandii, Japonii oraz Chin, konferencję dotyczącą zasad postę-

⁸ D. Johnson, *The United States in the Pacific: Private Interests and Public Policies 1784-1899*, Westport 1995.

⁹ E. Halizak, *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Wyd. SCHOLAR, Warszawa 1999, s. 132.

powania tych państw w Azji Wschodniej. Podpisano wówczas szereg porozumień: gwarantujące niepodległość i integralność terytorialną Chin, zapewniające respektowanie wzajemnych zdobyczy terytorialnych, znoszące brytyjsko-japoński układ sojuszniczy z 1902 roku oraz ustalające nowy parytet sił morskich w regionie. Ubocznym skutkiem konferencji było uznanie mocarstwowego statusu Japonii, która w okresie międzywojennym wyrosła na głównego rywala USA w regionie. Realizując własną koncepcję ładu w regionie (nazwaną Wielką Wschodnioazjatycką Strefą Dobrobytu) Japonia przystąpiła do podboju Chin. Wojnę japońsko-amerykańską na Pacyfiku można rozpatrywać w kategoriach rywalizacji o wpływy w regionie a w szczególności o wpływy w Chinach. Wygrana USA stwarzała szanse na urzeczywistnienie planów zakładających pozyskanie Chin jako strategicznego partnera Stanów Zjednoczonych, zwycięstwo KPCh w wojnie domowej uczyniło te założenia nieaktualnymi. W roku 1947 została proklamowana amerykańska doktryna powstrzymywania zakładająca identyfikację zagrożeń spowodowanych rozprzestrzenianiem się komunizmu oraz przeciwstawianie się im wszelkimi możliwymi środkami. W świetle tej doktryny Stany Zjednoczone podjęły konfrontację ideologiczną z komunizmem, a w sferze politycznej i wojskowej – ze Związkiem Radzieckim oraz nieco później z Chińską Republiką Ludową. Podczas wojny domowej w Chinach założenia doktryny powstrzymywania nie były w pełni realizowane, Amerykanie zainwestowali wprawdzie wiele w wyszkolenie żołnierzy Jiang Jieshi oraz dostawę sprzętu wojskowego, powstrzymali się jednak od bezpośredniej interwencji. W ostatnim etapie konfliktu Stany Zjednoczone zaniechały udzielenia pomocy siłom KMT, ograniczając się do wsparcia ich ewakuacji na Tajwan. Amerykańskie wsparcie udzielane Republice Chińskiej na Tajwanie od lat 50. miało charakter zachowawczy i wynikało z woli utrzymania wpływów w obszarze Azji Wschodniej. Istnienie alternatywnego dla władz w Pekinie chińskiego ośrodka decyzyjnego, umożliwiała uznanie ciągłości państwowości Chin i zachowanie układu sił w Radzie Bezpieczeństwa, w której w charakterze członka stałego zasiadał przedstawiciel Republiki

Chińskiej. Wybuch wojny na Półwyspie Koreańskim wymusił zasadniczą zmianę w prowadzonej przez USA polityce wobec całego regionu Azji i Pacyfiku.

Na początku 1950 roku przedstawiciele Związku Radzieckiego, Chińskiej Republiki Ludowej i Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej na spotkaniu w Pekinie uzgodnili plany uderzenia na Republikę Korei. Autorem projektu zjednoczenia drogą podboju był Kim Ilson (Kim Ir Sen), dotychczasowe działania partyzanckie, inspirowane przez KRLD, nie odniosły oczekiwanych rezultatów. Działania wojenne rozpoczęły się 25 czerwca 1950 r. przekroczeniem przez wojska Korei Północnej linii 38 równoleżnika. Tego samego dnia, dzięki nieobecności reprezentanta ZSRR, Rada Bezpieczeństwa ONZ uchwaliła rezolucję żądającą natychmiastowego zaprzestania walk, wycofania wojsk poza 38 równoleżnik oraz zabroniła państwu udzielania pomocy KRLD. Rezolucja została przez Phenian zignorowana, dzięki osiągniętemu zaskoczeniu do 1 sierpnia wojska północnokoreańskie zajęły prawie cały obszar Półwyspu. Na podstawie odezwy RB ONZ z dnia 27 czerwca 1950 roku, wydanej także podczas nieobecności delegata ZSRR, utworzono kontyngent wojskowy składający się w dziewięćdziesięciu procentach z żołnierzy amerykańskich, pozostałą część stanowiły posiłki z Wielkiej Brytanii, Francji, Turcji, Kanady i Republiki Południowej Afryki. Wprowadzenie znacznych sił po stronie Korei Południowej spowodowało przejście inicjatywy, wyparcie wojsk północnokoreańskich a następnie zajęcie znacznej części obszaru KRLD. Wobec zaistniałej sytuacji, podając jako bezpośredni powód zbombardowanie przez USA obiektów w Mandżurii, kierownictwo ChRL podjęło decyzję o udzieleniu pomocy wojskowej KRLD. Chińskie wojska, pod dowództwem Lin Biao przekroczyły graniczną rzekę Yalu i do grudnia 1950 roku wyparły wojska ONZ poza 38 równoleżnik. Rozpoczęte 13 czerwca 1951 negocjacje, przerywane wznawianiem działań wojennych, zakończyły się podpisaniem 27 lipca 1953 roku zawieszeniem broni. Obie armie zostały wycofane poza, rozciągającą się wzdłuż 38 równoleżnika, strefę zdemilitaryzowaną, nadzorowanie zawieszenia broni powie-

rzono komisji międzynarodowej działającej z ramienia ONZ oraz zobowiązano się do negocjacji w celu unifikacji i wymiany jeńców wojennych. Ostatnim akcentem konfliktu były porozumienia genewskie z 1954 roku, które usankcjonowały powstanie dwu państw koreańskich.

Wobec faktu umacniania się państwowości ChRL, czego dowodem był udział Chin w wojnie koreańskiej, Stany Zjednoczone podjęły bardziej aktywne i skoordynowane wysiłki mające na celu stworzenie amerykańskiej strefy wpływu, tym samym niedopuszczono do przejęcia przez Chiny ich dawnych obszarów wasalnych. Zgodnie z doktryną powstrzymywania rozpoczęto tworzenie proamerykańskiego bloku państw – sojuszników. Początkowo służyły temu zawarte układy o pomocy gospodarczej i technicznej z Myanmarem (13.09.1950), Tajlandią (19.09.1950), Indonezją (16.10.1950) oraz tymczasowy układ z Filipinami (14.11.1951)¹⁰. Zasadnicze zręby nowego systemu bezpieczeństwa w regionie powstały na konferencji w San Francisco (stąd często używana nazwa „system San Francisco”) w roku 1951, w roku tym oraz latach następnych USA zawarło szereg dwustronnych porozumień o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa z państwami regionu (Japonia 1951 r. i 1960 r., Filipiny 1951 r., Republika Korei 1953 r., Tajwan 1954 r., Tajlandia 1962 r.) oraz sojuszków wielostronnych (Traktat Bezpieczeństwa między Australią, Nową Zelandią i USA – ANZUS podpisany w 1951 roku, Traktat o Zbiorowej Obronie Azji Południowo-Wschodniej – SEATO z roku 1954, układ ten został rozwiązany w roku 1977). W wyniku podjętych działań Stany Zjednoczone uzyskały możliwość utworzenia baz wojskowych w Japonii, Korei Płd., na Tajwanie i Filipinach. Realizowana przez Stany Zjednoczone polityka w regionie Azji i Pacyfiku, mająca na celu powstrzymywanie radzieckiej i chińskiej ekspansji, do roku 1969 opierała się na następujących założeniach¹¹:

- szczególnej odpowiedzialności USA za losy regionu;

¹⁰ I. Grabowska-Lipińska, *op. cit.*, s. 75.

¹¹ E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe...*, *op. cit.*, s. 135.

- jednakowego traktowania ZSRR i ChRL jako komunistycznego zagrożenia;
- postrzegania wszystkich państw regionu jako jednakowo podatnych na oddziaływanie ideologii komunistycznej, ewentualny tryumf ideologii komunistycznej w jednym z nich spowodowałby utratę kolejnych (teoria domina).

Zapoczątkowana w roku 1970, po II plenum KC KPCh, chińska polityka „ograniczonego otwarcia” umożliwiła nawiązanie chińsko-amerykańskiego dialogu. W roku 1971 Henry Kissinger, ówczesny szef amerykańskiej Krajowej Rady Bezpieczeństwa Narodowego, odbył historyczną tajną misję do Pekinu. W tym samym roku ChRL zastąpiła Tajwan jako stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ, w roku następnym prezydent USA Richard Nixon złożył wizytę w Chinach. Dalsze ocieplenie stosunków nastąpiło wraz z przejściem władzy przez Deng Xiaopinga, w roku 1979 nawiązano stosunki dyplomatyczne, pierwszym amerykańskim ambasadorem w ChRL został George Bush. Pomimo ocieplenia stosunków z ChRL oraz uznania jej, w komunikacie po wizycie Nixona, za jedyne państwo chińskie, w roku 1979 podpisano układ pomiędzy USA a Tajwanem (Taiwan Relations Act) podkreślający znacznie niepodległości wyspy dla bezpieczeństwa regionalnego oraz bezpieczeństwa narodowego Stanów Zjednoczonych. Lata 80. to okres normalizacji w kontaktach ChRL-USA, zaowocował on nadaniem kontaktom gospodarczym z Chinami Klauzuli Najwyższego Uprzywilejowania (KNU) a także znacznym wzrostem amerykańskich inwestycji bezpośrednich. Jednocześnie w Stanach Zjednoczonych pojawiły się opinie o rosnącym zagrożeniu dominującej pozycji tego państwa i możliwości ograniczenia amerykańskiego wpływu w regionie przez wyłaniające się mocarstwo – Chiny. Rok 1989 można postrzegać jako początek nowego okresu w stosunkach wzajemnych, rozpad bloku wschodniego spowodował zmniejszenie zagrożenia militarnego z tego kierunku, chiński sojusznik, poprzednio ważny w geostrategicznej konfrontacji z Moskwą, znacznie stracił na znaczeniu. Ponadto, na skutek szczególnego zbiegu okoliczności, wła-

dze ChRL stały się celem gwałtownej krytyki państw demokratycznych, w tym szczególnie USA. 4 czerwca 1989 roku, gdy wszystkie agencje prasowe świata relacjonowały wybory w Polsce i zwycięstwo „Solidarności”, z Pekinu docierały dramatyczne doniesienia o krwawym zdławieniu studenckich protestów na placu Niebiańskiego Spokoju (Tiananmen). Podobnie jak uprzednio przeceniano skalę politycznych przemian i demokratyzacji, po 1989 r. zaczęto wyolbrzymiać bez umiaru skalę konserwatywnego zwrotu i pomniejszać znaczenie fundamentalnych reform¹². Następstwem wypadków na placu Tiananmen było zastosowanie przez USA sankcji w postaci ograniczenia spotkań na najwyższym szczeblu, zawieszenie pomocy rozwojowej, zamrożenia konsultacji wojskowych, przerwanie sprzedaży technologii wojskowych oraz nieco później cofnięto ChRL Klauzulę Najwyższego Uprzywilejowania. Komisja Praw Człowieka ONZ, pomimo corocznych zabiegów USA, po 1989 r. nigdy nie potępiła ChRL za łamanie praw człowieka, absorbowały ją bowiem rozliczne przypadki mniej kontrowersyjnych i o wiele tragiczniejszych pogwałceń tych praw. Przestrzeganie praw człowieka stało się jedną z ważniejszych płaszczyzn osłabiania pozycji Chin, dopiero atak z 11 września 2001 roku zmienił tę sytuację – poparcie Chin stało się niezbędne dla stworzenia amerykańskiego frontu walki z terroryzmem.

Zakończenie zimnej wojny uczyniło założenia doktryny powstrzymywania nieaktualnymi, zagrożenia bezpieczeństwa nie mogły już być traktowane w kategoriach logiki konfrontacji zimnowojennej. Zasadniczy przełom w procesie formowania amerykańskiej strategii w regionie Azji Wschodniej nastąpił w roku 1993. Podczas wizyt w Japonii, Korei Płd. i państwach ASEAN prezydent USA Bil Clinton zapoznał przywódców tych państw z nowym podejściem Stanów Zjednoczonych do regionu. Przyjęte stanowisko zakładało: podtrzymywanie obecności wojskowej (szczególnie w bazach

¹² K. Gawlikowski, *Azja Wschodnia po drugiej wojnie światowej i znaczenie przełomu lat 80. i 90. XX w.*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, przemiany polityczne i społeczne*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s. 52.

w Korei i Japonii), zachowanie układów sojuszniczych (z: Japonią, Republiką Korei, Filipinami, Tajlandią i Australią), podjęcie działań na rzecz regionalnego dialogu w sferze bezpieczeństwa, wspieranie demokracji oraz zapobieganie proliferacji broni masowego rażenia poprzez poddanie kontroli instalacji nuklearnych KRLD i przeciwdziałanie sprzedaży przez ChRL technologii nuklearnych i raketowych. Zerwanie dialogu z Chinami w 1989 roku nie spowodowało pożądanych dla USA zmian, wprost przeciwnie, ujawniły się nowe zagrożenia w postaci wzrastającego deficytu w handlu, możliwość eksportu przez ChRL broni i technologii masowego rażenia, a przede wszystkim intensywna modernizacja chińskich sił zbrojnych. Wobec zmiany uwarunkowań Stany Zjednoczone dokonały redefinicji swoich interesów i wypracowały nową strategię ich promocji i ochrony. W roku 1996 prezydent Clinton przedstawił Kongresowi USA założenia doktryny zaangażowania. Jako główne cele amerykańskiej polityki w Azji przyjęto wzmocnienie bezpieczeństwa narodowego, rozwój gospodarczy oraz promowanie demokracji. Jako środki do osiągnięcia tego celu wymieniano dyplomację prewencyjną, wspieranie przemian demokratycznych, obecność wojskową oraz udział w wielostronnych negocjacjach¹³. Poprawiające się od 1994 r. stosunki wzajemne umożliwiły uzgodnienie w 1996 r. warunków wznowienia chińsko-amerykańskiego dialogu na najwyższym szczeblu. Były one następujące¹⁴:

- ograniczenie wizyt władz Tajwanu w USA;
- ograniczenie sprzedaży amerykańskiej broni na Tajwan;
- zobowiązanie USA, że Tajwan nie zostanie przyjęty do ONZ;
- wymiana wizyt przywódców obu państw w latach 1997 i 1998;
- przyjęcie ChRL do Światowej Organizacji Handlu (WTO);
- przywrócenie Chinom KNU.

Pomimo znacznych opóźnień w realizacji porozumienia było ono niewątpliwie sukcesem Chin, był to pierwszy krok do urzeczywistnienia „part-

¹³ E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe...*, *op. cit.*, s. 144.

¹⁴ *Ibid.*, s. 148.

nerstwa strategicznego” pomiędzy USA i Chinami, koncepcji silnie popieranej przez administrację Bila Clintona. Stany Zjednoczone zrealizowały jeden z głównych celów gospodarczych - amerykańanie uzyskali dostęp do ogromnego i co ważniejsze wciąż szybko rozwijającego się rynku zbytu. Realizacja porozumienia opóźniona została przede wszystkim w wyniku kryzysu w Cieśninie Tajwańskiej. Sprowokowane działaniami Tajpej na rzecz niezależności Republiki Chińskiej manewry armii chińskiej spowodowały skierowanie do cieśniny okrętów amerykańskiej VII floty. Stany Zjednoczone potwierdziły wolę podjęcia zdecydowanych działań w przypadku wywierania przez ChRL presji militarnej na Tajwan. Zbombardowanie chińskiej ambasady w Belgradzie w 1999 roku, określane przez Amerykanów jako „tragiczna pomyłka”, zostało odebrane jako atak na suwerenność państwa i doprowadziło do spotęgowania się w Chinach nastrojów antyamerykańskich. W 2001 r., kiedy administracja G. W. Busha przejmowała władzę, nasiliła się w USA krytyka koncepcji „strategicznego partnerstwa”, którą proponowano zastąpić koncepcją „strategicznej rywalizacji”. Sytuację dodatkowo skomplikował incydent lotniczy z udziałem samolotów obu stron, który wydarzył się 1 kwietnia. Amerykański samolot szpiegowski EP-3 zderzył się z chińskim myśliwcem F-8, stało się to, jak twierdzi strona amerykańska, 105 km od chińskich wód terytorialnych. Uszkodzony samolot EP-3 zmuszony był lądować na lotnisku wojskowym Lingushi, 12 kwietnia uwolniono załogę, samolot zwrócono Amerykanom dopiero 3 lipca po przestudiowaniu wszystkich jego tajemnic. W odwecie USA podjęły decyzję o sprzedaży broni na Tajwan, wizytę w Waszyngtonie złożył prezydent Tajwanu oraz duchowy przywódca Tybetu – Dalajlama. W następnych miesiącach nastąpiła poprawa wzajemnych stosunków głównie dzięki przyjęciu Chin do WTO, podpisaniu znacznych kontraktów inwestycyjnych i handlowych oraz brak sprzeciwu USA na kandydaturę Pekinu jako gospodarza igrzysk olimpijskich w 2008 roku i wystawy EXPO w roku 2010. Potwierdzeniem zmiany w relacjach bilateralnych było spotkanie prezydentów obu państw na szczycie w Szanghaju, komentując wyniki spotkania sekretarza stanu Colin Powell potwier-

dził odejście w stosunkach wzajemnych od koncepcji „strategicznej rywalizacji”.

Sytuację zasadniczo zmienił zamach w Nowym Jorku 11 września 2001 roku, prezydent Jing Zemin przesłał depeszę kondolencyjną na ręce prezydenta USA a w oświadczeniu rzecznika chińskiego MSZ zawarto sformułowania o doznanym wstrząsie, wyrażające współczucie oraz wolę przyłączenia się do wysiłków Stanów Zjednoczonych w zwalczaniu wszelkich aktów terroryzmu. W ogłoszonej na początku 2002 r. amerykańskiej doktrynie strategicznej Stany Zjednoczone zadeklarowały wolę budowania silnych, miłujących pokój i dostatnich Chin, całkowicie pominięto, silnie akcentowane przez poprzednią administrację, kwestie demokratyzacji oraz przestrzegania praw człowieka. Z drugiej jednak strony światowe mass media odnotowały, że spośród stałych członków RB ONZ jedynie Chiny nie zarządziły opuszczenia, na znak żałoby, flag do połowy masztu a chińską depeszę kondolencyjną oceniono jako „bardzo wyważoną”¹⁵. Należy także odnotować nieprzyjazne wobec USA komentarze chińskich ekspertów i dziennikarzy oraz głosy anonimowych internautów. W wypowiedziach dominował pogląd, który jako przyczynę ataków wskazywał hegemonistyczną, opartą na sile politykę USA. Chińskie reakcje na zamachy, obok pragmatyzmu rządu, ujawniły silne nastroje antyamerykańskie w społeczeństwie. Powodem ich były wydarzenia ostatnich lat, narastające sprzeczności interesów, konflikt aspiracji i brak wzajemnego zaufania. Jako powód narastającej niechęci do Stanów Zjednoczonych można wymienić także narastające w Chinach tendencje nacjonalistyczne. Chińskie władze „wykorzystały” wydarzenia 9/11 do nadania chińsko-amerykańskim relacjom bardziej solidnego fundamentu, chińscy decydenci zasygnalizowali wolę Pekinu do uniknięcia zajmowania pozycji strategicznego rywala Waszyngtonu. Pekin przekazał do Waszyngtonu jednoznaczny sygnał, że Chiny uznają interesy amerykańskie w Azji i nie zamierzają ich kwestionować, podobnie jak amerykań-

¹⁵ J. Rowiński, *Chiny wobec wydarzeń 11 września 2001 roku*, [w:] *Chiny rozwój społeczeństwa i państwa na przełomie XX i XXI wieku*, [red.] K. Tomala, K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2002, s. 134.

skiej obecności na kontynencie¹⁶. Wyrażone poparcie oraz postrzegana w USA konieczność nawiązania współpracy w walce z terroryzmem spowodowało, że prezydent Bush zaczął określać Chiny mianem sojusznika. Chiny regularnie podkreślają intensywność współpracy pomiędzy oboma mocarstwami w obszarze walki z terroryzmem oraz przeciwdziałaniu proliferacji broni masowego rażenia. Przyłączenie się Chin do międzynarodowej koalicji antyterrorystycznej nastąpiło przede wszystkim ze względu na chińską rację stanu. Likwidacja centrów międzynarodowego terroryzmu leży w żywotnym interesie Pekinu, przede wszystkim ze względu na ich tradycyjne etniczno-religijne powiązania z rodzimymi ruchami - Islamska Partia Wschodniego Turkiestanu i Opozycyjna Partia Wschodniego Turkiestanu mają w swych programach elementy walki zbrojnej i stosowanie działań terrorystycznych. Przejęcie całego ciężaru operacji, a co za tym idzie także odpowiedzialności, przez Amerykanów było dla Chin bardzo korzystne. Zachowane zostały ciepłe stosunki Pekinu z państwami islamskimi i arabskimi, w tym także z tymi oskarżanymi o sprzyjanie terroryzmowi lub wręcz popieranie go. Przesunięcie punktu ciężkości amerykańskiej strategii wojskowej w region Azji i Pacyfiku znalazło swój wyraz w znacznym zwiększeniu sił amerykańskich na akwenach oceanów: Spokojnego i Indyjskiego oraz na Morzu Arabskim, a także – co najbardziej niepokoi Pekin – obecności na Morzu Południowochińskim. Blisko połowa z amerykańskich sił Regionu Azji stacjonuje obecnie w Japonii, około 40% w Korei Południowej. USA posiadają także bazy na wyspie Guam na Pacyfiku oraz Diego Garcia na Oceanie Indyjskim. W styczniu 2002 r. wojska amerykańskie powróciły na Filipiny (po wycofaniu się w 1992 r.)¹⁷. Sytuacja ta w połączeniu z uzyskaniem przez USA dostępu do baz w państwach Azji Centralnej spowodowało narastanie w Chinach poczucia strategicznego okrążania. Obawy budzi także wzrost współpracy Stanów Zjednoczonych z Indiami i Pakistanem. W ocenie chińskiego kie-

¹⁶ M. Hiebert, S.V. Lawrence, *Hands Across the Ocean*, "Far Eastern Economic Review", 14 marzec 2002, s. 21.

¹⁷ J. Hofman, *Bezpieczeństwo międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, [w:] *Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe*, [red.] A. Ciupiński, K. Malak, Wyd. AON, Warszawa 2004, s. 168.

w handlu wzajemnym po stronie ChRL wynosząca 266 mld USD. Potencjalnym zagrożeniem jest przewidywany wzrost zapotrzebowania Chin na surowce energetyczne. Skumulowana wartość inwestycji przedsiębiorstw amerykańskich w Chinach wynosi około 29 mld USD. Rozwija się także wzajemna współpraca naukowa (w tym w dziedzinach wysokich technologii), kulturalna i sportowa, istnieją także liczne programy współpracy miast, prowincji i stanów. Rocznie rozpoczyna w USA studia ok. 50 tys. młodych Chińczyków²⁰, o połowę mniejsza liczba Amerykanów jako miejsce studiów wybiera uczelnię w Chinach. Waszyngton postrzegany jest jako źródło kluczowych dla rozwoju Chin zasobów: inwestycji, technologii oraz wymiany handlowej.

Wzajemne relacje w ostatnich latach charakteryzują się unikalnym splotem współpracy i współzawodnictwa zarówno w obszarze gospodarki jak i bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. W pewnych okresach elementy zarówno współpracy jak i współzawodnictwa są bardzo intensywne – wspólny wysiłek w powstrzymaniu programu atomowego Korei Północnej przeplata się z konfliktem o nierównowagę we wzajemnym handlu czy różnicą zdań w sprawie Irańskiego programu jądrowego. Możliwość wybuchu zbrojnego konfliktu o Tajwan generuje poczucie zagrożenia po obu stronach stając się niejako strukturalną przeszkodą na drodze do nawiązania w pełni pokojowych relacji. Poza polityką względem Tajwanu w wymiarze regionalnym Stany Zjednoczone różnią się także w poglądach na kilka innych kwestii, Chiny zdecydowanie sprzeciwiają się szerszej, aktywnej roli japońskich Sił Samoobrony o którą zabiegają Amerykanie. Pomimo zbieżnych poglądów na temat konieczności likwidacji północnokoreańskiego arsenału jądrowego Chiny dążą do utrzymania reżimu Kim Dzong Ila podczas gdy Amerykanie z radością jak najszybciej powitaliby jego koniec. Amerykanom nie w smak jest pogłębiająca się współpraca Chin z Koreą Południową i Rosją. Gdy spojrzy się holistycznie na wzajemne relacje w kon-

²⁰ E. Halizak, *Region Azji i Pacyfiku w polityce międzynarodowej*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s. 168.

tekście regionu Azji, pomimo wyraźnych różnic, więcej oba mocarstwa łączy niż dzieli. W wyniku poszerzenia spektrum chińskich interesów narodowych zintensyfikowano współpracę z USA w obszarze przeciwdziałania zagrożeniom niemilitarnym. Oba państwa blisko współdziałają w kwestiach walki z pandemią, handlem ludźmi i narkobiznesem. Zbieżne poglądy dotyczą walki z przestępczością i terroryzmem, zapewnieniu bezpieczeństwa morskimi szlakami komunikacyjnymi, zapobieżeniu proliferacji BMR oraz utrzymaniu stabilności w regionie (szczególnie w obszarze konfliktu Indii i Pakistanu a także w Nepalu i Indonezji) oraz rozwiązaniu konfliktu afgańskiego. Stany Zjednoczone podzielają chińskie poglądy na kwestie bezpieczeństwa energetycznego i ekonomicznego w regionie oraz obawiają się wzrostu potencjału militarnego Rosji. Część ważkich dla obu państw problemów pozostaje wyzwaniem, a ich prawdziwą naturę i wpływ na sytuację na świecie poznamy wraz z upływem czasu. Chiny mają ambiwalentny stosunek do amerykańskiej militarnej obecności w regionie jak również do umów dwustronnych jakie Amerykanie zawarli z Australią, Japonią, Filipinami, Koreą Płd. i Tajlandią. Amerykanie zauważają zbliżanie Chin do ASEAN jednakże są w fazie wypracowywania stanowiska w tej kwestii, podobnych dylematów dostarczają Chinom szersze relacje USA z Indiami, Pakistanem oraz państwami Azji Centralnej.

Skomplikowana sytuacja między oboma państwami znajduje odzwierciedlenie w wyznawanej przez chińskich polityków, a praktykowanej w relacjach z USA, zasadzie „poszukiwania zbieżności przy zachowaniu rezerwy w stosunku do różnic”²¹. Chińscy decydenci poszukują sposobności do pogłębienia wzajemnej współpracy i jednocześnie powstrzymują ekspansję Waszyngtonu gdy tylko jest to możliwe. Wciąż aktualne są zasady chińskiej polityki wobec USA ustanowione w 1990 roku przez Deng Xiaoping’a, a w późniejszym okresie kilkakrotnie powtarzane przez Jiang Zemin’a – budowanie zaufania, redukcja problemów, umacnianie współpracy oraz

²¹ E. S. Medeiros, *China International Behavior*, Wyd. RAND, Santa Monica 2009, s.97.

unikanie konfrontacji. Chińskie relacje z USA znacznie różnią się od relacji Państwa Środka z jakimkolwiek innym mocarstwem. Od czasu normalizacji stosunków ChRL przyznała Stanom Zjednoczonym szczególnie ważną pozycję w swej polityce zagranicznej. Z jednej strony obu stronom zależy na stabilnych wzajemnych relacjach (jakikolwiek otwarty konflikt byłby dla obu stron bardzo dotkliwy), równocześnie Chiny czują się zagrożone dominacją USA zarówno w Azji jak i w skali globalnej. Równolegle Waszyngton obawia się wzrostu potęgi militarnej Chin oraz ich bezprecedensowego rozwoju gospodarczego, duże zaniepokojenie wywołują niejasne plany Pekinu.

Stosunki z Federacją Rosyjską

Nawiązanie kontaktów pomiędzy Chinami a Rosją nastąpiło w wyniku XVII-wiecznej rosyjskiej ekspansji w kierunku wschodniej i południowo-wschodniej Syberii oraz pragnienia mandżurskiej dynastii Qing do opanowania ziem na zachód i na północ. Pierwsze oddziały Kozaków dotarły nad Amur w 1644 r. a dwadzieścia lat później rozpoczęło się wznoszenie ufortyfikowanych osad²². Do lat 80-tych XVII wieku między przybyszami z Rosji a patrolami mandżurskimi dochodziło do starć często zakończonych niszczeniem rosyjskich osad. W związku z potrzebą uregulowania kwestii granicznych strony podpisały traktat w Nerczyńsku 27 sierpnia 1689 r., określając przebieg wschodniego odcinka wspólnej granicy. Wyznaczono ją wzdłuż Gór Stanowych, Chinom przyznano zatem tereny leżące na północ od Amuru, leżący najdalej na wschód odcinek granicy nie został ustalony z powodu słabej znajomości terenu przez obie strony. Kolejna tura wysiłków demarkacyjnych nastąpiła w roku 1727, strony podpisały traktat burański precyzujący przebieg środkowego odcinka granicy (większa jego część odpowiada dzisiejszej granicy rosyjsko-mongolskiej). Podpisane umowy zaowocowały rozwojem pokojowych kontaktów, nawiązano szerokie kontakty handlowe oraz współpracę naukową. Ekspansjonistycznie nastawiona Rosja przyłą-

²² J. Rowiński, *Spory graniczne i konflikty terytorialne w Azji Wschodniej u progu XXI wieku*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s. 132.

czyła się do mocarstw wymuszających na Chinach ustępstwa po przegranych wojnach opiumowych (1839-1842, 1856-1860). W 1858 roku wymuszono na dynastii Qing podpisanie traktatu ajguńskiego, na jego mocy Rosja przejęła kontrolę nad obszarami leżącymi na północnym brzegu Amuru i na południe od gór Zewnętrzznego Chinganu oraz dzisiejszy Kraj Nadmorski, wtedy określane jako „obszary wspólnie administrowane” na wschód od Ussuri. W zawartym w roku 1860 traktacie pekińskim cały wymieniony powyżej obszar ostatecznie włączono do Rosji (ok. 1 mln km²)²³. W latach późniejszych Rosja, poprzez budowę eksterytorialnej Kolei Wschodniochińskiej, uzyskała znaczne wpływy w Mandżurii oraz wymusiła wydzierżawienie portu wojennego w Port Artur. Po zwycięstwie bolszewików w 1917 roku rząd radziecki oficjalnie wyrzekł się wszelkich zagarniętych ziem jednakże do ich faktycznego przekazania nie doszło. Powstanie ZSRR nie wpłynęło zasadniczo na zmianę linii politycznej, podjęto szereg działań ekspansjonistycznych: okupację Mandżurii (1929), wspieranie ruchu komunistycznego oraz popieranie dążeń separatystycznych (proklamowanie niepodległości przez Mongolię, powołanie w prowincji Xinjiang Republiki Wschodniego Turkiestanu w 1944 r. Burzliwe losy miała radziecko-chińska współpraca na płaszczyźnie ideologii - zapoczątkowana współpracą Sun Jatsena i GMD z komunistami radzieckimi doświadczyła w późniejszych latach radykalnego zwrotu w kierunku Komunistycznej Partii Chin. ZSRR było pierwszym państwem, które uznało Chińską Republikę Ludową (2.10.1949) oraz celem pierwszej podróży zagranicznej Mao Zedonga, podczas której podpisano szereg porozumień w tym Układ o Przyjaźni, Sojuszu i Pomocy Wzajemnej. Państwa zadeklarowały wzajemną pomoc wojskową w razie agresji ze strony państwa trzeciego, pojawiły się zapisy o rozwijaniu współpracy gospodarczej i kulturalnej oraz prowadzeniu konsultacji w ważnych zagadnieniach międzynarodowych²⁴. W dekadzie lat 50. stosunki pomiędzy oboma krajami układały się poprawnie. W roku 1960 Chiny dokonują ostrej krytyki linii poli-

²³ Ibid., s. 133.

²⁴ I. Grabowska-Lipińska, *op. cit.*, s. 70.

tycznej ZSRR, zarzucono między innymi: radziecki rewizjonizm, kapitulanc-
two wobec USA, krytykę kultu jednostki oraz utrudnianie Chinom dostępu do
broni atomowej²⁵. Nastąpiło gwałtowne pogorszenie wzajemnych relacji,
strony wzajemnie oskarżały się o prowokowanie szeregu incydentów gra-
nicznych. W roku 1964, po krótkotrwałej poprawie stosunków, doszło do ro-
kowań granicznych w Pekinie, stronom nie udało się jednak osiągnąć poro-
zumienia, następna zaplanowana runda rozmów nie odbyła się. Sytuacja na
granicy uległa gwałtownemu zaostrzeniu w czasie rewolucji kulturalnej, w la-
tach 1967-1969 doszło do serii krwawych incydentów. W wyniku starcia
zbrojnego do jakiego doszło w marcu 1969 r. na wyspie Damanskij (Zhen-
bao) na Amurze oba państwa znalazły się na krawędzi wojny, wielce praw-
dopodobna była eskalacja konfliktu do wojny nuklearnej. W czasie drama-
tycznego spotkania premierów na pekińskim lotnisku 11 września 1969 roku
postanowiono wznowić rozmowy, nie rozwiązano kwestii spornych jednakże
pozytywnym skutkiem było nawiązanie dialogu. Przełom lat 70-tych i 80-tych
przyniósł kolejne pogorszenie wzajemnych relacji związane z radziecką in-
wazją na Afganistan. Zasadniczą poprawę stosunków zapoczątkowało wy-
stąpienie Michaiła Gorbaczowa w lipcu 1986 roku potwierdzające diametral-
ną zmianę stanowiska ZSRR. Koniec lat 80-tych przeszedł pod znakiem in-
tensyfikacji negocjacji które szybko uległy ukierunkowaniu i specjalizacji,
wyróżnić można trzy obszary problemowe: delimitacja granicy, redukcja sił
wojskowych na granicy oraz środki budowy wzajemnego bezpieczeństwa
i zaufania. Najtrudniejszym problemem była delimitacja wzajemnej, liczącej
4195 km, granicy. W trakcie pięciu tur rozmów uzgodniono przebieg
wschodniego odcinka granicy, określono przynależność spornego terytorium
(2,6 tys. km²) w tym wysp na rzekach granicznych (1163 uznano za rosyj-
skie, a 1281 za chińskie). Strony nie doszły do porozumienia jedynie w kwe-
stii 51 km odcinka granicy. W roku 1991 ministrowie spraw zagranicznych
podpisali *Porozumienie o przebiegu granicy państwowej pomiędzy ZSRR*

²⁵ Ibid., s. 97.

a ChRL na jej wschodnim odcinku²⁶. W kolejnych latach uzgodniono przebieg zachodniego odcinka granicy, w 1994 roku strony podpisały kolejne porozumienie. Ostateczne rozwiązanie kwestii granicznych, czyli 51-kilometrowego odcinka w rejonie Chabrowska, oraz przynależności wysp: Tarabarow (Yinlong), Bolszoi Ussurskij (Heixiazi) i Bolszoi, zajęło stronom dziesięć lat. Czterdziestoletni spór ostatecznie zakończono podczas wizyty prezydenta Putina w Chinach (14-16 października 2004 r.).

W okresie Związku Radzieckiego uwaga decydentów radzieckich skupiała się na obszarze Europy, region Azji i Pacyfiku traktowany był przez władze w Moskwie jako drugoplanowy. Słabość sojuszników (Wietnam, Korea Płn., Kambodża), działalność polityczna USA oraz rywalizacja z Chinami doprowadziła do izolacji ZSRR na obszarze „rimlandu”. W latach 90-tych, w wyniku rozpadu ZSRR i powstania nowej konfiguracji strategicznej, Rosja przybliżyła się, w sensie geostrategicznym, do regionu Azji i Pacyfiku.²⁷ Gwałtowny rozwój gospodarczy państw regionu Azji i Pacyfiku stał się szansą Rosji na odbudowę zrujnowanej gospodarki. Intensywne prace nad sprecyzowaniem interesów Rosji w regionie oraz wypracowaniem strategii ich realizacji zaowocowały wejściem Moskwy na drogę współpracy i tworzenia warunków do reform ekonomicznych. Główne, mające źródło w Azji, zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa Rosja upatrywała w:²⁸

- konfliktach etnicznych na obszarach przygranicznych oraz w Azji Centralnej;
- konflikcie nuklearnym na Półwyspie Koreańskim;
- narastaniu konfliktu z Japonią;
- zwiększaniu się potencjału militarnego ChRL;
- destabilizacji ChRL i masowej emigracji;
- izolowaniu Rosji od procesów integracji gospodarczej w regionie Azji i Pacyfiku;

²⁶ J. Rowiński, *Spory graniczne i konflikty terytorialne w Azji Wschodniej u progu XXI wieku op. cit.*, s. 135.

²⁷ E. Haliżak, *Region Azji i Pacyfiku w polityce międzynarodowej, op. cit.*, s. 221.

²⁸ *Ibid.*, s. 222.

- destabilizacji rosyjskiego Dalekiego Wschodu, wywołanej ewentualnym niekontrolowanym napływem imigrantów.

W wyniku odideologizowania polityki zagranicznej w latach 90-tych Moskwa nawiązała przyjazne stosunki dwustronne z większością państw regionu (w tym z Chinami). Przejawem poprawy relacji rosyjsko-chińskich jest ożywienie dialogu politycznego na najwyższym szczeblu. Podczas wizyty prezydenta Rosji Borysa Jelcyna w Pekinie w grudniu 1992 r. podpisane zostały 24 umowy, dotyczące współpracy gospodarczej, kulturalnej i naukowo-technicznej. Obie strony zadeklarowały zmniejszenie liczebności wojsk na granicy, zobowiązano się, że żadna ze stron nie użyje wobec drugiej jako pierwsza broni nuklearnej, jak też nie będzie zawierać przeciw sobie sojuszy. Rok później podpisano porozumienie o współpracy wojskowej na okres 5 lat. Skutkiem nowej polityki obronnej było zredukowanie rosyjskiej armii na Dalekim Wschodzie z 390 tys. do 290 tys., zmniejszono flotę Pacyfiku, wycofano wojska z Mongolii oraz zmieniono wycelowanie broni strategicznej. W roku 1994 Chiny i Rosja uformowały partnerstwo w celu osiągnięcia wspólnych zamierzeń. W styczniu 1996 r. Andrieja Kozyrjewa, uważanego za uosobienie dotychczasowej prozachodniej polityki zagranicznej Rosji zastąpił na stanowisku wybitny orientalista Jewgienij Primakow, świadczy to o wzroście rangi kierunku azjatyckiego w rosyjskiej polityce zagranicznej. Podczas szczytu głów państw w kwietniu 1996 roku ogłoszono partnerstwo strategiczne i ustalono założenie „gorącej linii” Moskwa-Pekin. Bezpośrednie połączenie telefoniczne pomiędzy prezydenckimi gabinetami ukończono w kwietniu 1998 roku, było to pierwsze bezpośrednie połączenie telefoniczne z głową innego państwa w historii Chin. Intensyfikacja regionalnej współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa zewnętrznego doprowadziła do podpisania w Szanghaju w 1996 r. przez przedstawicieli 5 państw (tzw. Szanghajska Piątka): Rosji, Chin, Kazachstanu, Tadżykistanu i Kirgistanu, układu powołującego do życia forum współpracy w zakresie zwalczania terroryzmu i separatyzmu oraz promocji rozwoju gospodarczego państw regionu. Instytucjonalizacja współpracy doprowadziła do przekształ-

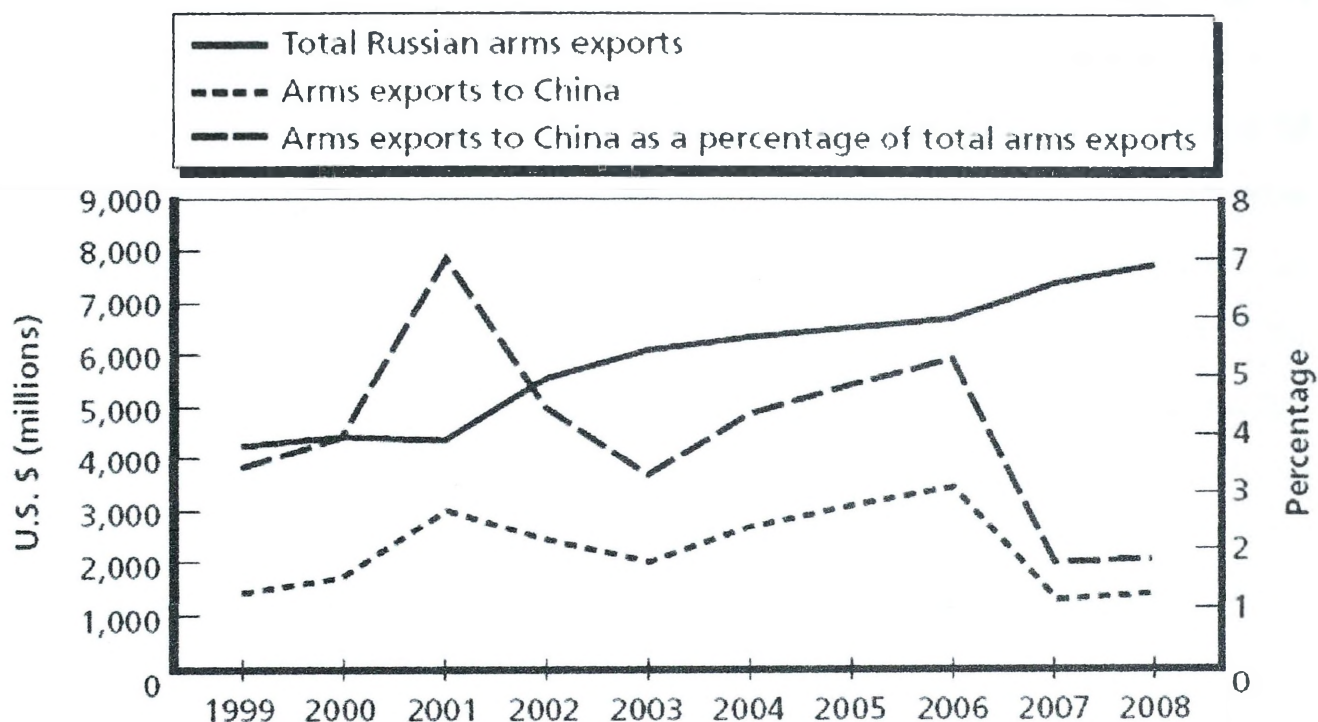
cenia się forum w Szanghajską Organizację Współpracy (SOW). Choć intencje przyświecające Rosji i Chinom były różne (separatyzmy: czeczeński i ujgurski), to wzrost aktywności ugrupowań terrorystycznych związanych z fundamentalistami islamskimi w Azji Środkowej doprowadził do kształtowania się SOW w regionalną organizację bezpieczeństwa zbiorowego, w których oba państwa odgrywają znaczącą rolę.

W lipcu 2000 roku odbył się szczyt z udziałem nowego prezydenta Rosji, Władimira Putina. Przyjęto na nim m.in. Deklarację Pekijską i wspólne oświadczenie w kwestii ABM. Wieloletnie wysiłki dyplomatyczne zmierzające do zapewnienia wzajemnego bezpieczeństwa ukoronowano 16 lipca 2001 r. podpisaniem rosyjsko-chińskiego układu o dobrym sąsiedztwie, przyjaźni i współpracy. Początek XXI wieku to kolejne inicjatywy zacieśniające i pogłębiające pole wzajemnego współdziałania, w 2005 roku przeprowadzono pierwsze w historii wspólne manewry wojskowe (Peace Mission 2005) połączone z desantem morskim (wyraźne nawiązanie do kwestii Tajwanu), kolejne manewry (Cooperation 2007) przeprowadzono w roku 2007 ograniczając się tym razem jedynie do sił wsparcia (po stronie chińskiej udział wzięły oddziały Zbrojnej Policji Ludowej). Podczas wizyty w Rosji w 2007 roku prezydent Hu Jintao sprecyzował pięć zasad kierujących rozwój partnerstwa strategicznego pomiędzy oboma państwami:

- rozwój wzajemnych kontaktów politycznych oraz wzajemne wsparcie w sprawach żywotnych dla obu państw;
- umacnianie wzajemnych kontaktów gospodarczych i handlowych;
- ustanowienie współpracy naukowej i badawczej;
- promowanie wzajemnych kontaktów w obszarze kultury, ochrony zdrowia, turystyki i w innych obszarach społecznych;
- umacnianie współpracy w budowaniu pokoju i innych kwestiach bezpieczeństwa zarówno poprzez kontakty bilateralne jak i w ramach organizacji regionalnych i globalnych²⁹.

²⁹ R. Weitz, *China-Russia Security Relations: Strategic Parallelism without Partnership or Passion*, Wyd. NDU, Carlise 2008, s. 36.

Pomimo intensywnych kontaktów politycznych, dekadę lat 90. można uznać za zdominowaną handlem uzbrojeniem. Rosyjskie konsorcja zbrojeniowe uzyskały środki umożliwiające utrzymanie kompleksu zbrojeniowego w obliczu kryzysu końca XX wieku (patrz rys. 2).

Rysunek 2. Rosyjski eksport uzbrojenia do Chin 1999-2008

Źródło: Dane z SIPRI za E.S.Medeiros, *China International Behavior*, Wyd. RAND, Santa Monica 2009, s. 107.

W wyniku wymiany handlowej Armia Ludowo-Wyzwoleńcza uzyskała dostęp do nowoczesnej broni niemożliwej do uzyskania w ramach krajowej produkcji. Sytuacja ta ulega zmianie, chińskie przedsiębiorstwa zbrojeniowe osiągają zdolności produkcji coraz nowocześniejszego uzbrojenia (np. myśliwiec J-10), w latach 2007-08 nastąpił gwałtowny spadek chińskich zakupów w Rosji, w roku 2008 Chiny zakupiły broni za 1,4 mld\$ - trzecią część tego co w roku 2006. Moskwa stoi przed trudną decyzją – stracić rynek i zyski albo sprzedawać Chinom coraz nowocześniejsze uzbrojenie i zachwiać równowagą militarną Azji a być może i całego świata. Początek XXI wieku stoi zdecydowanie pod znakiem ofensywy dyplomatycznej obu mocarstw.

Rosja, wychodząc z poważnego kryzysu ekonomicznego, nie jest postrzegana jako źródło inwestycji bezpośrednich, jest postrzegana jednakże jako potencjalny strategiczny dostawca surowców mineralnych, w szczegól-

ności energetycznych. Chiny mogą liczyć także na pomoc technologiczną w realizacji niektórych przedsięwzięć służących rozwojowi infrastruktury niezbędnej do zapewnienia dynamicznego wzrostu gospodarczego, czego przykładem jest budowa elektrowni atomowej *Lianyungang* oraz planowana budowa rurociągu z zachodniej Syberii do Szanghaju (koszt szacuje się na 8-10 mld dol.). Ogółem wartość obrotów między oboma krajami w 2008 r. wynosiła 56,8 mld dolarów. Jednak trudno mówić o kompatybilności skali tych obrotów, eksport do Rosji stanowi niecały 1% całego chińskiego eksportu, a import – 2,5% importu do Chin. Tymczasem Chiny są szóstym co do wielkości odbiorcą handlowym Rosji – 5,1% i siódmym eksporterem do Rosji - 4,5%, takie wskaźniki plasują Chiny jako drugiego największego partnera handlowego (największą wymianę handlową Rosja realizuje z Niemcami).³⁰

Znaczne obawy Rosji budzi nielegalne osadnictwo chińskie na obszarach przygranicznych, którego liczba szacowana jest na 0,5-2 mln. Dysproporcja demograficzna między chińskimi prowincjami przygranicznymi (ponad 111 mln) a graniczącymi z nimi rosyjskimi krajami (8 mln) może w przyszłości powodować wzrost migracji i w rezultacie zmianę w strukturze etnicznej rosyjskiego Dalekiego Wschodu. Sytuację pogarsza ciągły spadek populacji po stronie rosyjskiej, od roku 1992 o 20%.³¹ W przyszłości niewykluczona jest intensyfikacja problemu – zwiększona chińska migracja, zaburzone relacje społeczne w miastach regionu oraz narastanie dążeń separatystycznych. O wadze problemu świadczy fakt zwołania 20 grudnia 2006 roku przez prezydenta Putina specjalnego, poświęconego jedynie problemom rosyjskiego dalekiego wschodu, zebrania Rady Bezpieczeństwa Federacji.

W wystąpieniach publicznych decydenci obu stron deklarują wzajemną przyjaźń, roztaczają podobne wizje pożądanego porządku międzynarodowego.

³⁰ <http://www.cacianalyst.org/?q=node/4734>, 14.12.2009.

³¹ R. Witz, *China-Russia security relations: strategic parallelism without partnership or passion?*, Wyd. SSI, Carlisle 2008, s. 5.

dowego, podobnie rozumieją suwerenność narodową i przyznają jedynie ONZ prawo do legitymizacji użycia siły w stosunkach międzypaństwowych.

Polityka bezpieczeństwa Chin wobec ZSRR a później Rosji naznaczona była na przestrzeni ubiegłego wieku gwałtownymi zmianami. Odejście po obu stronach granicy od priorytetu ideologii komunistycznej umożliwiło w latach 90-tych ubiegłego wieku nawiązanie partnerskich stosunków w szeregu dziedzinach. Obydwie strony upatrują znaczne korzyści w nawiązanej współpracy gospodarczej, obszary aktywności uzupełniając się wzajemnie nie stanowią zagrożenia dla procesu normalizacji stosunków. Rosja stanowi dla Chin ważne źródło pozyskiwania uzbrojenia oraz technologii, dostawy broni do ChRL komplikują stosunki Rosji ze Stanami Zjednoczonymi. Ogromne możliwości oferuje stronom potencjalna współpraca w sektorze energetycznym, może spowodować ona reperkusje strategiczne (rywalizacja o zasoby pomiędzy Chinami a UE). Wobec nasilających się w obu państwach dążeń separatystycznych należy spodziewać się dalszego zacieśniania współpracy w tej dziedzinie prawdopodobnie w ramach SCO. Pomimo uregulowania większości kwestii spornych możliwe jest okresowe pogorszenie wzajemnych stosunków. W długiej perspektywie zwiększenie chińskiej diaspory na terenie rosyjskiego Dalekiego Wschodu stanowi potencjalne zagrożenie dla całości terytorialnej Rosji i jako takie może być przyczyną gwałtownych działań, w ekstremalnym wypadku włączając działania zbrojne.

Stosunki z Unią Europejską

Pierwsze oficjalne międzypaństwowe kontakty pomiędzy Chinami a państwami należącymi do Unii Europejskiej nawiązali w XVII wieku Brytyjczycy i Holendrzy poprzez Kompanie Wschodnioindyjskie. Przedsięwzięcia te zmonopolizowały, dzięki pełnomocnictwom swoich królów, początkowo handel, później także zarządzanie terytoriami zamorskimi. W kolejnych latach to właśnie kwestie handlowe stały się przyczyną działań zbrojnych, które zakończyły się wymuszeniem na Chinach zaakceptowania ustaleń nie-

równoprawnych traktatów. Pierwszym mocarstwem europejskim które wymusiło taki traktat była Wielka Brytania - strona traktatu nankińskiego z 1842 roku, w roku 1844 traktat zawarła Francja.³² Od lat 70. XIX wieku nasilała się presja innych mocarstw mająca na celu uzyskanie uprzywilejowanej pozycji, także Niemcy, Rosja i Japonia wtargnęły na terytorium Chin. Początek XX stulecia (od zakończenia I Wojny Światowej) był okresem ogromnego udziału zagranicy w życiu chińskiego społeczeństwa. Gwałtowną zmianę przyniosła II Wojna Światowa, w 1943 roku zakończono wiele traktatów, w tym roku Wielka Brytania zrzekła się prawa eksterytorialności. Nie spowodowało to jednakże nawiązania konstruktywnych stosunków wzajemnych. Chińska Republika Ludowa do lat 60. postrzegała państwa europejskie jako spadkobierców mocarstw kolonialnych i sojuszników Stanów Zjednoczonych, co znacznie ograniczało wzajemne kontakty. Do czasu zerwania stosunków ze Związkiem Radzieckim głównymi europejskimi partnerami Chin były kraje RWPG. Od połowy lat 50-tych, kiedy Chiny przystąpiły do tworzenia ruchu państw niezaangażowanych, najlepsze kontakty utrzymywano z państwami zachodnimi, deklarującymi neutralność (Austria, Szwecja i Szwajcaria). Wraz z podjęciem programu reform Chiny odeszły od ideologicznego determinowania kontaktów z innymi państwami, na pierwszą pozycję wysunęły się korzyści gospodarcze. Zapoczątkowane w roku 1975 kontakty pomiędzy ChRL a Europejską Wspólnotą Gospodarczą a później Wspólnotą Europejską rozwijały się w trzech fazach. W pierwszej fazie, w latach 1975-95, wzajemne relacje nie były priorytetem dla żadnej ze stron co bezpośrednio rzutowało na ich powolny rozwój. Chiny warunkowały nawiązanie współpracy uznaniem przez partnerów zasady „jednych Chin” czyli zerwaniem oficjalnych stosunków z Tajwanem. Obecnie wszystkie państwa europejskie (za wyjątkiem Stolicy Apostolskiej) spełniają ten wymóg. Początkowo władze ChRL zainteresowane były nawiązaniem dobrych kontaktów jedynie z Wielką Brytanią i Portugalią by zabezpieczyć sprawne i terminowe przejęcie kontroli nad Hong Kongiem i Macao. Dekada lat 80-tych

³² J. K. Fairbank, *op. cit.*, s. 184.

uptynęła pod znakiem intensyfikacji kontaktów gospodarczych pomimo ogromnych różnic politycznych. W roku 1985 zawarto *Porozumienie o wzajemnej współpracy i handlu*. Chiny skoncentrowały się pozyskaniu inwestycji, transferze technologii oraz nakłonieniu państw europejskich do wyasygnowania środków na pomoc w rozwoju gospodarki. Państwa europejskie liczyły na pozyskanie ogromnego rynku zbytu a niektóre wierzyły w możliwość zapoczątkowania reform politycznych poprzez intensywną współpracę gospodarczą. Po brutalnym zdławieniu przez armię chińską w 1989 r. pro-demokratycznych demonstracji na pekińskim Placu Tiananmen Rada Europejska 27 czerwca tegoż roku nałożyła na Chiny sankcje polegające na zawieszeniu wzajemnej współpracy wojskowej, wprowadzono zakaz eksportu broni, ograniczono współpracę naukową, kulturalną i techniczną.³³

Etap drugi można ograniczyć latami 1995-2005, okres ten to czas wzrostu zarówno ilościowego jak i jakościowego we wzajemnych kontaktach. Wzrost wymiany handlowej został dodatkowo zdopingowany przyjęciem Chin do WTO w roku 2001. Komisja Europejska opublikowała cztery „komunikaty” (w 1995, 1998, 2001 oraz 2005 roku) całościowo ujmujące wzajemne kontakty. Wydano także dwa dokumenty wyższej rangi „strategie stosunków wzajemnych” (w 2002 i 2007 roku). W roku 2003 Chiny opublikowały dokument "Polityka ChRL wobec UE" - to pierwszy taki dokument w historii chińskiej dyplomacji,³⁴ w tym samym roku powołano w chińskim rządzie ministra do kontaktów z UE, a na corocznym szczycie po raz pierwszy pojawił się chiński prezydent Hu Jintao. Na szczycie ogłoszono zawiązanie strategicznego partnerstwa, Chiny rozpoczęły również starania o uchylenie europejskich sankcji po masakrze na Placu Tiananmen.

Trzecią, najbardziej zrównoważoną fazę wzajemnych kontaktów rozpoczęto intensywnymi negocjacjami w sprawie ceł na chińskie wyroby tek-

³³ The Lifting of the EU Arms Embargo on China, <http://fas.org/asmp/resources/govern/109th/GrimmettTestimony050316.pdf>, 12.05.2005.

³⁴ D. Mierzejewski, *Europejskie tournée chińskiego premiera*, <http://www.stosunki.pl/min238325520210.2.visvp.htm>, 12.05.2005.

stylne. Obecnie wzajemne relacje obejmują nie tylko kwestie gospodarcze lecz również, dużo trudniejszą do negocjacji problematykę praw człowieka oraz standaryzacji w szeregu sektorach.

Podjęte działania na rzecz instytucjonalizacji wzajemnych kontaktów zaowocowały utworzeniem Międzyregionalnego Dialogu Europa-Azja (ASEM), zrzeszającego 10 państw ASEAN, Chiny, Japonię, Koreę Południową oraz państwa Unii Europejskiej. ASEM stał się nie tylko platformą wymiany poglądów, lecz również głównym ośrodkiem planowania działań w zakresie bezpieczeństwa i rozwoju Azji i Europy.

Europa była w latach 2000 - 2005 najczęściej odwiedzanym przez chińskiego prezydenta i premiera kontynentem. Hu Jintao jedną z pierwszych podróży jako prezydent odbył do Wielkiej Brytanii w roku 2003, do USA pojechał dopiero w roku 2006. W ostatnich latach Chiny dokonały przeorientowania priorytetów przesuując wysiłki na kontakty bilateralne, zgodnie z zasadą „dziel i rządź” wykorzystując różnice pomiędzy państwami UE promując własne interesy. Zawarto szereg układów o partnerstwie strategicznym (z Francją, Niemcami, Włochami, Portugalią, Hiszpanią i Wielką Brytanią), z kilkoma państwami europejskimi Chiny prowadzą rozmowy w sprawach bezpieczeństwa (jednym z partnerów jest Polska). Rozmowy dotyczą kwestii kontroli zbrojeń, ochrony środowiska, praw człowieka oraz rządów prawa. Szereg państw europejskich w szczególności skandynawskich jest bardzo krytyczna wobec Chin w związku z naruszaniem praw człowieka. Historyczne, silne związki Chin z państwami Europy Wschodniej i Południowej (Republika Czeska, Albania, Rumunia i Węgry) uległy silnej erozji, większość z dawnych partnerów zwróciła się w kierunku Stanów Zjednoczonych. Znakomite relacje z Francją za prezydentury Jacques'a Chirac'a uległy ochłodzeniu po dojściu do władzy Nicholas'a Sarkozy'ego. W roku 2007 i 2008 przywódcy Wielkiej Brytanii, Francji i Niemiec spotkali się z przywódcą duchowym Tybetańczyków - Dalajlamą XIV (spotkania odbyły się osobno, co więcej bez wzajemnych konsultacji).

Pogłębienie współpracy gospodarczej i handlu przy poszanowaniu zasad wspólnej korzyści, wzajemności i konsultacji oraz promowanie wspólnego rozwoju jest głównym celem wysiłków obu stron. Unia Europejska jest pierwszym pod względem obrotów handlowych partnerem ChRL, Chiny pierwszym partnerem UE. Przez wiele lat państwa europejskie dostarczyły Chinom znaczącą pomoc zarówno finansową jak i technologiczną,³⁵ początkowo wspomagano budowę infrastruktury i rozwój obszarów wiejskich, od roku 2002 skoncentrowano się na reformach społecznych, ekonomicznych, ochronie środowiska oraz rządach prawa. Pomimo znacznych wysiłków nie udało się wschodnim dyplomatom doprowadzić do zniesienia sankcji, poparcie Jacques'a Chirac'a oraz Gerhardda Schroedera okazało się niewystarczające. Chiny upatrywały także w państwach europejskich przeciwwagi dla Stanów Zjednoczonych, wydaje się że ta linia polityczna również została zarzucona. Chiny uświadomiły sobie siłę stosunków transatlantyckich i własne ograniczenia we wpływniu na politykę zarówno UE jak i państw europejskich.

Najbliższe lata przyniosą intensyfikację dialogu oraz jego rozszerzenie na kolejne obszary sporne. Państwa europejskie uwarunkują politykę wobec Chin przestrzeganiem przez Państwo Środka praw człowieka i wprowadzeniem rządów prawa. W perspektywie średnio- i długookresowej Chiny nawiążą bliższe stosunki z UE, staną się one przeciwwagą dla stosunków transatlantyckich i silnie wpłyną na stosunki międzynarodowe w wymiarze globalnym.

ASEAN - STOWARZYSZENIE PAŃSTW AZJI POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ

Współpraca Chin z państwami Azji Południowo-Wschodniej jest realizowana głównie w ramach partnerstwa ze Stowarzyszeniem Państw Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), które założone zostało 8 sierpnia 1967

³⁵ W latach 2002-2006 UE przeznaczyła 250 mln euro na pomoc dla Chin, w latach 2007-2013 planuje się przeznaczenie na ten cel 225 mln euro. E. S. Medeiros, *China's International Behavior*, Wyd. RAND, Santa Monica 2009, s. 119.

roku w Bangkoku przez pięć państw: Indonezję, Malezję, Filipiny, Singapur oraz Tajlandię. Przystąpienie kolejnych państw - Brunei (1984 r.), Wietnamu (1995 r.), Laosu i Birmy (1997 r.) oraz Kambodży (1999 r.), spowodowało rozszerzenie zasięgu organizacji na wszystkie państwa Azji Południowo-Wschodniej. Jako główne cele organizacji wskazuje się przyspieszenie wzrostu gospodarczego, rozwoju społecznego oraz kulturowego jak również promowanie pokoju oraz stabilności w regionie.

Podstawę prawną do współpracy państw stanowi podpisany 24 lutego 1976 r. Traktat o Przyjaźni i Współpracy (*The Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia* – TAC), ustanawia on następujące zasady współpracy między państwami:³⁶

- wzajemne poszanowanie niepodległości, suwerenności, równości, integralności terytorialnej i odrębności narodowej;
- prawo każdego państwa do istnienia wolnego od zewnętrznej ingerencji i przymusu;
- nie mieszanie się w wewnętrzne sprawy innych państw;
- rozstrzyganie sporów środkami pokojowymi;
- wyrzeczenie się użycia siły oraz groźby jej zastosowania;
- skuteczna wzajemna współpraca.

W celu intensyfikacji dialogu w sprawach politycznych i bezpieczeństwa z państwami spoza organizacji w 1993 r. ustanowiono Forum Regionalne ASEAN (ASEAN Regional Forum - ARF). Innymi wyspecjalizowanymi forami dyskusji są: Spotkania Ministerialne, Ministerialne Konferencje Po-szczytowe oraz spotkania w formułach: „10+3” (kraje ASEAN oraz ChRL, Japonia i Republika Korei), „10+1” (ASEAN oraz jeden z w/w krajów) a także Międzyregionalny Dialog Europa-Azja (ASEM).

Chińska współpraca z ASEAN rozpoczęła się w 1991 r. zaproszeniem na spotkanie ministrów spraw zagranicznych państw ASEAN chińskiego ministra spraw zagranicznych Qian Qichena, spotkanie zaowocowało po-

³⁶ <http://www.aseansec.org>, 20.01.2005.

wstaniem dwóch Wspólnych Komitetów.³⁷ W 1995 odbyły się w Hangzhou pierwsze konsultacje ASEAN-ChRL podczas których przedyskutowano zagadnienia modernizacji potencjału obronnego Chin, współpracy gospodarczej oraz wymiany handlowej. Chiny poparły wysuniętą przez Singapur propozycję ustanowienia ASEM. W 1996 r. Chiny włączone zostały na stałe do systemu konsultacji politycznych ASEAN. Ważnym wydarzeniem w stosunkach ChRL z Azją Południowo-Wschodnią było ustanowienie w 1997 r. Wspólnej Komisji Współpracy Chiny-ASEAN, która na bieżąco koordynuje wszelkie mechanizmy współpracy. W roku 2002 utworzono specjalną grupę roboczą (ASEAN-China Working Group on Development Cooperation), która do końca 2003 r. wdrożyła 25 projektów w sferze technologii, rozwoju społecznego oraz praw człowieka.

Ważne miejsce w prowadzonych rozmowach zajmowały kwestie rozwiązania konfliktów terytorialnych na Morzu Południowochińskim, pewne uzgodnienia poczyniono w 2002 r. podpisując *Deklarację o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim*. Pakiet działań, jakie należy podjąć, aby wprowadzić w życie postanowienia deklaracji, uzgodniono na spotkaniu ekspertów obu stron w Kuala Lumpur w 2004 r. W 2003 roku Chiny oficjalnie przystąpiły do *Traktatu o przyjaźni i współpracy* będąc pierwszym państwem spoza ASEAN, które to uczyniło (nieco później uczyniły to Indie). Na tym samym szczycie Chiny i ASEAN podpisały *Wspólną deklarację o partnerstwie strategicznym dla pokoju i dobrobytu*, która dotyczyła szeregu problemów politycznych, ekonomicznych, socjalnych oraz kwestii bezpieczeństwa. W tym samym roku głowy państw członków Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej podpisały układ w sprawie utworzenia w 2020 roku wspólnoty gospodarczej. Dobry fundament dla tak zacieśnionej współpracy stanowią podejmowane od 2002 roku prace nad utworzeniem strefy wolnego handlu. Biorąc za podstawę prawną *Porozumienie o współpracy ekonomicznej* rozszerzone w 2009 r. o *Porozumienie w sprawie inwestycji*,

³⁷ M. Ławacz, *Chiny a Azja Południowo-Wschodnia*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s.85.

wraz z początkiem 2010 roku utworzono największą, pod względem liczby ludności, strefę wolnego handlu na świecie. Cło na około 90 procent towarów wzajemnej wymiany handlowej między Chinami a sześcioma państwami ASEAN (Brunei, Filipinami, Indonezją, Malezją, Tajlandią i Singapurem) zostało bardzo radykalnie obniżone.³⁸ W obrotach między Chinami a pozostałymi czterema członkami ASEAN (Wietnamem, Laosem, Kambodżą i Birma) identyczne stawki cła zostaną ustanowione w roku 2015. W maju 2008 roku członkowie ASEAN + 3 utworzyli fundusz, który ma stanowić azjatycką alternatywę dla MFW. Dysponując kapitałem 120 miliardów dolarów, nowy mechanizm finansowy ma wspierać państwa Azji Południowo-Wschodniej przeżywające trudności ekonomiczne.

Zaangażowanie Chin w dialog i rozwijanie zinstytucjonalizowanej współpracy świadczy o postrzeganiu państw-członków ASEAN jako ważnych partnerów zarówno gospodarczych jak i politycznych. Proces jest szczególnie skomplikowany, gdyż wzajemne relacje przez długie lata opierały się na wzajemnej podejrzliwości, bolesnych wspomnieniach i cyklicznych wzrostach napięcia we wzajemnych kontaktach. Należy zauważyć, iż zawarte porozumienia są często daleko idącymi kompromisami ze strony Chin polegającymi na samoograniczeniu w realizacji własnych interesów aby pogłębić współpracę regionalną.

ARF - REGIONALNE FORUM ASEAN

Idea zwołania Regionalnego Forum ASEAN zrodziła się na kanwie dyskusji o włączeniu problematyki bezpieczeństwa do programu Ministerialnych Konferencji Poszczytowych, ustanowiono je w lipcu 1993 roku nadając mu formę dyplomacji konferencyjnej odbywającej się corocznie po Konferencjach Ministerialnych ASEAN. ARF jest wielostronnym, zinstytucjonalizowanym dialogiem na temat bezpieczeństwa stanowiącym środek i instrument strategii politycznej ASEAN. Jego uczestnikami jest 10 członków

³⁸ Średnia stawka celna na import z tych państw do Chin spadnie z 9,8 procent - do zaledwie 0,1 procent, a na chiński eksport do nich z 12, procent do 0,6 procent. <http://biznes.onet.pl/powstala-nowa-strefa-wolnego-handlu-zyje-w-niej-19.18491.3104691.1.news-detaj>. 01.01.2010.

ASEAN oraz 16 członków tzw. Grupy Dialogu (Australia, ChRL, Francja, Indie, Japonia, Kanada, Kazachstan, Kirgizja, Republika Korei, Mongolia, Nowa Zelandia, Papua-Nowa Gwinea, Federacja Rosyjska, USA i Wielka Brytania).³⁹ Zakres przedmiotowy, jakim zajmuje się ARF, ustalony na pierwszym spotkaniu 22 lipca 1994 roku w Bangkoku, obejmuje: środki budowy zaufania, nierozprzestrzenianie broni nuklearnej, operacje pokojowe, wymiana informacji wojskowych, bezpieczeństwo morskie, dyplomację prewencyjną, koncepcję całościowego systemu bezpieczeństwa, inicjatywy pozarządowe oraz ekspertyzy i studia dotyczące bezpieczeństwa. Drugie spotkanie poświęcono sytuacji na Półwyspie Koreańskim oraz archipelagu Spratley, ChRL zobowiązała się do przestrzegania pryncypiów nowego prawa morza w swym podejściu do kwestii spornych wysp. Zainicjowany proces instytucjonalizacji nie przyniósł pożądanych rezultatów, główną przeszkodą jest znaczne zróżnicowanie członków a tym samym poglądów na zakres instytucjonalizacji, sposób aktywności, autonomiczność oraz zakres kompetencji nowej organizacji. ChRL przywiązuje dużą wagę do uczestnictwa w ARF postrzegając je jako ważny instrument swej polityki regionalnej.⁴⁰ Zaangażowanie Chin powodowane jest pozytywnym postrzeganiem ARF jako multilateralnej struktury bezpieczeństwa regionalnego inspirowanej przez państwa azjatyckiego kręgu kulturowego.

ASEM - MIĘDZYREGIONALNY DIALOG EUROPA-AZJA

Międzyregionalny Dialog Europa-Azja (ASEM) jest forum spotkań na szczycie przywódców 10 państw ASEAN, Chin, Japonii, Korei Południowej oraz państw Unii Europejskiej. Do pierwszego spotkania doszło w Bangkoku w marcu 1996 r., było to zwieńczenie zapoczątkowanego w roku 1978 dialogu państw europejskich i azjatyckich. W wyniku serii spotkań wyodrębniły się trzy płaszczyzny kontaktów mające rangę spotkań ministerialnych:

³⁹ E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe...*, *op. cit.*, s. 421-422.

⁴⁰ J. Wanandi, *ASEAN's China Strategy. Toward Deeper Engagement*, "Survival", 1996, 3, s. 117-128; A. S. Whiting, *ASEAN Eyes China. The security Dimension*, "Asian Survey", 1997, 4, s. 299-322.

- pierwsza - gospodarcza – ministrowie gospodarki i handlu;
- druga - polityczna - ministrowie spraw zagranicznych;
- trzecia - finansów i ceł – ministrowie finansów.⁴¹

Strony zainteresowane są przede wszystkim współpracą gospodarczą, nieco mniejszą uwagę poświęca się utrzymaniu dialogu politycznego. Wobec istniejącego po obu stronach zainteresowania rozwojem handlu i inwestycji funkcja ASEM w tej dziedzinie polega na: stwarzaniu korzystnych warunków do działania praw rynku oraz nieskrępowanej konkurencji, zapewnianiu lepszej współpracy sektora państwowego i prywatnego oraz eliminowaniu wszelkiego rodzaju przeszkód w działalności gospodarczej. Działalność ASEM można postrzegać także w perspektywie spotkania Wschodu i Zachodu, jako międzycywilizacyjne interakcje oraz konfrontację wartości reprezentowanych przez Europę i Azję.⁴²

W globalnym ujęciu stosunków międzynarodowych ASEM stanowi brakujące ogniwo, łącząc Azję Wschodnią z Europą równoważy oraz uzupełnia relacje Azja Wschodnia – USA w ramach APEC.

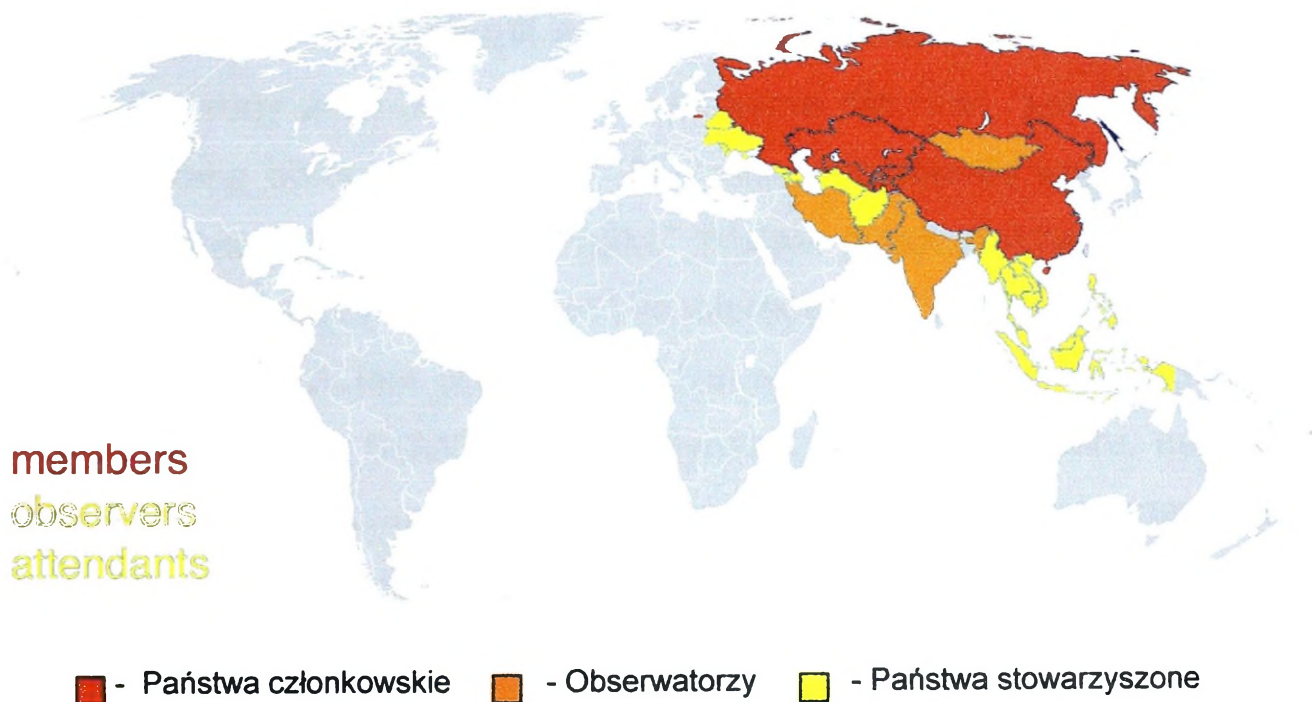
SOW - SZANGHAJSKA ORGANIZACJA WSPÓŁPRACY

W wyniku zakończenia zimnej wojny oraz rozpadu Związku Radzieckiego Chiny stały się po raz pierwszy w historii głównym graczem regionu Azji Centralnej. Powstanie pięciu nowych państw w regionie stanowiło duże wyzwanie dla chińskiej polityki zagranicznej, a odziedziczone po poprzedniej erze niejasno wytyczone granice nadal były potencjalnym zarzewiem konfliktów. Uznając ważność regionu Azji Centralnej oraz Rosji, na spotkaniu głów państw: Rosji, Chin, Kazachstanu, Kirgizji i Tadżykistanu w 1996 r. w Szanghaju, władze ChRL wyszły z inicjatywą budowy środków zaufania w regionie i utworzenia rady, zwanej początkowo „Szanghajska Piątka”. Działalność organizacji opiera się na corocznych spotkaniach głów państw,

⁴¹ A. Jelonek, J. Smulski, *Kryzys finansowy końca lat 90. w Azji Południowo-Wschodniej*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, przemiany polityczne i społeczne*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s. 392.

⁴² E. Halizak, *Stosunki międzynarodowe...*, *op. cit.*, s. 430.

wizytach dwustronnych, spotkaniach ministrów oraz pracy szeregu grup roboczych (o różnym, zależnym od zainteresowania poszczególnych państw, składzie).⁴³ W 2001 roku do organizacji został przyjęty Uzbekistan. Do członkostwa w SCO aspirują, obecnie oficjalni obserwatorzy: Indie, Pakistan, Mongolia, Iran oraz nie będący obserwatorem Turkmenistan (rys. 3). Rozszerzenie jest obecnie niemożliwe ze względu na spory pomiędzy członkami oraz członkami a kandydatami.

Rysunek 3. Państwa członkowskie oraz obserwatorzy SOW

Źródło: Map of the Shanghai Cooperation Organization.
http://pl.wikipedia.org/wiki/Szanghajska_Organizacja_Współpracy, 31.05.2009.

Współpraca w ramach „Szanghajskiej Piątki” rozpoczęła się 26 kwietnia 1996 r. podpisaniem układu o budowie środków zaufania w obszarach przygranicznych. Rosja starała się nadać współpracy charakter partnerstwa strategicznego skierowanego przeciwko USA. Chiny, zgodnie ze wspomnianą koncepcją NSC, zadeklarowały prowadzenie polityki, która nie prowadzi do budowy bloków politycznych.⁴⁴ Dodatkowym czynnikiem powstrzymującym krytykę USA jest fakt, iż czterej członkowie SOW współpra-

⁴³ Tylko chińsko-rosyjskich bilateralnych grup roboczych ustanowiono trzydzieści pięć.

⁴⁴ S. Zapaśnik, *Stosunki Chin z republikami byłej radzieckiej Azji Centralnej*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s. 60.

cują równocześnie z NATO w ramach „Partnerstwa dla Pokoju”. Dyplomacja chińska podzielała jednakże zastrzeżenia Rosji związane z rozszerzeniem NATO. W deklaracji podpisanej podczas szczytu w Biszkeku 25 sierpnia 1999 roku znalazły się, stanowiące oczywistą aluzję do działań NATO w Kosowie, zapisy o niedopuszczalności (bez legitymacji ONZ) użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach międzypaństwowych. W deklaracji przyjętej na szczycie w Duszanbe 5 lipca 2000 r. sygnatariusze potwierdzili nienaruszalność traktatu ABM, wyrazili sprzeciw wobec amerykańskiego projektu narodowej obrony antyrakietowej oraz poparcie dla Chin, sprzeciwiających się objęciu taką obroną Tajwanu.⁴⁵ W wyniku pogłębienia współpracy i jej instytucjonalizacji „Szanghajska Piątka” została przekształcona w czerwcu 2001 r. w Szanghajską Organizację Współpracy – SOW. Zasadniczą domeną działalności SOW jest obszar zagrożeń niemilitarnych, w szczególności terroryzm. Działania SOW zostały zdynamizowane po ataku na WTC 11 września 2001 r., w ramach przygotowań do walki z terroryzmem przeprowadzono szereg manewrów wojskowych w tym także na terytorium Chin. Koordynacja działań w walce z terroryzmem, a także z ekstremizmem i zorganizowaną przestępczością jest jedną z ważniejszych funkcji jaką pełni organizacja, ramy prowadzonych działań ustala „Szanghajska Konwencja w sprawie Zwalczania Terroryzmu, Separatyzmu i Ekstremizmu”⁴⁶. W wyniku dalszego pogłębienia współpracy, na podstawie uzgodnionych w 2002 r. w Petersburgu: „Karcie Szanghajskiej Organizacji Współpracy”, „Porozumieniu o Regionalnej Agencji Antyterrorystycznej” oraz w „Deklaracji Głów Państw-Członków SOW” utworzono w marcu 2003 r. wyspecjalizowaną agencję międzynarodową z siedzibą w Taszkencie, której zadaniem jest pozyskiwanie informacji o ugrupowaniach terrorystycznych, działających na terytoriach państw - sygnatariuszy oraz planowanie walki z nimi. Ostatnim, jak dotychczas, etapem instytucjonalizowania się SCO było powołanie pod-

S. Zapaśnik, *Stosunki Chin z republikami byłej radzieckiej Azji Centralnej*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s. 62.

⁴⁶ *National Defense in 2002*, <http://www.china.org.cn/e-white/20021209/index.htm>. 14.01.2005.

czas moskiewskiego szczytu w maju 2003 r., stałego Sekretariatu Szanghajskiej Organizacji Współpracy z siedzibą w Pekinie (w większości finansowanego przez Chiny). Również od 2003 roku organizacja podjęła wysiłki poszerzenia obszaru działania na współpracę gospodarczą, premier Wen Jiabao zaproponował ustanowienie obszaru wolnego handlu pomiędzy członkami organizacji oraz redukcję pozacelnych barier w szeregu dziedzin. Rozwijanie współpracy w sektorze ekonomicznym skutkowało powołaniem w 2005 r. stowarzyszenia banków (SCO Inter-Bank Association) oraz w 2006 r. rady przedsiębiorców (SCO Business Council).

Jako główne ograniczenie organizacji można wymienić brak dostatecznych zasobów umożliwiających zaspokojenie różnorodnych potrzeb członków SOW. Nieskoordynowana, często prowadzona krótkowzrocznie polityka wewnętrzna i zagraniczna obniża wiarygodność organizacji podkopując i tak niedużą legitymizację działań podejmowanych na podstawie kolektywnych decyzji. Dodatkowo wewnętrzny proces decyzyjny jest skomplikowany i czasochłonny.

Pomimo osiągnięcia statusu ważnego gracza w regionie, SOW wciąż nie posiada zdolności rozwiązania najważniejszych problemów takich jak słaby autorytet rządów w państwach powstałych z byłych radzieckich republik, słaba infrastruktura ograniczająca rozwój handlu, zbyt powolny rozwój Afganistanu oraz niepewność polityczna Pakistanu. Kierunek przyszłych działań Szanghajskiej Organizacji Współpracy został nakreślony na spotkaniu głów państw w Astanie w 2005 roku. Jako strategiczne kierunki działania obrano:

- wsparcie bliskiej współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w obszarach: dyplomacji, ekonomii, przestrzegania prawa, obrony i współpracy wywiadowczej;
- wypracowanie efektywnych instrumentów i ustanowienie instytucji w celu stawienia wspólnie czoła zagrożeniom bezpieczeństwa, pokoju i stabilności;

- skoordynowanie narodowych systemów prawnych;
- współpracę w badaniach i rozwoju nowych technologii;
- walkę z przemytem broni, amunicji, materiałów wybuchowych i narkotyków;
- walkę ze zorganizowaną przestępczością oraz nielegalną imigracją;
- skupieniu szczególnej uwagi na powstrzymaniu terrorystów od użycia broni masowego rażenia;
- podjęciu działań w celu zapobieżeniu cyberterroryzmowi;
- podjęciu wysiłków w celu ujednoczenia podejścia i przyjęcia wspólnych standardów monitoringu przepływu środków finansowych.

Prawdopodobnie jednym z nieartykułowanych celów organizacji, szczególnie promowanym przez Rosję, będzie przyjęcie pozycji przeciwwagi i alternatywy nie tylko dla NATO, ale dla tej części świata którą Rosja postrzega jako zdominowaną przez USA. Zacieśnianie współpracy wojskowej zaowocowało zorganizowaniem dużych ćwiczeń wojskowych pod kryptonimem „Pokojowa Misja 2007”⁴⁷. Organizacja jest także areną walki o wpływy pomiędzy mocarstwami – członkami, Rosja obawia się rosnących wpływów Chin. Obawy te mają całkiem racjonalne podstawy, podczas szczytu w 2008 roku żadne z państw SOW nie poparło niepodległości Południowej Osetii i Abchazji.

Korzyścią jaką można bezpośrednio przypisać uczestnictwu Chin w organizacji było przeforsowanie, na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ, wniosku o uznanie ujgurskiego ugrupowania „Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu” za organizację terrorystyczną. Sukces możliwy był dzięki współ-

⁴⁷ Manewry trwały w dniach 8-17 sierpnia 2007 roku, pierwszy etap odbył się w Wołżańsko – Uralskim Okręgu Wojskowym, drugi w Urumqi. Zgrupowanie liczyło 6,6 tys. żołnierzy, użyto 80 samolotów i około 500 wozów bojowych.

pracy z Rosją i Turkmenistanem.⁴⁸ Udział Chin w Szanghajszej Organizacji Współpracy obok koordynacji i intensyfikacji walki z terroryzmem i separatyzmem zacieśnia współpracę polityczną z państwami regionu a szczególnie Rosją. Chińskie aktywne zaangażowanie na kierunku północnym i zachodnim rozwija się prężnie i powoduje wiele dyskusji w Waszyngtonie. Nawet jeśli zasadniczym celem Chin jest skoncentrowanie wysiłków SOW na rozwoju w skali regionu (ograniczony zasięg) osiągnięty poziom współpracy międzynarodowej jest zauważalny a wyłączenie z współpracy USA dodatkowo akcentuje osiągnięty sukces. Z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić można, iż w niedalekiej przyszłości Chiny staną przed dylematem strategicznym. Z jednej strony Rosja dążyć będzie do wykluczenia Stanów Zjednoczonych i utrzymania stabilności Azji Centralnej wyłącznie siłami państw regionu, z drugiej strony bez USA zapewnienie bezpieczeństwa regionu będzie znacznie utrudnione a samo utrzymanie dobrych chińsko-amerykańskich relacji niezaprzeczalnie leży w interesie Pekinu.

RADA WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ AZJI I PACYFIKU - APEC

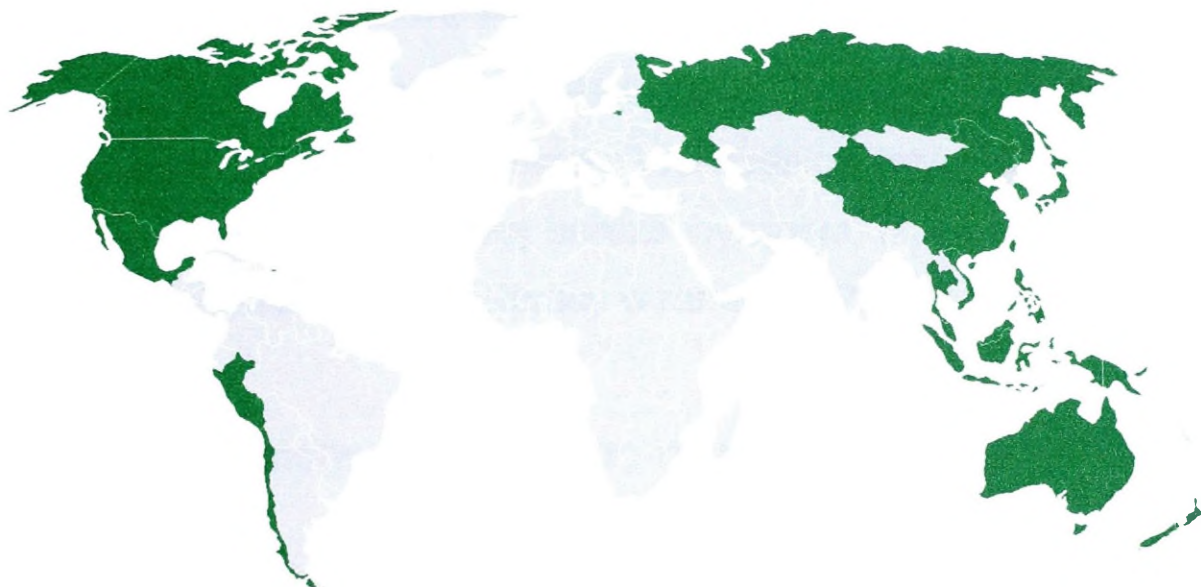
Rada Współpracy Gospodarczej Azji i Pacyfiku powstała w 1989 r. podczas konferencji ministrów spraw zagranicznych oraz gospodarki i finansów 12 państw (Japonii, Malezji, Nowej Zelandii, Australii, Brunei, Kanady, Indonezji, Filipin, Korei Południowej, Tajlandii, Singapuru i USA) w Canberze w Australii i jest jedyną funkcjonującą w skali Azji i Pacyfiku organizacją międzynarodową.⁴⁹ W 1991 r. do organizacji przystąpiły: ChRL, Hongkong oraz Tajwan. Stanowiło to ewenement w dotychczasowych stosunkach wewnętrznych, ponieważ w ten sposób APEC była jedyną organizacją, w której na jednakowych warunkach uczestniczą oba, nieuznające się wzajemnie podmioty.⁵⁰ Od roku 2001 nastąpiła, na wniosek Chin, zmiana statusu Tajwanu, który od tej pory bierze udział w obradach jako podmiot gospo-

⁴⁸ J. Rowiński, *Chiny wobec wydarzeń 11 września 2001 roku*, op. cit., s. 142

⁴⁹ E. Halizak, *Stosunki międzynarodowe...*, op. cit., s. 245.

⁵⁰ *Region Azji i Pacyfiku – Qua de nef?*, „Rocznik Strategiczny”, 2001/2002, s. 372

darczy (specjalny obszar celny Tajwan, Penghu, Kinmen-Matsu). W późniejszych latach do APEC przystąpiły: w 1993 roku Meksyk i Papua-Nowa Gwinea, w 1994 roku Chile, w roku 1998 Rosja, Peru i Wietnam (rys. 4).

Rysunek 4. Państwa członkowskie APEC

Źródło: <http://pl.wikipedia.org/wiki/APEC>, 15.12.2009r.

Początkowo APEC stanowiła nieformalną grupę dialogu na tematy współpracy gospodarczej, formą działalności były doroczne spotkania ministrów spraw zagranicznych. Proces instytucjonalizacji, jakkolwiek bardzo ograniczony, spowodował powstanie sekretariatu oraz komitetów nie mających stałej siedziby: Komitetu Ekonomicznego, Komitet ds. Małych i Średnich Przedsiębiorstw, Komitet Budżetowo-Administracyjny oraz Komitetu Handlu i Inwestycji.⁵¹ Rada zajmuje się prawie wyłącznie zagadnieniami gospodarczymi w duchu otwartego regionalizmu, liberalizacji oraz poszanowania reguł WTO. APEC, oprócz forum konsultacyjnego, służy także jako regionalny mechanizm realizacji wypracowanych w innych gremiach rozwiązań globalnych. Podczas szczytu w Szanghaju w 2001 r. przyjęto deklarację polityczną potępiającą akty terroru, separatyzmu i ekstremizmu, obligując członków APEC do zacieśnienia współpracy w walce z nimi. Deklaracja została przygotowana przy dużym udziale delegacji chińskiej. Podczas szczytu

⁵¹ E. Halizak, *Stosunki międzynarodowe...*, op. cit., s. 255.

w Santiago de Chile w 2004 roku przywódcy APEC uznali za priorytetowe wspieranie rozwoju poprzez handel i inwestycje, wprowadzenie ułatwień handlowych, wzmocnienie humanitarnego wymiaru bezpieczeństwa oraz promowanie sprawnego zarządzania i społeczeństwa opartego na wiedzy.⁵²

Wyraźnym wyzwaniem dla APEC staje się integracja państw w ramach ASEAN. Utworzenie Wspólnoty Wschodnioazjatyckiej, której tożsamość kulturowo-cywilizacyjna jest bardzo wyrazista, może doprowadzić do załamania się płaszczyzny współpracy w ramach APEC.

Polityka wobec państw Azji Północno-Wschodniej

JAPONIA

Japonia i Chiny przez wieki stanowiły największe azjatyckie potęgi polityczno-militarne i gospodarcze a zarazem cywilizacje i do chwili obecnej są najważniejszymi państwami regionu Azji Wschodniej. Przez ponad trzy tysiąclecia, do końca XVIII wieku, Chiny przewyższały siłą swego państwa Japonię która nie posiadała zdolności by Chiny najechać lub stanowić dla nich jakiegokolwiek wyzwanie – powstała niejako naturalna równowaga. Następnie przez ponad sto lat, dzięki podjętym reformom Meiji, od końca XVIII wieku do chwili obecnej Japonia góruje nad Chinami we wszystkich najważniejszych obszarach: ekonomicznym, militarnym, technologicznym i politycznym. Rezultatem zachwiania równowagi były wojny pomiędzy dwoma azjatyckimi gigantami: wojna 1872-79, I wojna chińsko-japońska (1894-95), zajęcie Mandżurii (1931), II wojna chińsko-japońska (1937-1945). Obecnie zbliżamy się do kolejnego zachwiania równowagi i powrotu Chin na miejsce najsilniejszego mocarstwa w regionie. Wprawdzie Japonia nadal prowadzi w większości statystyk jednakże Chiny szybko nadrabiają zaległości. Biorąc pod uwagę siłę nabywczą Chiny prześcignęły gospodarczo Japonię (wg. produktu krajowego brutto) już w 1993 roku.

⁵² *Rocznik strategiczny 2004/05*, Wyd. SCHOLAR, Warszawa 2005, s. 325.

Podwaliny pod współczesne stosunki chińsko-japońskie kładą: podpisane 29 września 1972 roku oświadczenie rządów pozwalające na wznowienie stosunków wzajemnych oraz *Traktat o pokoju i przyjaźni* z roku 1978. Państwa deklarowały rozwój wzajemnych relacji pokojowo, na gruncie przyjaźni i poszanowania, wykluczono agresję i ingerencję w wewnętrzne sprawy drugiej strony. Zakomunikowano również przywiązanie do zasady suwerenności i integralności terytorialnej. Przyjazne relacje trwały przez dekadę lat 70. oraz we wczesnych latach 80. Kolejny etap normalizacji wzajemnych stosunków nastąpił w listopadzie 1998 roku, podczas wizyty w Japonii chiński prezydent Jiang Zemin podpisał wraz z japońskim premierem Keizo Obuchi *Wspólną japońsko-chińską deklarację o budowie przyjaznego partnerstwa i współpracy dla pokoju i rozwoju*. Kolejne lata stały pod znakiem wydarzeń zaogniających wzajemne relacje, podręczniki szkolne „wybielające” japońskie zachowanie w czasie II wojny światowej, odwiedziny przez wysokich urzędników świątyni Yasukuni⁵³ czy niezaspokojone chińskie żądania przeprosin. Normalizacji stosunków nie sprzyjał także wysoki deficyt jaki Pekin notował w handlu z Krajem Kwitnącej Wiśni. W lutym 2005 roku, na fali nieprzyjaznych gestów, doszło w Chinach do kolejnej fali protestów przeciwko japońskim roszczeniom terytorialnym na Morzu Wschodniochińskim. Spór o Wyspy Senkaku, oprócz znaczenia czysto symbolicznego, posiada także wymiar gospodarczy, znajdujące się w ich rejonie złoża ropy naftowej oceniane są na największe w Azji.⁵⁴ W latach 1992-1993 chińska marynarka wojenna przeprowadziła szereg ćwiczeń w rejonie wysp, w 2004 roku japończycy aresztowali aktywistów chińskich, którzy wylądowali na jednej z wysp. Pozytywnie na wzajemne relacje wpłynęło objęcie 26 września 2006 roku funkcji japońskiego premiera przez Shinto Abe, jego podróż do Chin już dwa tygodnie po objęciu stanowiska zakończyła osiemnasto-

⁵³ Sintoistyczna świątynia zaadoptowana na miejsce czci poległych żołnierzy japońskich w tym uznanych za zbrodniarzy wojennych. W roku 1985 premier Yasuhiro Nakasone odwiedził świątynię, była to pierwsza wizyta japońskiego premiera w tym miejscu. Wydarzenie spowodowało wybuch chińskiego nacjonalizmu i uwidocznilo brak poparcia w społeczeństwie ChRL dla normalizacji stosunków z Japonią.

⁵⁴ *Ibid.*, s. 20.

miesięczne „zamrożenie” wzajemnych kontaktów. W roku 2007 obecność chińskiego okrętu rozpoznawczego wywołała kolejną turę gorących dyskusji, pod koniec tegoż roku Japonia wniosła oficjalny protest przeciwko eksploracji złóż gazu ziemnego w pobliżu archipelagu. W roku 2008 sytuacja została pozytywnie „schłodzona” dzięki zawiązaniu współpracy pomiędzy oboma państwami w dziedzinie eksploracji złóż. W maju tegoż roku chiński prezydent Hu Jintao i japoński premier Yasuo Fukuda podpisali tzw. „czwarty dokument”⁵⁵ – *Wspólne oświadczenie o wprowadzeniu w życie relacji opartych na interesach strategicznych i przynoszących obustronne korzyści.*

Na wzajemne relacje obu państw znaczny wpływ wywiera ścisła współpraca wojskowa Japonii ze Stanami Zjednoczonymi. Zapoczątkowany wraz z zakończeniem II wojny światowej proces demilitaryzacji Japonii opierał się na fakcie przejęcia odpowiedzialności za jej suwerenność przez siły amerykańskie. Zapewnienie bezpieczeństwa przed potencjalnymi zagrożeniami militarnymi gwarantuje Japonii umowa obronna z 1960 r. - *Układ o wzajemnej współpracy i bezpieczeństwie między USA i Japonią.* W 1996 roku podpisano dokument o nazwie „Wspólna japońsko-amerykańska deklaracja bezpieczeństwa. Sojusz na XXI wiek” stanowiący potwierdzenie ważności układu o wzajemnej współpracy i bezpieczeństwie. Deklaracja wywołała zaniepokojenie chińskich decydentów obawiających się wzrostu japońskiego potencjału militarnego w związku z nadaniem większych możliwości operacyjnych Siłom Samoobrony, reakcja ta wydaje się jednak przesadzona. Wobec zmiany sytuacji strategicznej spowodowanej zanikiem zagrożenia ze strony ZSRR nowymi argumentami, mającymi przemawiać za kontynuacją sojuszu, w opinii przywódców politycznych USA i Japonii są:⁵⁶

- zachowanie równowagi w stosunkach ChRL – Japonia;
- wyeliminowanie konieczności rozbudowy japońskich sił zbrojnych;
- ograniczanie, a nawet powstrzymywanie wzrostu potęgi ChRL;

⁵⁵ Trzy poprzednie to: „wspólne oświadczenie” (1972r.), *Traktat o pokoju i przyjaźni* (1978r.), *Wspólna japońsko-chińska deklaracja o budowie przyjaznego partnerstwa i współpracy dla pokoju i rozwoju* (1998r.).

⁵⁶ E. Halizak, *Stosunki międzynarodowe...*, op. cit., s. 380.

- zapobieżenie wyłonieniu się wrogię wobec USA i Japonii, hegemonicznego mocarstwa lub koalicji w Azji Wschodniej;
- utworzenie partnerstwa na morzu zapewniającego wolność żeglugi;
- promowanie demokratyzacji i ekonomicznej liberalizacji;
- poprawa wzajemnego dostępu do rynków zbytu;
- służenie za podstawę systemu bezpieczeństwa zbiorowego w regionie.

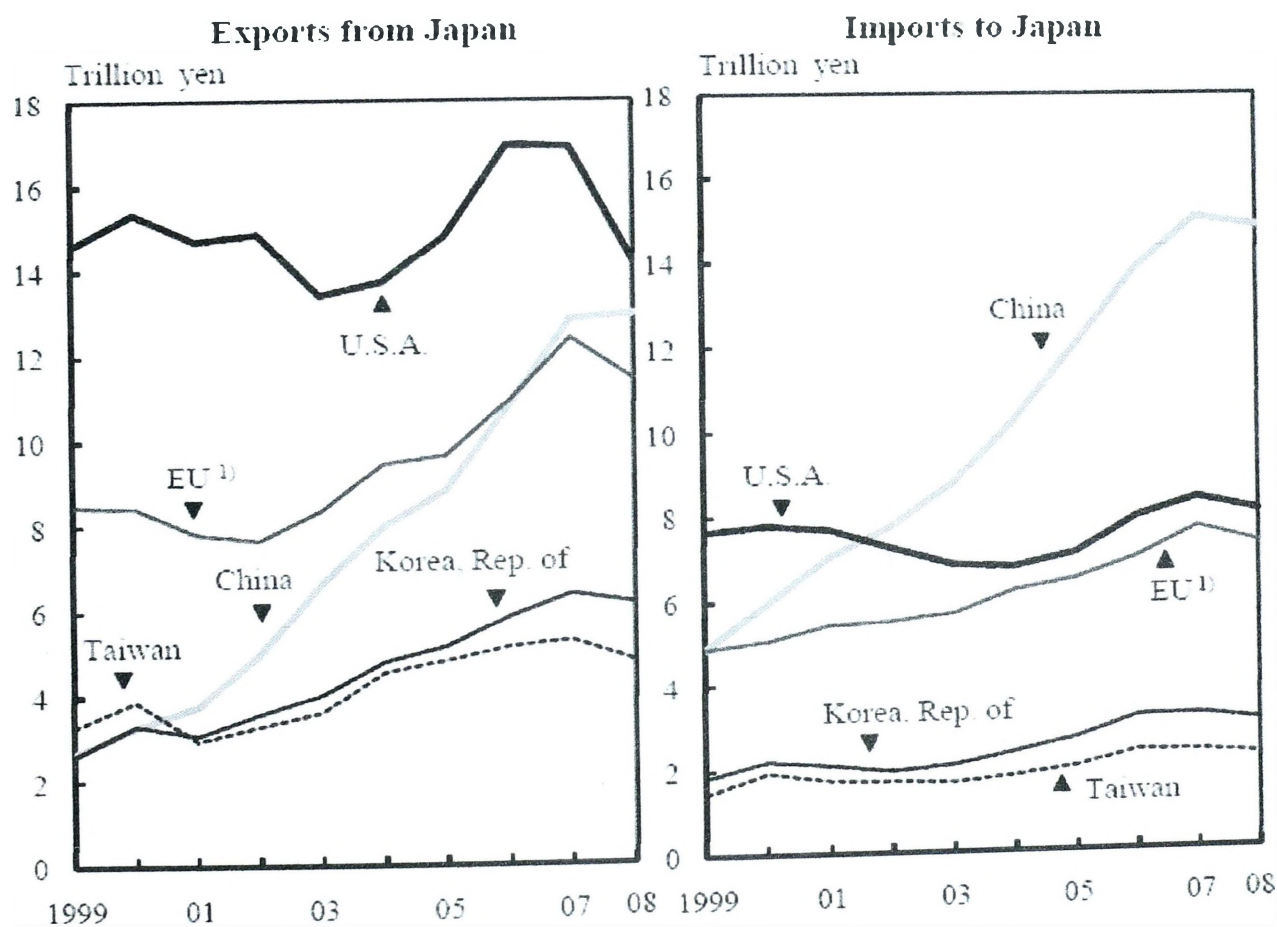
Bliska współpraca obu państw generuje szereg następstw stabilizujących sytuację w regionie: przeciwdziała powstawaniu zagrożeń, powstrzymuje państwa koreańskie przed eskalacją konfliktu, przeciwdziała gwałtownej militaryzacji Japonii oraz eliminuje ryzyko konfliktu pomiędzy Japonią i USA. Duże zastrzeżenia Chiny zgłaszają do prawdopodobnego poszerzenia geograficznych granic obowiązywania sojuszu, odnosi się on do ewentualnego konfliktu z Tajwanem oraz całego Morza Południowochińskiego. Największe obawy w Pekinie budzą plany budowy, mającego w założeniu chronić także obszar Tajwanu, systemu obrony antyrakietowej (Theatre Missile Defense). Jego powstanie znacznie ograniczy odstraszaające działanie chińskiego potencjału nuklearnego. Chiny znacznie zaniepokoiły się podjętymi w 2007 roku japońsko-amerykańskimi pracami nad planem wspólnej odpowiedzi na wypadek kryzysu w pobliżu Japonii (w tym w Cieśninie Tajwańskiej), w ramach współpracy strony prawdopodobnie opracowały wspólny plan działań zbrojnych.

Japonia, aspirując do roli Stałego członka Rady Bezpieczeństwa, podejmuje (dotychczas niezbyt intensywne) starania mające na celu reformę ONZ. Stanowisko japońskie jest zdecydowanie podważane przez władze ChRL, które upatrują w nim dążenie do ponownego zdobycia hegemonii w regionie.

Zaniepokojenie Pekinu wywołują bliskie kontakty pomiędzy Tokio i Tajpej. Współpraca gospodarcza i wymiana w sferze politycznej, kulturalnej i społecznej w połączeniu z bliską japońsko-amerykańską współpracą

w dziedzinie bezpieczeństwa może wpływać niekorzystnie na kontynentalną politykę zjednoczenia. Kontakty japońsko-tajwańskie pomimo znacznej intensywności utrzymywane są jednakże na stopie nieoficjalnej. W ramach przyjętej przez ChRL „formuły japońskiej” nawiązano stosunki dyplomatyczne z Japonią pomimo rozwijania przez nią kontaktów z Tajwanem.

Perturbacje w sferze politycznej nie mają przełożenia na sferę gospodarczą, Chiny, zajmując w 2008 roku pierwsze miejsce jako źródło japońskiego importu i drugie jako eksporter z Japonii, utrzymały przejęte od USA w 2007 roku pierwsze miejsce jako partner handlowy Japonii (dynamikę wzajemnej wymiany handlowej w ostatnich latach przedstawia rys. 5).⁵⁷

1) EU member countries were: 15 countries, before May 2004; 25, from May 2004 to Dec. 2006; 27, from Jan. 2007 onward.
Source: Ministry of Finance.

Rysunek 5. Dynamika chińsko-japońskiej wymiany handlowej w latach 1999-2008

Źródło: *The Statistical Handbook of Japan 2009*, Statistical Research and Training Institute, Tokio 2009, s. 121

121

⁵⁷ Chiny są krajem docelowym 15,3% japońskiego eksportu oraz źródłem 20,5% japońskiego importu (razem 236 mln \$). *2008 Report to Congress of the U.S.-China Economic and Security Review Commission*, U.S. government Printing Office, Waszyngton 2008, s. 266.

Wzajemne kontakty gospodarcze nie są pozbawione obszarów konfliktowych, cztery kwestie sporne najbardziej wazą na klimat stosunków wzajemnych. Chiny i Japonia cyklicznie przechodzą zawirowania związane z bezpieczeństwem i zachowaniem standardów importowanych z Chin produktów - w tym żywności. Japońscy decydenci, przedsiębiorcy i autorzy wyrażają coraz większe niezadowolenie z powodu permanentnego łamania prawa własności intelektualnej. Trzeci obszar konfliktów związany jest z kwestiami szeroko pojętej ochrony środowiska. Chiny zużywają najwięcej węgla spośród wszystkich państw, są drugim największym konsumentem ropy naftowej a w konsekwencji największym „producentem” dwutlenku węgla. Część zanieczyszczeń Chiny „eksportują” do Japonii, w maju 2008 roku przedstawiciele obu rządów uzgodnili dalszą współpracę dotyczącą badań nad powstrzymaniem emisji dwutlenku węgla i technikami jego składowania oraz zacieśnieniem współdziałania w zakresie rozwoju energetyki jądrowej. Największe zawirowania, nie tylko we współpracy z Japonią, wywołuje niedotrzymywanie przez Chiny obowiązków związanych z wstąpieniem do WTO.

Japonia znajduje się obecnie w trakcie procesu gruntownej zmiany zarówno przywództwa jak i grupowej świadomości społeczeństwa. Nowa generacja japońskich liderów, tak jak i pozostała część społeczeństwa, nie patrzy już na politykę przez pryzmat II wojny światowej. Japonia dąży do usunięcia ograniczeń nałożonych na nią w wyniku przegranej wojny i przekształcenia się w „zbalansowane” mocarstwo regionalne. Reforma taka implikuje wzmocnienie sfery militarnej co spowodować może znaczne napięcia w kontaktach z Chinami (Japonia jest technologicznie zdolna skonstruować i wyprodukować bombę atomową w ciągu około jednego roku). Jednakże szybka zmiana polityki wewnętrznej i remilitaryzacja kraju zaproponowana przez premiera Shinzō Abe nie znalazła poparcia w szerokich kręgach społecznych, japończycy wykazują się w tej kwestii daleko posuniętym pragmatyzmem – za wszelką cenę chcą uniknąć dalszego zaogniania stosunków z Chinami.

W kolejnych dekadach XXI wieku Japonia będzie musiała stawić czoło rosnącym w siłę Chinom, natomiast Chiny będą musiały dostosować się do zmiany w polityce Japonii. Istnieje duże ryzyko, iż Chiny i Japonia zaangażują się w strategiczną konfrontację zapoczątkowaną równością ich potencjałów, która może nastąpić za około 10-20 lat. Na wzajemne kontakty cieniem będzie się kładło wzajemne postrzeganie państw. Chiny obawiają się, że Japonia znów może zagrozić im i innym państwom regionu jeżeli tylko będzie miała dostateczne środki i powód by to uczynić. Japonia postrzega Chiny jako mocarstwo historycznie dominujące w regionie Azji, dodatkowo zagrożenie potęgowane jest niedemokratycznym ustrojem politycznym ChRL. Konfrontacja jest nieunikniona, nieznana jest skala, środki, poziom i agresywność walki. Współzawodnictwo jest pozytywne mając na uwadze ekonomię czy technologię, rywalizacja polityczna czy strategiczna bez stabilnych i realnych granic może szybko przekształcić się w grę o sumie zerowej. Istnieje znikome ryzyko wybuchu konfliktu zbrojnego pomiędzy oboma państwami, potencjalnym powodem mogłaby być kwestia Tajwanu, spornych wysp, bogactw naturalnych (szczególnie w obszarze szelfu kontynentalnego) lub zaangażowania wojskowego któregośkolwiek z państw w rejonie Morza Wschodniochińskiego lub wschodniego Pacyfiku.

Polityka bezpieczeństwa Chin wobec Japonii dążyć będzie do osłabiania japońskiej pozycji zarówno w regionie jak i na świecie. Chiny systematycznie dążą do przejęcia roli stabilizatora sytuacji w regionie, implikuje to konieczność znacznego ograniczenia roli sojuszu Japonii i USA. Sytuacja wewnętrzna Chin oraz zagrożenie zdestabilizowania regionu spowodują, że proces zdobywania dominującej pozycji będzie długotrwały. W celu osiągnięcia zamierzonych celów Chiny zastosują wszelkie dostępne środki oddziaływania z wyjątkiem działań zbrojnych. Stosunki wzajemne okresowo będą się zaostrzały w związku z rozbieżnościami w celach politycznych oraz odradzaniem się nacjonalizmu po obu stronach. Stabilizująco na wzajemne stosunki wpływają powiązania gospodarcze oraz wysiłki w rozwiązaniu kryzysu na Półwyspie Koreańskim.

KOREA PÓŁNOCNA

Półwysep Koreański jest tradycyjnym obszarem zainteresowania Chin, państwa znajdujące się na tym obszarze akceptowały status wasala Cesarstwa Chińskiego do połowy XIX wieku. Chińską dominację zakończyła porażka w rywalizacji o wpływy na półwyspie pomiędzy Chinami, Japonią, Rosją i USA. W 1910 roku Japonia skolonizowała Koreę, po II wojnie światowej na półwyspie ustanowiono dwa państwa odpowiadające strefom wpływów USA i Związku Radzieckiego. Na północy powstała Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna (KRLD) pod patronatem ZSRR, na południu, popierana przez USA, Republika Korei.

Chęć odbudowania wpływów w regionie spowodowała podjęcie przez Chiny interwencji w wojnie koreańskiej (1950-1953) po stronie KRLD. Dzięki chińskiemu zaangażowaniu w konflikt utrzymano zaprzyjaźniony komunistyczny reżim stanowiący swoisty bufor oddzielający Chiny od stacjonujących w Korei Południowej wojsk amerykańskich. Wraz z narastaniem w latach 50-tych wrogości pomiędzy Pekinem a Moskwą działania chińskie skoncentrowały się na ograniczeniu wpływu radzieckiego w KRLD. Reżim koreański, będąc świadom strategicznego położenia kraju, doskonale manipulował oboma mocarstwami uzyskując znaczne korzyści zarówno od Chin jak i Związku Radzieckiego. Wraz z przyjęciem w latach 70-tych proamerykańskiego stanowiska Pekin popierał obecność wojsk amerykańskich w regionie oraz amerykańsko-japońskie więzi wojskowe powstrzymując dzięki nim ZSRR od działań zbrojnych. Zmiana ta spowodowała rozdźwięk pomiędzy kierownictwem chińskim a decydentami KRLD, Koreańczycy wciąż dążyli do zjednoczenia kraju (oczywiście pod własnym przywództwem) a obecność wojsk amerykańskich postrzegali jako okupację kraju.⁵⁸ Polityka „otwarcia Chin na świat” końca lat 70. spowodowała kolejną zmianę w polityce Chin wobec Korei. Chińską racją stanu stało się tworzenie warunków

⁵⁸ J. Rowiński, *Półwysep Koreański w polityce Chin - stosunki z państwami koreańskimi*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s. 27-28.

do rozwoju kraju, Pjongjang pozostał wierny polityce mającej na celu powstrzymanie, izolację oraz destabilizację Korei Południowej by doprowadzić do zjednoczenia, oczywiście na swoich warunkach. Chińska polityka obrała całkowicie przeciwny kurs – polityki dwóch Korei⁵⁹ doprowadzając do nawiązania normalnych międzypaństwowych kontaktów w sierpniu 1992 roku. Gwałtownie pogarszająca się kondycja ekonomiczna Korei Północnej stwarzała niebezpieczeństwo destabilizacji sytuacji a tym samym niekontrolowanego napływu znacznej liczby uchodźców do chińskich prowincji nadgranicznych. W celu zapobieżenia takiemu rozwojowi sytuacji Chiny przystąpiły od 1993 roku do poprawy stosunków z Phenianem, wyciszono krytykę polityki KRLD, ożywiono kontakty oraz zwiększono pomoc gospodarczą. Wobec północnokoreańskiego programu nuklearnego Chiny zachowywały się początkowo bardzo powściągliwie ograniczając się do pomocy Stanom Zjednoczonym w nawiązaniu kontaktów z Phenianem. Naznaczony kilkakrotnym zrywaniem rozmów dialog, po przełamaniu impasu w roku 2002, wszedł w nowy etap charakteryzujący się znacznym udziałem dyplomacji chińskiej. Zmiana postawy Pekinu wywołana została szeregiem czynników. Chińskie kierownictwo zdało sobie sprawę z zagrożeń jakie generuje północnokoreański reżim, nieobliczalność Pjongjang'u mogła w najgorszym wypadku spowodować wojnę ze Stanami Zjednoczonymi. Chiny zaczęły także przyjmować do świadomości zmianę jaką wymusza na ich polityce zagranicznej własny wzrost gospodarczy, rozwijający się multilateralizm oraz wpływ obrzeża geopolitycznego na sukces centrum. Znamienne że pierwsze, w nurcie nowej polityki, spotkanie w sprawie arsenału jądrowego KRLD odbyło się w Pekinie 23 kwietnia 2003 roku. Początkowo trójstronne (przedstawiciele USA, KRLD i ChRL) rozmowy kontynuowane są obecnie w formule dialogu sześciostronnego przy udziale USA, KRLD, ChRL, Rosji,

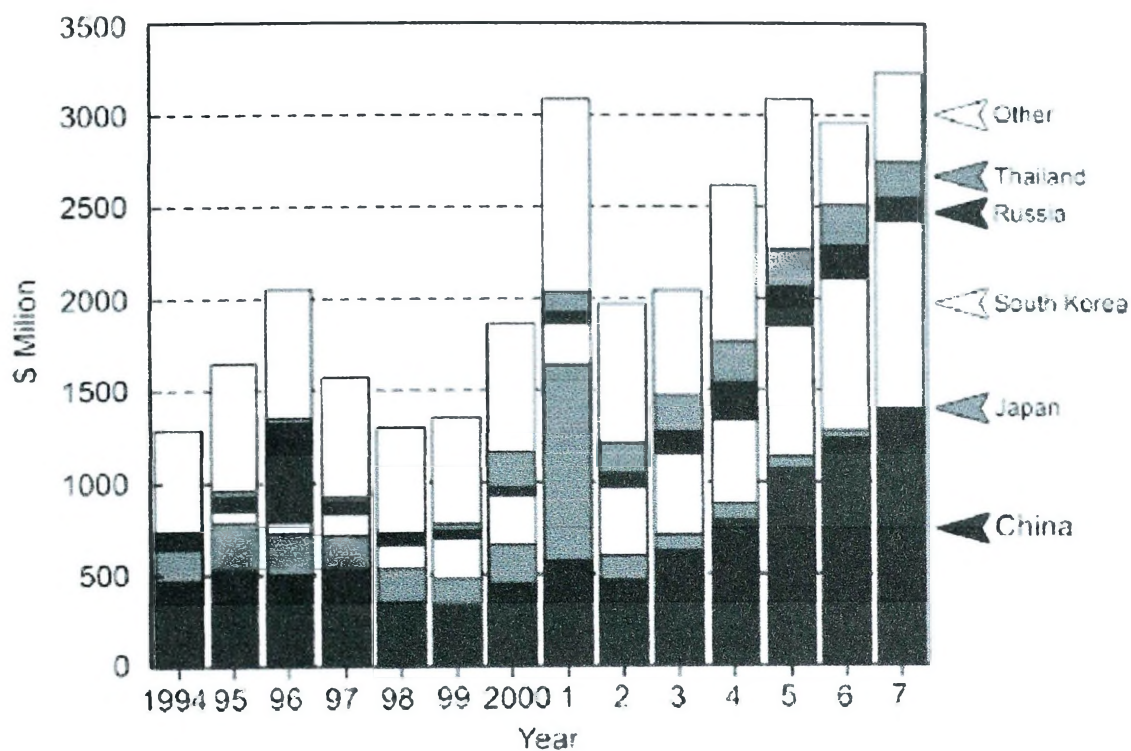
⁵⁹ Polityka Chin wobec obu Korei przechodziła kilka stadiów: od polityki jednej Korei (w wersji komunistycznej) poprzez politykę jednej Korei *de jure* i dwóch Korei *de facto* aż do uznania dwóch Korei *de jure* i *de facto*.

Republiki Korei oraz Japonii.⁶⁰ Podjęte przez wszystkie zaangażowane państwa wysiłki nie powstrzymały Pjongjang'u od przeprowadzenia 6 lipca 2003 roku testu rakiet Taipodong II i zdetonowania 9 października 2006 r. ładunku jądrowego. Pomimo szeregu deklaracji Kim Dzong Il kontynuuje program atomowy, ostatnim „sukcesem” było zdetonowanie 25 maja 2009 roku ładunku o mocy 20 kT. Intensyfikacja koreańskiego programu atomowego spowodowała wprowadzenie sankcji zawartych w rezolucji ONZ nr 1718 z października 2006 r. oraz przyjęciem w 2009 roku rezolucji nr 1874. W wyniku zaostrzenia kursu przez większość liczących się państw Chin zostały w zasadzie jedynym liczącym się partnerem KRL-D. Frakcje „jastrzębi” w państwach-uczestnikach rozmów sześciostronnych już dawno wyrażały pogląd, iż celem Koreańczyków z północy nie jest rozbrojenie, wprost przeciwnie - uzyskanie czasu potrzebnego do osiągnięcia takiego rozwoju programu atomowego, by stał się on wiarygodnym środkiem odstraszającym.

Drugim po kwestii programu nuklearnego zasadniczym obszarem interakcji pomiędzy oboma państwami jest gospodarka. Zbilansowana w latach 80-tych wymiana handlowa przekształciła się w kontakty zdominowane przez chiński eksport, w przeważającej mierze zawierają one wymianę barterową i pomoc gospodarczą.⁶¹ Chiny pozostają największym koreańskim partnerem handlowym (i donatorem), ChRL dostarcza około 2/3 importowanej przez KRLD żywności oraz około 70-90% paliwa (rys. 6).

⁶⁰ Chiny podjęły znaczny wysiłek w czwartej turze rozmów tworząc w celu przygotowania zarysu wspólnego stanowiska zespół ponad dwustu specjalistów z dziewięciu wydziałów ministerstwa spraw zagranicznych.

⁶¹ Wraz z upadkiem Związku Radzieckiego północnokoreańska gospodarka znalazła się na równi pochyłej prowadzącej do jednej z największych klęsk głodu XXI wieku. Milion ludzi, około 5% populacji KRL-D, zmarło w połowie lat 90. Bezpośrednim powodem upadku ekonomicznego KRL-D było drastyczne ograniczenie pomocy z Rosji, sytuację pogorszyła duża powódź w roku 1995. S. Haggard, M. Roland, *Sanctioning North Korea: The Political Economy ...*”, Working Papers Series, nr 09-4, czerwiec 2009.

Rysunek 6. Import dóbr przez Koreę Północną w latach 1994-2007

Źródło: 2008 Report to Congress of the U.S.-China Economic and Security Review Commission, U.S. government Printing Office, Waszyngton 2008, s. 271.

Wzajemna wymiana handlowa wzrasta systematycznie od szeregu lat. Skoncentrowanie handlu spowodowało powstanie specyficznej sytuacji na chińsko-koreańskiej granicy szczególnie w koreańskiej prowincji Sinuiju. Intensywne kontakty gospodarcze łamią monopol koreańskiego reżimu na informację, wzrost gospodarczy Chin gwałtownie podkopuje oficjalną linię polityczną komunistów.

Północnokoreański reżim ma znaczne problemy z legitymizacją władzy Kim Dzong Ila, którą przejął w niejasny sposób po śmierci swego ojca Kim Ir Sena. Ten brak stabilności generuje wewnętrzne napięcia i w rezultacie spowoduje zmianę reżimu, nie będzie to zmiana spokojna ani realizowana w obowiązujących ramach prawnych, a pytanie brzmi nie czy *nastąpi* lecz *kiedy*. Przeobrażenie reżimu prawdopodobnie spowoduje głębokie zachwianie systemu politycznego i społecznego zarówno w Korei jak i w regionach bezpośrednio przyległych. Najgorszy scenariusz zakłada konflikt wewnętrzny jak również pomiędzy dwoma państwami koreańskimi, możliwą interwencję innych państw oraz dużą falę uchodźców. Należy mieć jednakże świadomość iż polityka północnokoreańskiego reżimu prawdopodobnie jest

świadomie obliczona na stwarzanie jak największych problemów w środowisku międzynarodowym. Korea Północna jest państwem małym z równie małym potencjałem i jedynym sposobem zwrócenia na siebie uwagi mocarstw i uzyskania od nich pomocy jest wywoływanie zagrożeń czy też problemów w środowisku międzynarodowym, i w przypadku uzyskania zakładanych celów, rozwiązywanie konfliktowych sytuacji.

Chińska polityka wobec KRLD podporządkowana jest linii nakreślonej przez program rozwoju gospodarczego – eliminowaniu zagrożenia jakie mogłaby spowodować niekontrolowana fala uchodźców w powstała w przypadku nagłego upadku północnokoreańskiego reżimu. Chiny wykazują ambiwalentny stosunek do kwestii politycznych, reżim północnokoreański jest dla nich takim samym partnerem do rozmów jak jakikolwiek inny rząd mający realną władzę. Chiny odnotowały spadek możliwości wpływu na postępowanie Phenianu spowodowany odejściem od polityki determinowanej ideologią komunistyczną. Chiny stanowczo odrzucają możliwość interwencji zbrojnej wobec KRLD, jedyny sposób rozwiązania problemu upatrują w stopniowym modyfikowaniu reżimu aż do uzyskania pożądanego stanu.

REPUBLIKA KOREI

Początek współczesnych kontaktów międzypaństwowych pomiędzy Chinami a Republiką Korei datuje się na połowę lat 70-tych, podwaliny stanowiła współpraca nawiązana przez organizacje i instytucje pozarządowe obu krajów. Inicjatorem ustanowienia kontaktów była Republika Korei widząca w nawiązaniu współpracy z Pekinem środek do osłabienia pozycji KRLD. Postępujący proces normalizacji stosunków doprowadził do znacznego wzrostu obrotów handlowych, w 1985 roku obroty Chin z Koreą Południową przewyższyły obroty z KRLD (1 290 mln do 484 mln USD).⁶² Panujące w chińskim kierownictwie kontrowersje na tle ideowym znacznie opóźniły nawiązanie kontaktów dyplomatycznych. Ważnym impulsem przyspieszającym podjęcie decyzji o ustanowieniu przedstawicielstwa było nawiąza-

⁶² Ibid., s. 30.

nie w 1990 roku stosunków dyplomatycznych pomiędzy Republiką Korei a ZSRR, ostatecznie Pekin ustanowił stosunki dyplomatyczne z Seulem w roku 1992.

Obecnie premierowie obu krajów uczestniczą w corocznych spotkaniach, częstsze spotkania odbywają się na szczeblu ministerialnym. Regularne konsultacje odbywają przedstawiciele służb mundurowych, współpraca obejmuje także wymianę personelu. Głównym obszarem współpracy pozostaje ekonomia. O intensywności kontaktów świadczy wzrost wzajemnych obrotów handlowych, w 2003 roku osiągnęły one poziom ponad 63,2 mld USD⁶³ czyniąc z Republiki Korei czwartego partnera gospodarczego Chin, w 2004 zanotowano wzrost o 42% (90 mld \$) – Chiny zdetronizowały USA jako największy partner handlowy Republiki Korei. W 2008 r. wymiana handlowa osiągnęła poziom 186 mld dolarów.⁶⁴ Na początku XXI wieku Korea Południowa stała się czołowym, obok Japonii i Stanów Zjednoczonych, partnerem Chin. Strategiczny wymiar współpracy Chin z Koreą Południową jest wynikiem obaw, jakie podzielali chińscy strategowie na początku lat 90. Analiza scenariuszy rozwoju sytuacji na Półwyspie Koreańskim wykazała konieczność nawiązania kontaktów z Koreą Południową jeżeli Chiny chciały mieć jakikolwiek wpływ na sytuację w tej części Azji. Ważką rolę, w kontekście wpływu, odegrały obawy o wpływ, jaki uzyskały na półwyspie Stany Zjednoczone oraz możliwość uzyskania takiego wpływu przez Japonię. Gwałtownie rozwijające się kontakty dwustronne nie były pozbawione konfliktów, obok nieuniknionych w przypadku intensywnej wymiany handlowej, sporów handlowych, istnieje kilka kontrowersji o odmiennym podłożu. Wydane w 2003 roku przez chińskich historyków oświadczenie utrzymujące, że starożytne królestwo Koguryo (37 p.n.e. do 668 n.e.) było częścią Chin wywołało falę niezadowolenia na półwyspie koreańskim i to po obu stronach linii demarkacyjnej. Dodatkowo sytuację skomplikował sprzeciw rządu chińskiego na północnokoreański wniosek wpisania na listę zabytków UNESCO

⁶³ *Gospodarka Chin w 2003*, http://www.exporter.pl/kraje/k_azja/chiny_2003.html, 12.05.2005.

⁶⁴ http://www.stats.gov.cn/english/newsandcomingevents/t20090226_402540784.htm, 14.09.2009.

grobowców z okresu panowania dynastii Koguryo, Chiny złożyły w tej sprawie konkurencyjny wniosek.⁶⁵

Pomimo pewnych zdrażeń kontakty pomiędzy Chinami i Republiką Korei mogą być stawiane za wzór dla innych państw regionu. O woli utrzymania dobrych stosunków międzyrządowych świadczy fakt, iż wobec wydarzeń z 4 czerwca 1989 roku rząd koreański wykazał się wielką powściągliwością, określając wydarzenie jako „godne ubolewania”. Chiny nie wydają się zainteresowane szybkim zjednoczeniem Korei, priorytetowym wydaje się raczej utrzymanie oraz poszerzanie chińskich wpływów na półwyspie. Chiny obawiają się, że zjednoczenie półwyspu odbędzie się według schematu amerykańskiego, a nie chińskiego. W chińskim interesie leży także utrzymanie na półwyspie pokoju. Półwysep koreański od wieków leży w chińskiej strefie wpływów, zawirowania wieku XX i początku XXI wydają się w tej perspektywie być jedynie krótkim zaburzeniem stanu równowagi.

Polityka Chin wobec państw Azji Południowo-Wschodniej

Azja Południowo-Wschodnia od wieków stanowi obszar szczególnie zainteresowania i ekspansji Chin, które w epoce przedkolonialnej sprawowały formalną władzę zwierzchnią nad wieloma krajami regionu traktując je jako „wasali”, a region uznając za własną strefę wpływów. Wpływy o podłożu historycznym potęgowane są istnieniem znacznej diaspory chińskiej *huaqiao*. Proklamowanie w 1949 roku Chińskiej Republiki Ludowej otworzyło nowy rozdział w stosunkach z regionem, zawierał on także elementy kontynuacji wielowiekowej tradycji. ChRL dążyła do uzyskania akceptacji swojej pozycji jako jedynej przedstawiciela Chin, nawiązano ścisłą współpracę z Demokratyczną Republiką Wietnamu oraz udzielano wsparcia siłom komunistycznym walczącym o przejęcie rządów (Laos, Kambodża, Filipiny oraz Tajlandia). Wspomnienia chińskiej pomocy dla „rewolucji ludowych” zanikły dopiero w latach 90.

⁶⁵ A. Buckhardt, *Mrok na wschodzie*, „Polityka”, 2005, 13(2497), s. 48-51.

Wyrazem roli Chin w regionie był udział w konferencjach międzynarodowych, pierwszą z nich była Konferencja Genewska w sprawie Indochin (8 maja – 21 lipca 1954 r.) zwołana w celu osiągnięcia politycznego rozwiązania kwestii przyszłości Laosu, Kambodży i Wietnamu.⁶⁶ Zaproszenie do negocjacji, dotyczących kształtowania się nowego, pokojowego ładu postkolonialnego w Indochinach, stanowiło ogromny sukces ChRL, która w tym czasie nie była reprezentowana w ONZ. Duże znaczenie dla poprawy pozycji ChRL na arenie międzynarodowej miały dwie kolejne konferencje: w New Delhi (6 - 10 kwietnia 1954 r.) i w Bandungu (18-24 kwietnia 1954 r.). Pierwsza z nich objęła kraje azjatyckie, zaś druga – rozwijające się kraje Afryki i Azji. Na konferencji w New Delhi przedstawiciele Chin wysunęli propozycję stworzenia wspólnej platformy politycznej, służącej rozwiązywaniu konfliktów w Azji jedynie w gronie państw tego kontynentu.

Konferencja w Bandungu umożliwiła zaprezentowanie Chin w skali niemal światowej jako orędownika pokojowego rozstrzygnięcia sporów i współpracy między państwami o odmiennych ustrojach politycznych. Tezy chińskiego wystąpienia weszły do kanonu zasad stosunków międzynarodowych pod pojęciem „pięciu zasad pokojowego współistnienia” i obejmują:⁶⁷

- wzajemne poszanowanie integralności terytorialnej i suwerenności;
- wzajemne nieingerowanie w wewnętrzne sprawy;
- nieagresję;
- równość i zasadę wzajemnej korzyści;
- pokojową koegzystencję.

W związku z propagowaniem powyższych zasad połowie lat pięćdziesiątych Chiny przyjęły nową taktykę w polityce regionalnej, wyciszono poparcie dla partii komunistycznych, zaprzestano krytyki rządów oraz zaczęto zabiegać o ustanowienie stosunków dyplomatycznych z państwami regionu.

⁶⁶ Jej uczestnikami były także delegacje Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji, Związku Radzieckiego, Laosu, DRW i Kambodży. I. Grabowska-Lipińska. *Strategia polityczna ChRL wobec krajów Azji Południowo-Wschodniej w latach 1949-1976*, Wyd. PAN, Warszawa 1995, s. 89.

⁶⁷ Po raz pierwszy sformułowane zostały w chińsko-indyjskim traktacie o przyjaźni w 1954 r. i znane są pod nazwą „*Pancha Sila*” (Pańcza Sila). I. Grabowska-Lipnicka, *op. cit.*, s. 88.

Do końca lat 60-tych Chiny ustabilizowały stosunki ze wszystkimi państwami regionu, ważnym narzędziem zastosowanym przez Pekin była pomoc gospodarcza. Okres rewolucji kulturalnej w Chinach doprowadził do zaostrzenia sytuacji w regionie, presja militarna, gospodarcza, polityczna oraz ingerencja w sprawy wewnętrzne były tego podstawowymi powodami.⁶⁸ Załamanie chińskiej dyplomacji spowodowane rewolucją kulturalną przezwyciężono w roku 1971, do większości stolic powrócili ambasadorzy odwołani w latach 1966-1969. Lata 70-te to okres normalizacji stosunków z państwami regionu a także z mocarstwami - USA i ZSRR, w roku 1974 nawiązano stosunki dyplomatyczne z Malezją, rok później z Filipinami i Tajlandią.

Zjednoczenie Wietnamu, chociaż prowadzone pod hasłami narodowo-wyzwoleńczymi, nie spotkało się z pełnym poparciem ChRL, ideologicznie korzystne dla Chin, postrzegane było przez chińskie kierownictwo jako nadmierne wzmocnienie południowego sąsiada co wiązało się z rywalizacją o prymat w Azji Południowo-Wschodniej. Obawy chińskie w pełni się potwierdziły, Wietnamczycy, ufni w siłę własnego państwa potwierdzoną zwycięstwem nad USA i Wietnamem Południowym, zaczęli samodzielnie rozstrzygać sporne kwestie graniczne i etniczne, nie uwzględniając przy tym stanowiska ChRL. Konflikt chińsko-wietnamski wywołany został, zdaniem strony chińskiej, przez wrogie działania Socjalistycznej Republiki Wietnamu (powstałej w 1975 po zjednoczeniu kraju) przejawiające się w:

- wspieraniu władz Kambodży wrogich wobec ChRL i zwalczanie Czerwonych Khmerów;
- próbie odgrywania roli lidera lub „lokalnego hegemonia” w Azji Południowo-Wschodniej;
- zacieśnieniu współpracy politycznej i gospodarczej Wietnamu z ZSRR;
- prześladowaniu ludności chińskiej oraz wymuszaniu powrotu do ChRL;

⁶⁸ I. Grabowska-Lipińska, *op. cit.*, s.143.

- naruszeniu przez formacje sił zbrojnych Wietnamu granicy chińskiej.

Zajęcie przez siły wietnamskie i popierany przez nie Kambodżański Front Wyzwolenia 7 stycznia 1979 Phnom Penh oraz wyparcie Czerwonych Khmerów do dżungli stanowiło bezpośredni powód interwencji. 17 lutego oddziały ChAL-W przekroczyły granicę i wdarły się 70 km w głąb Wietnamu. Chiny okupowały stolice trzech prowincji oraz dokonały zniszczenia infrastruktury. Pekin ogłosił 17 marca początek wycofywania oddziałów, straty chińskie szacuje się na kilkadziesiąt tysięcy zabitych i wziętych do niewoli, wietnamskie były dużo niższe.⁶⁹

Analizując deklarowane przez Chiny motywy wojny większość autorów wskazuje motyw „sprawdzianu” jako podstawowy, sprawdzian dotyczył: reakcji międzynarodowej opinii publicznej, reakcji mocarstw, zdolności armii (tak do walki jak i zagwarantowania pomyślności programu „Czterech Modernizacji”) oraz określenia skali wietnamskiego zagrożenia. W sumie był to test politycznego kursu Deng Xiaopinga, potwierdziły się wszystkie przyjęte przez niego założenia, wewnątrzpolityczna pozycja Denga została umocniona.⁷⁰

W latach 80-tych kontynuowano, zakłócone wojną, tworzenie podstaw bliższej współpracy w regionie, przejawiało się to w przełamywaniu uprzedzeń, ograniczania działań antagonizujących oraz nawiązywanie współpracy gospodarczej. Lata 90-te to okres odejścia od zimnowojennej logiki, słabło proamerykańskie nastawienie wielu państw regionu, zaczęto większą wagę przykładac do rozwoju multilateralizmu i współpracy w regionie. W roku 1990 nastąpiła pełna normalizacja stosunków z Indonezją i Singapurem, rok później ChRL nawiązała stosunki dyplomatyczne z Brunei. Wycofanie w 1989 roku wojsk wietnamskich z Kambodży umożliwiło normalizację stosunków Pekinu z Hanoi, w 1999 roku podpisano umowę przebiegu granicy

⁶⁹ K. Moller, *Polityka bezpieczeństwa i rola wojska w aspekcie międzynarodowym*, [w:] *Chiny, przemiany państwa i społeczeństwa w okresie reform 1978-2000*, [red.] K. Tomala, Wyd. TRIO, Warszawa 2001, s. 231.

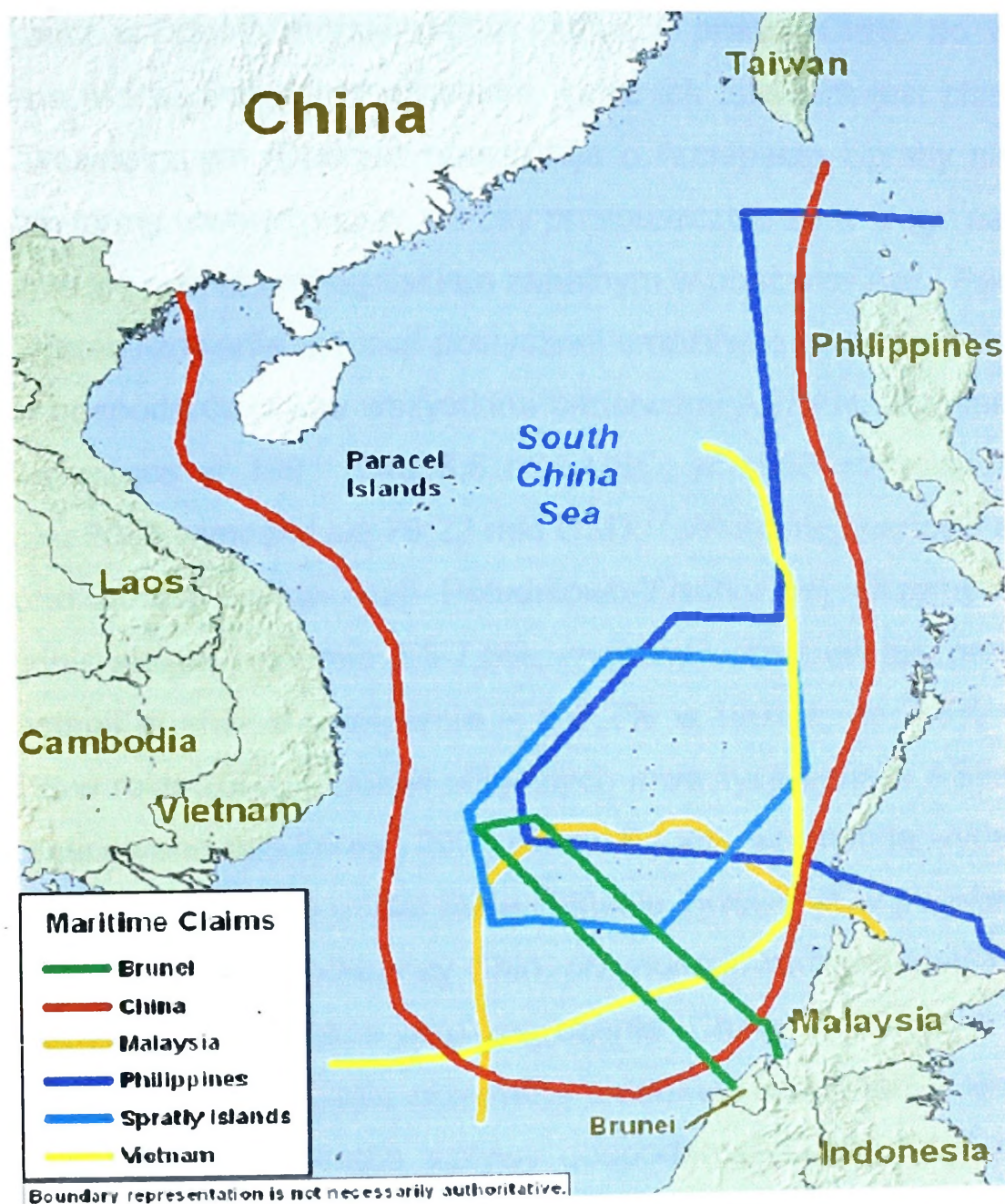
⁷⁰ *Ibid.*, s. 233.

lądowej, w kolejnych latach zintensyfikowano współpracę gospodarczą i naukowo-techniczną.

Wieloletnie, w dużej części konfliktowe, motywowane ideologicznie i politycznie stosunki ChRL z państwami regionu zakończyły się wraz z odejściem Chin od propagowania komunizmu oraz zakończeniem zimnowojennej konfrontacji mocarstw (w Azji przyjmowała ona często postać „gorącej konfrontacji”). Większość konfliktów została rozwiązana, kwestiami mogącymi przerodzić się w konflikt międzynarodowy pozostają nieuregulowane stosunki własności wysp oraz przebieg granic na obszarach morskich. Najbardziej spektakularny przebieg miał konflikt o leżące na Morzu Południowochińskim Wyspy Paracelskie, do których roszczenia zgłasza ChRL i Wietnam. Spór rozpoczął się w 1974, kiedy to władze Wietnamu Południowego zażądały od Chin zwrotu wysp, ich położenie, pozwalające kontrolować żeglugę na Morzu Południowochińskim, było wystarczającym powodem do odrzucenia żądań. Po serii incydentów zakończonych zatopieniem kilku statków południowowietnamskich ChRL zajęła kilka wysp. Pekin zgadza się na prowadzenie negocjacji w sprawie przynależności wysp jednakże nie wydaje się prawdopodobne by zamierzał zrezygnować ze status quo.⁷¹

Jeszcze większym źródłem sporów jest archipelag Spratly, jest on przedmiotem sporów między sześcioma państwami: ChRL, Wietnamem a Tajwanem, które roszczą sobie prawo do całości archipelagu, oraz Filipinami, Malezją i Brunei, deklarującymi suwerenność nad kilkoma z nich (rys. 7).

⁷¹ M. Ławacz, *Chiny a Azja Południowo-Wschodnia*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s. 81.

Rysunek 7. Roszczenia terytorialne do wysp Spratly

Źródło: *Military Power of the People's Republic of China 2009*, Wyd. DOD, Waszyngton 2009, s. 6.

Obszar sporu stanowi ok. 600 wysp, wysepek oraz skałek o łącznej powierzchni 250-400 tys. km² (w zależności od stanu pływów oceanicznych). Przedmiotami sporu nie są jednak same wysepki, lecz strefa ekonomiczna z nimi związana. Ocenia się bowiem, że pod dnem morskim występują złoża ropy naftowej o wielkości 18 mld ton. Obecnie każda ze stron nie podejmuje zdecydowanych działań zbrojnych w spornym akwenie, Chiny metodą „faktów dokonanych” zajęły już 10 wysepek (Wietnam – 20, Filipiny – 5, Malezja – 4, Tajwan – 1). Oficjalne stanowisko rządu chińskiego, zawarte w uchwalonej w 1992 ustawie dotyczącej morskich obszarów terytorial-

nych oraz w Prawie morskim Chin, mówi o prawie ChRL do wszystkich wysp na Morzu Południowochińskim, które ich zdaniem jest chińskim morzem wewnętrznym. Chociaż rywalizacja o Archipelag Spratly nie przybrała na razie formy otwartej wojny, należy przypuszczać, że w ciągu najbliższych lat stanie się poważnym ogniskiem zapalnym w obszarze Azji i Pacyfiku.

Ustabilizowanie sytuacji politycznej umożliwiło gwałtowny rozwój kontaktów gospodarczych ze wszystkimi państwami ASEAN. Wymiana handlowa wynosząca w 1991 roku 8,5 mld USD, w 1996 wzrosła do 21 mld, a w roku 2003 wynosiła już 78,22 mld USD.⁷² W ogólnej wartości chińskiego eksportu udział państw Azji Południowo-Wschodniej utrzymywał się na względnie stałym poziomie 6,5-7,5%, wyraźny wzrost udziału państw regionu nastąpił w chińskim imporcie – z 6,2% w 1991 r. do 7,8% w 1996 r. i 11,5% w roku 2003.⁷³ Udział oficjalnych inwestycji państw ASEAN w Chinach szacowano pod koniec 2001 roku na 7,2%, wartość ta wydaje się jednak zaniżona, podobny udział mają chińskie inwestycje w państwach regionu – 7%.⁷⁴ Awans gospodarczy Chin, przynosząc korzyści państwom regionu, postrzegany jest także jako zagrożenie. Chiny konkurują o inwestycje zagraniczne a jednocześnie przejmują produkcję dzięki taniej sile roboczej. Jako antidotum na rosnące wpływy gospodarcze Chin służyć miało państwom regionu stworzenie w ramach ASEAN strefy wolnego handlu (AFTA) oraz inwestycji (AIA). W roku 2002 podczas szczytu w Kambodży uzgodniono harmonogram wstępnych działań na rzecz ustanowienia Wspólnoty Wschodnioazjatyckiej (*East Asian Community*), w skład której weszłyby państwa ASEAN, Chiny, Japonia i Korea Południowa. Podczas spotkania w Wientianie w 2004 roku podjęto szereg decyzji mających przyspieszyć uzyskanie przez Wspólnotę pełnych zdolności działania, powołano Strefę Wolnego Handlu Azji Wschodniej (*East Asia Free Trade Area – EAFTA*) oraz uzgodniono miejsce pierwszego spotkania na szczycie Wspólnoty

⁷² *Gospodarka Chin w 2003*, http://www.exporter.pl/kraje/k_azja/chiny_2003.html, 12.05.2005.

⁷³ M. Ławacz, *op. cit.*, s. 83. Dane nie obejmują Hong Kongu: dla roku 2003 - *Gospodarka Chin w 2003*, http://www.exporter.pl/kraje/k_azja/chiny_2003.html, 12.05.2005.

⁷⁴ *Ibid.*, s. 83.

Wschodnioazjatyckiej – które odbyło się w 2005 roku w Malezji.⁷⁵ Pewne obawy państw regionu budzi także modernizacja chińskich sił zbrojnych, w przypadku nadania im zdolności ofensywnych prawdopodobne jest nawiązanie ściślejszej współpracy wojskowej wśród państw ASEAN.

Polityka ChRL wobec państw regionu realizowana jest przez pryzmat wielowiekowych zależności, pomimo zmiany sytuacji międzynarodowej Chiny nadal postrzegają Azję Południowo-Wschodnią jako swą naturalną strefę wpływów. Dominująca pozycja ChRL oparta jest na potencjale gospodarczym oraz wpływach diaspory chińskiej w państwach regionu, każda próba zmiany statusu Chin spotka się ze stanowczym przeciwdziałaniem. Dalsze umacnianie swojej pozycji ChRL realizować będzie kosztem Stanów Zjednoczonych co może powodować okresowe napięcia, które państwa ASEAN będą starały się łagodzić. Konflikty terytorialne stanowią potencjalne zagrożenie stabilności w regionie, w ostatnich latach nastąpiło częściowe ich rozwiązanie lub wyciszenie jednakże w każdej chwili może dojść do zaostrzenia sytuacji.

Polityka wobec państw Azji Południowej

INDIE

Dwie wielkie starożytne cywilizacje: chińska i indyjska przez stulecia współistniały w pokoju i harmonii. Wpływ kulturowy realizował się głównie poprzez przepływ idei z Indii do Chin, religie hinduskie i Buddyzm przenikały do Państwa Środka przez Azję Centralną, chińscy uczeni studiowali na indyjskich uniwersytetach Nalanda i Taxilla. Indyjsko-chińskie kontakty międzypaństwowe, zapoczątkowane w V wieku n.e., ograniczały się przez wieki jedynie do handlu.⁷⁶ Na początku XX wieku sytuacja uległa radykalnej zmianie, Wielka Brytania zaniepokojona wzmożoną ekspansją mocarstw, w szczególności Rosji, utworzyła formalnie niezależne obszary buforowe zabezpieczające jej strefy wpływów. Na współczesne stosunki pomiędzy

⁷⁵ *Rocznik strategiczny 2004/05*, Wyd. SCHOLAR, Warszawa 2005, s. 323.

⁷⁶ Przed europejską kolonizacją na Chiny przypadło 33% światowej produkcji, Indie-25%.

oboma państwami cieniem kładzie się konflikt graniczny. Sporne terytoria obejmują: obszar Aksai Chin (Qin), część stanów Dżammu i Kaszmir, cztery z pięciu okręgów administracyjnych Arunachal Pradesh (części NEFA) a także części stanów Uttar-Pradesh oraz Himachal-Pradesh, w sumie roszczenia chińskie obejmują 130 tys. km² (obszar ponad trzykrotnie większy od Tajwanu – rys. 8).⁷⁷

Rysunek 8. Terytoria sporne

Źródło: *Military Power of the People's Republic of China 2009*, Wyd. DOD, Waszyngton 2009, s. 6.

Według decydentów indyjskich, linia graniczna w zachodnim sektorze została usankcjonowana poprzez tradycję już w X wieku, a potwierdzona w Pakcie Tingmongsang pomiędzy Tybetem a Ladakh (1684) i w traktacie pomiędzy Tybetem a Dogra (1842). W procesie wyznaczania granic znaczna rola przypadła Brytyjczykom, w 1846 roku zdobyli oni Kaszmir kosztem Sikhów i „podarowali” go Tybetowi pozostając suwerenem regionu. W roku 1865 geograf W.H. Johnson na mapie przyłączył obszar Aksai Qin oraz zlewiska rzek Yarkand i Karakasz do Kaszmiru. W roku 1899 G. Macartney

⁷⁷ J. Rowiński, *Spory graniczne i konflikty terytorialne w Azji Wschodniej u progu XXI wieku*, op. cit., s. 137.

zapropował inny podział terytorialny, uważał on, iż pasmo Karakorum, równina Karakasz oraz Aksai Qin są terytoriami chińskimi.

W Himalajach stworzono strefę buforową przez podział dotychczasowego terytorium Tybetu na dwie części: Tybet Zewnętrzny (przekazany Chinom) i Tybet Wewnętrzny (pozostający faktycznie, mimo ogłoszonej niepodległości w 1910 r., w strefie wpływów brytyjskich). We wschodniej części Himalajów pierwszą znaczącą próbą demarkacji była linia MacMahona, ustalała ona przebieg granicy chińsko-indyjskiej w prowincji Asam, obszar NEFA (North-Eastern Frontier Area) w całości został włączony do Indii. Po odzyskaniu w 1947 roku niepodległości Indie poczuły się spadkobiercą wytyczonych w Simlii granic, rząd Indii uznał obszar NEFA i Aksai Qin za swoje terytorium. W styczniu 1950 roku rząd Chin ogłosił, że celem działania armii chińskiej jest „wyzwolenie Tybetu z rąk zachodnich imperialistów”. Rozpoczęta w październiku 1950 roku operacja zakończyła się w maju roku następnego zajęciem Tybetu. Zawarty 23 maja 1951 roku, pomiędzy rządami ChRL i Tybetu, układ pozostawiał Lhasie duży zakres swobody a Dalajlamie pewien zakres władzy, Chiny zobowiązały się do poszanowania tradycyjnej organizacji społecznej Tybetu oraz poszanowania wolności wyznania. Krótkotrwały wzrost napięcia w stosunkach chińsko-indyjskich zakończył się wraz z podpisaniem 24 kwietnia 1954 r. traktatu o przyjaźni, tego w którym sformułowano tak ważne dla chińskiej polityki zasady pokojowego współistnienia. Na konferencji w Bandungu chiński premier Zhou Enlai przyznał, że część granic ChRL nie jest precyzyjnie określona Indie pogodziły się z utratą wpływów za Himalajami, w traktacie nie poruszono natomiast kwestii granic, nie chcąc burzyć dobrych stosunków.⁷⁸ Wzmoczone działania chińskie na terenie Tybetu, łamiące zawarte wcześniej porozumienie, spowodowały w 1953 r. wybuch powstania, trwało ono ze zmienną intensywnością do roku 1959 i zakończyło się porażką Tybetańczyków. Stłumienie powstania zmusiło Dalajlamę do opuszczenia Lhasy, udał się on na emigrację

⁷⁸ *Zarys dziejów Afryki i Azji 1868-1996*, [red.] A. Bartnicki, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1996, s. 316.

do Indii. W związku z wzrostem aktywności wojsk chińskich Indie postanowiły zaznaczyć swoją obecność na obszarach, gdzie granica nie była uregulowana. W roku 1961 doszło do rozmów indyjsko-pakistańskich, szanse na porozumienie zniweczyły Indie nie godząc się na podział Kaszmiru. Zaistniałą sytuację wykorzystały Chiny podpisując w roku następnym porozumienie graniczne z Pakistanem, zbliżenie na linii Pekin - Islamabad wzmogło poczucie zagrożenia w Indiach. Delhi zdecydowało się pójść drogą *forward policy* - zintensyfikowano działania patrolowe wojsk hinduskich w spornym obszarze, co zaowocowało kilkoma krwawymi incydentami.⁷⁹ W wyniku fiaska prowadzonych równolegle działań dyplomatycznych doszło do podjęcia działań zbrojnych, w nocy z 19 na 20 października 1962 roku ChAL-W przekroczyła granicę w dwóch spornych obszarach NEFA i Aksai Qin. Trwająca miesiąc wojna zakończyła się całkowitym sukcesem Chin, 21 listopada ogłosiły one jednostronne wycofanie sił na linię faktycznej kontroli z 7 listopada 1959 roku. Rodzi się pytanie o przyczyny zaprzestania ofensywy i niewykorzystania dotychczasowych sukcesów. Prawdopodobnie granice były w dużym stopniu jedynie pretekstem, Chiny zainteresowane były jedynie Aksai Qin. Ważnym celem działań była chęć osłabienia pozycji Delhi wśród państw niezaangażowanych. Indie w wyniku prowadzenia polityki antyimperialnej i antykolonialnej uzyskały olbrzymi autorytet wśród państw Trzeciego Świata. Został on dodatkowo podbudowany głoszonymi ideami niezaangażowania i wsparciem udzielanym innym państwom. Autorytet Indii, a w szczególności ich przywódca Nehru, stanowił przeszkodę w realizacji celów politycznych Chin, po utracie poparcia państw socjalistycznych oraz wobec wrogości Stanów Zjednoczonych Pekin postanowił zbudować własny blok państw sprzymierzonych. Jako przygotowanie w 1960 roku Chińczycy uregulowali traktatowo granice z Nepalem i Birmą czyniąc znaczne ustępstwa na korzyść tych państw, podobnie uczyniono podczas negocjacji z Pakistanem. Miało to na celu zademonstrowanie krajom Trzeciego Świata, że Chiny są skłonne do kompromisu a trudności w porozumieniu z Indiami

⁷⁹Ibid., s. 318.

spowodowane są ekspansjonizmem Delhi wyrażającym się w prowadzonej *forward Policy*.⁸⁰ Działania Pekinu nie odniosły pożądanego skutku, większość państw niezaangażowanych poparła Indie a Chinom nie udało się zbudować bloku państw sojuszników.

Poprawa stosunków wzajemnych rozpoczęła się w roku 1976 akredytowaniem w Delhi chińskiego ambasadora, w 1988 roku doszło do spotkania przywódców obu państw, indyjski premier odwiedził Chiny po raz pierwszy od 33 lat, wizyta Raliv'a Gandhi'ego znacznie zintensyfikowała proces normalizacji stosunków. W ciągu kolejnych lat w ramach wspólnej grupy roboczej wynegocjowano i podpisano dwa istotne porozumienia: *O utrzymaniu pokoju wzdłuż aktualnej linii granicznej* (1993 r.) oraz *Zastosowania środków budowy zaufania* (1996 r.). W 2002 roku premier ChRL Zhu Rongji złożył wizytę w Indiach, rok później indyjski premier Atal Behari Vaipayee przebywał w Pekinie, owocem tych wizyt była *Deklaracja o współpracy* oraz kilkanaście umów gospodarczych. Postęp osiągnięto także w kwestii konfliktu granicznego, *Porozumienie w sprawie aktualnej linii granicznej* stabilizuje sytuację a ponadto zakłada wydelegowanie przedstawicieli obu stron do prowadzenia negocjacji w celu ostatecznego uregulowania kwestii spornych. Od 2005 r. Chiny wykazują większą asertywność dotyczącą spornych terenów, wzrosła ilość wkroczeń armii chińskiej na obszary kontrolowane przez armię indyjską. Po uzgodnieniu podstawowych zasad negocjacji nastąpił zastój w pertraktacjach granicznych. W styczniu 2008 roku podczas pierwszej od pięciu lat wizyty indyjskiego premiera w Chinach oficjalne komentarze bardzo pesymistycznie prognozowały możliwość rozwiązania konfliktu w najbliższych latach. Oficjalne żądania stron dotyczą zwrotu ważnych dla nich obszarów: dla Chin ważne religijnie jest miejsce narodzin szóstego Dalajlamy – Tawang, Indie dążą do odzyskania góry Kailash-Mansarovar w Tybecie – świętego miejsca dla hindusów.

Od kilku lat rozwija się współpraca wojskowa, w kwietniu 2003 roku indyjski minister obrony odwiedził Chiny, rewizyta nastąpiła rok później.

⁸⁰ Ibid., s. 321.

W marcu 2004 r. po dziesięcioletniej przerwie indyjski szef sztabu generalnego złożył oficjalną wizytę swemu chińskiemu odpowiednikowi. W maju następnego roku szef sztabu generalnego PLA gen. Liang Guanglie udał się do Indii, w grudniu odbyły się pierwsze wspólne manewry (morskie ćwiczenia SAR). W maju 2006 r. strony zawarły porozumienie w sprawie współpracy wojskowej, kolejne wspólne ćwiczenia wojskowe odbyły się w październiku 2007 roku (Chiny) i grudniu 2008 roku (Indie).

Obawy Chin budzi ocieplenie stosunków indyjsko-amerykańskich, które rozpoczęło się w 2000 roku - po pierwszej od 22 lat wizycie prezydenta USA w Indiach. W okresie tym nawiązała się bliska współpraca pomiędzy zastępcą amerykańskiego sekretarza stanu Strobem Talbotem i indyjskim ministrem spraw zagranicznych Jaswantem Singhem, dotyczyła ona w szczególności kwestii bezpieczeństwa. W okresie prezydentury Georga W. Busha oba państwa pogłębiły wzajemne relacje w ramach procesu nazywanego „kolejnymi krokami w partnerstwie strategicznym”⁸¹. Na wzajemne kontakty wciąż negatywnie wpływa obecność na terenie Indii emigracyjnego rządu Tybetu oraz około stutysięcznej tybetańskiej diaspory.

Pomimo nierozwiązanego konfliktu granicznego współpraca gospodarcza pomiędzy oboma państwami rozwija się dynamicznie, w ciągu dekad 1994-2004 obroty handlowe wzrosły dziesięciokrotnie osiągając 7,6 mld dolarów. Chiny stały się drugim, po Stanach Zjednoczonych, największym partnerem gospodarczym Indii. W roku 2008 wartość wzajemnej wymiany handlowej przekroczyła 50 mld (przy rocznym wzroście importu o 38% a eksportu o 31%)⁸², szacunki na 2009 rok plasują ją na poziomie 60 mld dolarów. W marcu 2006 roku Pekin wysunął propozycję zawarcia dwustronnej umowy o wolnym handlu, Chiny uzyskałyby możliwość zostania do 2012 roku największym partnerem handlowym Indii. Chińczycy inwestują w słabo rozwiniętą indyjską infrastrukturę, indyjskie przedsiębiorstwa softwarowe

⁸¹ Next Steps in Strategic Partnership (NSSP) – inicjatywa podjęta w styczniu 2004 roku polegająca na pogłębieniu współpracy w dziedzinie nowych technologii, eksploracji kosmosu, obronie przed pociskami balistycznymi i cywilnego wykorzystania energii jądrowej.

⁸² http://www.stats.gov.cn/english/newsandcomingevents/t20090226_402540784.htm, 09.11.2009.

otworzyły swoje biura w tzw. korytarzu Yangtzy, swoistej „chińskiej krzemowej dolinie” ciągnącej się od Szanghaju w głąb Chin.

Konflikt graniczny nie zostanie prawdopodobnie rozwiązany w niedalekiej przyszłości, istnieje ku temu szereg powodów. New Delhi niechętnie patrzy na zamiar Pekinu dotyczący uzyskania możliwości demonstracji siły na Oceanie Spokojnym będący wojskowym wyzwaniem dla indyjskiej marynarki. Istnieje też poważne zagrożenie rywalizacji o zasoby oraz przewożenie państwom niezaangażowanym, Indie postrzegają zachowanie Chin jako naruszające ich strefę wpływów (Azję Centralną, Pakistan i Bangladesz). Będąc blokowaną w Azji Wschodniej przez trzy wielkie mocarstwa (USA, Rosję i Japonię), ChRL w XX w. za swoją główną strefę wpływów uważała Azję Południową i Południowo-Wschodnią. W takim układzie geostrategicznym Indie stanowią główną przeszkodę na drodze do uzyskania przez Chiny pozycji jedyne mocarstwa regionu. Nie ziści się nadzieja żywna w niepodległych Indiach od czasu Jawaharlal'a Nehru – wspólnego chińsko-indyjskiego przywództwa Azji. Chiny, upatrując w Indiach strategicznego rywala, realizują w Azji Południowej politykę *hexiao, gongda* – konsolidowanie małych (Pakistan, Bangladesz, Birma, Nepal i Sri Lanka) w celu przeciwstawienia się dużemu (Indie). Tłący się konflikt zbrojny stanowi dla Chin środek nacisku, Indie odczuwają niepewność zarówno co do chińskich intencji jak i swoich zdolności przeciwstawienia się dalszej agresji (szczególnie w sytuacji równoczesnego sporu z Pakistanem o Kaszmir). Obecna sytuacja eksponuje słabość Indii. Pomimo rozbieżności politycznych, w przyszłości należy spodziewać się powolnego ocieplenia wzajemnych stosunków, tylko w ten sposób możliwy będzie dalszy wzrost wzajemnej wymiany handlowej będącej warunkiem rozwoju zarówno Chin jak i Indii. Pojawiające się w prasie prognozy szacują, że wzajemna wymiana handlowa osiągnie w 2015 roku pułap 120 mld dolarów.⁸³ Państwa regionu prawdopodobnie zmuszone zostaną także do konsolidacji wysiłków w walce z organizacjami terrorystycznymi. Zagrożeniem dla przyszłej współpracy

⁸³ *India-China trade to reach \$55 bln, to surpass 2010 target*, The Times of India, listopad 2008, s. 1.

może być, paradoksalnie, rozwój gospodarczy, dziś gospodarki Chin i Indii uzupełniają się, ale wkrótce mogą konkurować. W perspektywie średniookresowej można prognozować dalsze zbliżanie się Waszyngtonu i New Delhi, taki rozwój sytuacji zdecydowanie nie współgra z planami Pekinu. Azjatycka geopolityka drugiej połowy XXI wieku może zostać zdominowana rywalizacją pomiędzy Chinami a Indiami na Oceanie Indyjskim szczególnie w rejonie Cieśniny Malacca. Zbliżeniu pomiędzy oboma państwami przeciwdziałać może Pakistan obawiając się osłabienia swojej mocnej pozycji w stosunkach z Chinami.

Polityka wobec państw Azji Centralnej

Azja Centralna przez wieki była źródłem zagrożeń dla Chin, prymitywne koczownicze plemiona pustoszyły znaczne obszary Państwa Środka. Chiny starały się przeciwdziałać zagrożeniu ustanawiając na obszarach granicznych osadnictwo wojskowe oraz wybudowały Wielki Mur Chiński. Z Mongolii pochodzili pierwsi obcy władcy – Quidanowie, rządili oni przez dwa wieki (916-1125) w części północnych Chin, Mandżurii i Mongolii.⁸⁴ W roku 1125 państwo Liao zostało podbite przez plemiona tunguskich Ruzhenów (Dżurdzenów) z północnej Mandżurii. Plemiona mongolskie pod dowództwem Temudżyna (Czyngiz-chana) opanowały północne prowincje Chin, doprowadzając do upadku dynastii Song (1211 r.). Najzdolniejszy wnuk Temudżyna, Kubilaj, który panował jako wódz mongolskiego świata w latach 1260-1294, założył dynastię Yuan (początek) i zbudował sobie stolicę w Pekinie. Jego sukcesy wojenne spowodowały, że obszary dzisiejszego *Xinjiangu* oraz krajów Azji Środkowej znalazły się w obszarze jednego państwa. Upadek dynastii Yuan w XV w. doprowadził do rozpadu Chin na szereg państweczek. W XVII w. przewagę w regionie północno-zachodnim zdobyli Ojratowie, którzy stworzyli Chanat Dżungarski podbity w XVIII w. przez wojska Mandżurskiej dynastii *Qing*. Podboje Mandżurów doprowadziły do likwidacji Turkiestanu Wschodniego, Chińczycy opanowany obszar na-

⁸⁴ J. K. Fairbank, *Historia op. cit.*, s.105.

zwali *Xinjiang* – „Nowa Granica”. Rządy dynastii mandżurskiej trwały do ustanowienia Republiki Chińskiej w roku 1912.

REPUBLIKI AZJI CENTRALNEJ

Obecność Chin w Azji Środkowej uległa znacznej intensyfikacji w ostatnich latach, Chiny wzmacniają swój wpływ na politykę, ekonomię i szeroko rozumiane kwestie obronności państw regionu. Chiny postrzegają siebie jako gracza strategicznego równego dwóm pozostałym – Rosji i Stanom Zjednoczonym. Głównym interesem Chin związanym z państwami Azji Centralnej jest zapewnienie stabilności w regionie w celu powstrzymania ujgurskiego separatyzmu oraz ograniczenia obecności wojskowej USA. Region generuje zagrożenia dla Chin od kilku stuleci, Ujgurzy z prowincji *Xinjiang*⁸⁵ czynnie sprzeciwiają się chińskiemu panowaniu od czasu pierwszego opanowania tych terenów przez podwładnych cesarza w 1759 roku. W Kirgistanie istnieje około 50 tys. mniejszość ujgurska, bezpieczne schronienie uzyskują tam bojownicy uciekający z Chin.

Na przełomie lat 1991-1992 ChRL podpisała układy o współpracy gospodarczej i wymianie handlowe ze wszystkimi nowopowstałymi państwami. Zwiększenie wymiany handlowej miało poprawić sytuację chińskich prowincji przygranicznych, w których wraz z rozpadem ZSRR nasiliły się tendencje nacjonalistyczne i separatystyczne. Zasięg zmian politycznych był jednak dla Pekinu dużym zaskoczeniem, spowodowało to, w połączeniu z niechęcią do pogarszania stosunków z Rosją, względnie małą intensywność wzajemnych kontaktów. Prowadzone rozmowy ograniczały się do modernizacji istniejących oraz budowy nowych szlaków transportowych. Państwa regionu zaangażowane były w stabilizacji sytuacji wewnętrznej, doszło do starć z opozycją islamską, która nasiliła działania terrorystyczne. Intensyfikacja kontaktów międzypaństwowych nastąpiła w 1996 roku wraz z podpisaniem 26 kwietnia w Szanghaju układu o budowie środków zaufania w regionie

⁸⁵ Ujgurzy – lud pochodzenia tureckiego, wyznający islam, zamieszkujący ziemie pomiędzy Morzem Kaspijskim a Mandżurią. Oficjalna nazwa regionu – Ujgurski Region Autonomiczny *Xinjiang*, dawniej Turkiestan Wschodni.

pomiędzy Rosją, Tadżykistanem, Kazachstanem, Kirgistanem i Chinami. Dokonany został pierwszy krok na drodze do stworzenia Szanghajskiej Organizacji Współpracy, która stała się ważną płaszczyzną intensyfikacji współpracy państw regionu w wielu płaszczyznach. Chiny zaczęły postrzegać państwa regionu jako obszar o podstawowym znaczeniu dla chińskich interesów narodowych. Wśród czynników, które wpłynęły na zmianę stanowiska największe znaczenie miało narastanie separatyzmu ujurskiego oraz wzrost chińskiego zapotrzebowania na surowce energetyczne. Współpraca w wygaszaniu dążeń separatystycznych zapoczątkowana została w 1994 r. wizytą chińskiego premiera Li Penga w Kazachstanie, Kirgistanie i Uzbekistanie. Sytuacja była poważna, ujurska partia niepodległościowa, Zjednoczony Narodowy Ruch Rewolucyjny, która stworzyła w prowincji Xinjiang organizację konspiracyjną korzystała ze wsparcia Ujgurów mieszkających w przyległych państwach. Główną rolę odgrywał Kazachstan na którego terytorium znajdowało się kierownictwo partii oraz rozgłośnia radiowa – Głos Wschodniego Turkiestanu.⁸⁶ W 1996 roku zlikwidowano działalność ujurskich organizacji separatystycznych w Kazachstanie i Kirgistanie.

Wzrost zapotrzebowania na surowce energetyczne spowodował pewne przeorientowanie chińskiej polityki zagranicznej, stała się ona zbieżna z poszukiwaniami stałych i długotrwałych dostaw ropy naftowej. Nie dziwi zatem nawiązanie kontaktów z bogatym w złoża ropy Kazachstanem, owocujące podpisaniem w 1997 r. umowy o chińskich inwestycjach w kazachski sektor naftowy.⁸⁷ W wyniku podpisanych umów w maju 2006 roku zapoczątkowano dostawę ropy naftowej pierwszym rurociągiem łączącym Chiny z innym państwem. Dzięki zacieśnianiu współpracy z Rosją, Chiny uzyskały jej zgodę na podjęcie kroków zmierzających do zapewnienia sobie szersze-

⁸⁶ S. Zapaśnik, *Stosunki Chin z republikami byłej radzieckiej Azji Centralnej*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s. 55-63.

⁸⁷ Kazachstan stał się najważniejszym partnerem Chin spośród państw Azji Centralnej, w 2005 roku oba państwa podpisały deklarację o partnerstwie strategicznym. Skumulowane chińskie inwestycje w kazachski sektor naftowy osiągnęły w 2009 roku poziom 6,5 mld \$. R. Witz, *China – Russia Security relations...*, Wyd. SSI, Carlisle 2008, s. 57.

go dostępu do złóż surowców energetycznych w Azji Centralnej. W 2000 r. rozpoczęły się w stolicy Turkmenistanu rozmowy o budowie, wartego 12 mld USD, gazociągu (najdłuższego na świecie - 8 tys. km), którym turkmeński gaz (do 40 mld m³ rocznie), tranzytem przez Kazachstan i Uzbekistan byłby transportowany do wybrzeża Pacyfiku (Szanghaju). Budowa gazociągu została zakończona we wszystkich partycypujących państwach (15.12.2009r. dokonano oficjalnego otwarcia), uruchomienie pełnej mocy przesyłowej planowane jest na przełom 2009/2010 roku.⁸⁸ Po trwających siedem lat negocjacjach, w 2004 r. Chiny uzgodniły z Kazachstanem wieloetapową budowę ropociągu. Pierwsza część, łącząca Atasu w Kazachstanie z Alashankou w Chinach, została uruchomiona (z bardzo ograniczoną przepustowością) w lipcu 2005 roku. Drugi etap inwestycji łączący ropociąg z polami ropoносnymi leżącymi bardziej na zachód Kazachstanu zakończony zostanie na przełomie lat 2009/10, ropociąg ten zapewni Chinom dostęp do surowca z basenu Morza Kaspijskiego z wydajnością 10 mln ton rocznie (15% chińskiego zapotrzebowania).⁸⁹ Rosja wyraziła zainteresowanie udziałem w budowie „panazjatyckiego kontynentalnego mostu naftowego” z Syberii do północno-wschodnich Chin.⁹⁰

Zainicjowany otwarciem w 1990 r. linii kolejowej pomiędzy Urumuqi (Chiny) a Aqtoghay (Kazachstan) najnowszy okres inwestycji w sektor komunikacyjny charakteryzuje się znaczną dynamiką. Trwają rozmowy dotyczące kolejnej linii kolejowej łączącej Chiny, Kirgistan i Uzbekistan. ChRL rozszerzyła zakres współpracy z państwami regionu o pomoc wojskową. Po 11 września 2001 roku nastąpiła gwałtowna zmiana układu sił w regionie, Stany Zjednoczone uzyskały dostęp do baz wojskowych w Kirgistanie (Manas) i Uzbekistanie (K2) w których rozmieszczono znaczne siły. Wraz

⁸⁸ Do końca 2009 roku gazociągiem do Państwa Środka popłynie 150 mln m sześć. surowca. W roku 2010 już 6 mld m sześć., w roku 2013 - 40 mld m sześć., głównie z turkmeńskich złóż Południowy Jolotan. Kryją one do 14 bln m sześć. gazu i są jednym z pięciu największych pól gazowych świata. http://wyborcza.pl/1.75248.7364867.Otwarto_najdluzszy_gazociag_swiata_z_Azji_Srodkowej.html. 16.12.2009.

⁸⁹ R. Witz, *China – Russia Security relations...*, Wyd. SSI, Carlise 2008, s. 56.
S. Zapaśnik, *op. cit.*, s. 64.

z rozpoczęciem operacji „Enduring Freedom” Kirgistan, Uzbekistan i Tadżykistan stały się dla USA państwami „frontowymi”. Wzrost ilości sił amerykańskich w regionie a także obecność dużych sił w Azji Południowo-Wschodniej spowodowało, że Chiny obawiają się strategicznego okrążenia. Chiny coraz intensywniej dążą do ograniczenia wpływu innych mocarstw (szczególnie USA) w regionie. Chińskim zabiegom sprzyja rozwój sytuacji na świecie, operacje amerykańskie w Iraku i Afganistanie są negatywnie postrzegane przez znaczną część społeczeństw państw regionu. Sprzeciw przeciwko okupacji państwa muzułmańskiego zainicjował odrodzenie antyamerykańskich sentymentów.

Znaczącym, jeżeli nie najważniejszym mocarstwem wpływającym na politykę państw regionu jest Rosja. Podpisana w 1996 roku deklaracja o strategicznym partnerstwie odzwierciedliła koniec podrzędnej wobec Rosji roli Chin na arenie międzynarodowej. Deklaracja zawierała zdecydowanie więcej z chińskiej wizji Azji Centralnej niż z rosyjskiej. Jakakolwiek próba nagłego ograniczenia wpływów Rosji w regionie mogłaby stać się iskrą rozpalającą konflikt między oboma mocarstwami. Taki rozwój wypadków zdecydowanie nie jest po myśli decydentów chińskich, stanowi zagrożenie dla większości chińskich celów. Pozycję Rosji w regionie konstytuuje obecność pięciomilionowej rosyjskiej diaspory, tradycyjna rola mocarstwa (opiekuna) wobec państw regionu oraz przynależność obszaru do rosyjskiej ekonomicznej strefy wpływów.

Republiki Azji Centralnej stają się ważnym obszarem zarówno dla polityki jak i gospodarki Chin. Znaczenie regionu potęgowane jest znajdującymi się, lub planowanymi szlakami komunikacyjnymi oraz rurociągami i gazociągami. Główną płaszczyzną współpracy w regionie jest Szanghajska Organizacja Współpracy ewoluująca w stronę organizacji bezpieczeństwa regionalnego. Duże zagrożenie powodują istniejące w regionie islamskie organizacje terrorystyczne. Region Azji Centralnej stanie się prawdopodobnie obszarem intensywnego ścierania się interesów Chin, Rosji oraz USA.

REPUBLIKA MONGOLII

Stosunki chińsko-mongolskie są silnie obciążone doświadczeniami historycznymi, Mongołowie byli zdominowani przez Chińczyków prawie trzy wieki (1644-1911). W XIX wieku Mongolia obejmowała obszar trzykrotnie większy niż współcześnie, obejmował on Syberię jak również, będącą obecnie chińskim obwodem autonomicznym, Mongolię Wewnętrzną. Zmiany terytorialne skomplikowały sytuację etniczną – na terytorium Chin zamieszkuje obecnie 5,5 mln Mongołów, prawie dwa razy więcej niż na terenach Republiki Mongolii (ludność Mongolii w 2004 wynosiła 2,8 mln).⁹¹ Wśród mniejszości mongolskiej żywe są idee separatystyczne co powodować może narastanie napięcia w kontaktach między państwami. Nastroje antychińskie są silnie obecne w samej Mongolii, Chiny postrzegane są jako główne zagrożenie dla suwerenności państwa. Znacznie przyjaźniej postrzegana jest Rosja, to ona powstrzymała chiński marsz na ziemie mongolskie w 1921 roku. Pomimo istniejących zadrążeń pręźnie rozwijają się chińsko-mongolskie kontakty gospodarcze, Chiny są głównym partnerem handlowym, przypada na nie 30% handlu zagranicznego. ChRL jest także największym zagranicznym inwestorem w Mongolii – 35% zagranicznych projektów inwestycyjnych pochodzi od południowego sąsiada. Odkrytymi w ostatnich latach mongolskimi złożami bogactw naturalnych (złoto, cynk, miedź, rudy żelaza) jest zainteresowane wiele państw włączając oczywiście ChRL.⁹²

Wysoce prawdopodobne jest nawiązanie pomiędzy oboma państwami ścisłej, wielopłaszczyznowej współpracy, w skrajnym przypadku dojść może do ekonomicznego zdominowania, posiadającej niewspółmiernie mniejszy potencjał, Mongolii. Wzrost poziomu życia jej mieszkańców, możliwy do osiągnięcia dzięki umiejętnemu wykorzystaniu bogactw naturalnych, nasili działania separatystyczne mongolskiej diaspory w Chinach. Mongolskimi złożami zainteresowane są liczne państwa (Japonia, Rosja, Australia, USA),

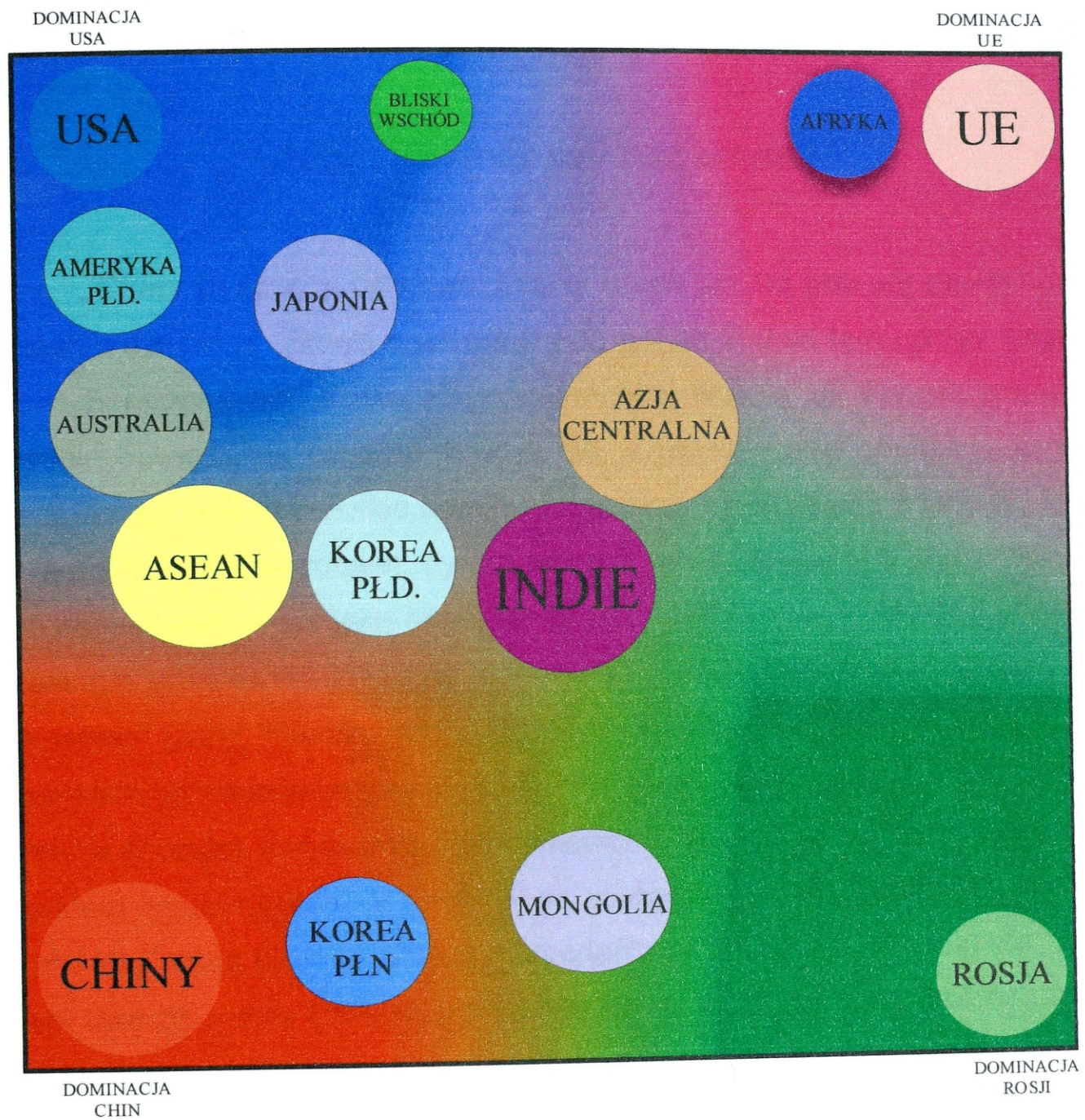
⁹¹ <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/fields/2075.html>, 11.04.2005.

⁹² E. Potocka, *Mongolia – między dwoma sąsiadami*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, przemiany polityczne i społeczne*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004, s. 289-291.

nawiązanie kontaktów gospodarczych z wieloma podmiotami służyć będzie stabilizowaniu sytuacji.

xxx

Po II wojnie światowej Chiny stały się znaczącym, choć ustępującym rzecz jasna dwóm czołowym mocarstwom, uczestnikiem zimnowojennej konfrontacji. Analizując politykę Chin czasu „zimnej wojny” można zauważyć prymat polityki względem mocarstw światowych nad stosunkami regionalnymi. Pomimo ścisłego powiązania własnych działań z sytuacją międzynarodową, Chiny realizowały politykę interesu narodowego umiejętnie balansując pomiędzy mocarstwami co zapewniło im niezależność a zarazem wpływ na sytuację na świecie. Wraz z zakończeniem konfrontacji między dwoma mocarstwami Chiny dostrzegły wzrost znaczenia państw europejskich oraz Japonii. Polityka względem czołowych państw świata odgrywać będzie w nadchodzących latach coraz większe znaczenie zarówno dla samych Chin a także intensywnie wpływać na całokształt stosunków międzynarodowych w skali globalnej. Przedstawiony na rysunku 3 schemat systemu światowego stanowi odwzorowanie wpływu mocarstw na państwa kluczowe dla chińskiej przestrzeni bezpieczeństwa.

Rysunek 9. Schemat systemu światowego

Źródło: J.Buczyński i in. Ewaluacja polityki ..., op.cit.

Rozdział 3

Chiny: Partner czy hegemon?

„Chiny to śpiący olbrzym. Lepiej niech śpi bo gdy się obudzi potrząśnie światem”. Słowa wypowiedziane ponad 200 lat temu przez Napoleona Bonaparte gdy dzisiaj je przypominamy brzmią jak swoista przepowiednia bowiem ten olbrzym obudził się, a raczej został obudzony przez Deng Xiaopinga i ma wielkie ambicje i aspiracje by odgrywać znaczącą rolę na arenie międzynarodowej, by dla jednych być partnerem, a przez innych być odbieranym wręcz jako hegemon w stosunkach międzynarodowych. To bowiem w grudniu 1979 roku na III Plenum Komitetu Centralnego KPCh „koronowano” Deng Xiaopinga na nowego władcę Chin, któremu udaje się przeforsować koncepcję gruntownych reform gospodarczych, które są uważane za początek transformacji gloryfikowanej jako drugie narodziny Chin. Punktem wyjściowym tych reform było zastąpienie maoistowskiej doktryny „walki klas” wizją budowy silnych gospodarczo Chin. Deng Xiaoping sformułował tezę że „walka klasowa nie nadaje się do jedzenia” a wkrótce obowiązujące hasło „wojna i rewolucja” zastąpiono hasłem „pokój i rozwój”. Sama idea reformy została zawarta w tzw. „czterech modernizacjach” modernizacji rolnictwa, przemysłu, nauki i technologii oraz modernizacji armii. Stanowiła ona głęboki przełom w dotychczasowym, ortodoksyjnym, myśleniu o funkcjonowaniu gospodarki której fundamenty zostały zbudowane na radzieckich podręcznikach ekonomii politycznej które na pierwszym miejscu stawiały upaństwowienie, następnie kolektywizację wsi i zniesienie własności prywatnej. Zasady te, które z żelazną konsekwencją były egzekwowane przez cały okres sprawowania władzy przez Mao zostały teraz zastąpione sprawdzonymi procedurami i doświadczeniem w prowadzeniu gospodarki rynkowej różnych krajów, w tym zwłaszcza krajów szeroko rozumianego zachodu, a na ich czele postawiono tezę, która szybko została wprowadzona w życie

i obowiązuje po dzień dzisiejszy „*Bogacić się jest rzeczą chwalebną. Pozwólmy jednemu się wzbogacić szybciej by potem pomogli innym*”. Wielce znaczącym aspektem rozpoczętych reform było drastyczne ograniczenie wydatków na modernizację techniczną chińskich sił zbrojnych, która zajęła ostatnie miejsce na liście priorytetów. Uznano że armia musi poczekać na okrzepnięcie gospodarki. Podstawą przyjęcia tego założenia było zawarcie strategicznego partnerstwa ze Stanami Zjednoczonymi przeciwko Związkowi Radzieckiemu gdyż uznano, że z uwagi na zaangażowanie tego kraju w kontrowersyjną i wyniszczającą wojnę w Afganistanie brak jest bezpośredniego zagrożenia dla bezpieczeństwa Chin.

Gdy spojrzymy retrospektywnie to właśnie rok 2009 można uznać za szczególny w historii Chin, gdyż będzie on stał pod znakiem doniosłych rocznic. Otóż w tym roku mija 30 rocznica rozpoczęcia głębokich, wolnorynkowych reform gospodarczych. W tym roku Chińczycy będą świętować 60 rocznicę utworzenia swojego państwa - Chińskiej Republiki Ludowej, której powstanie ogłosił podczas słynnego przemówienia na Placu Tienanmen Mao Zedong. Należy również pamiętać o tym, iż w tym roku w dniu 4 czerwca mija 20 rocznica tragicznych wypadków i masakry na placu Tienanmen. Właśnie minęła 50 rocznica krwawo stłumionego powstania w Tybecie, a w październiku będzie obchodzona 50 rocznica jego przyłączenia do Chin. Będzie to także pierwszy rok po zakończonej wielkim medialnym sukcesem letniej Olimpiady w Pekinie oraz pierwszy rok ogarniającego również i Chiny kryzysu gospodarczego.

Warto również zaznaczyć, że w 2009 roku Chińska Armia Ludowo Wyzwoleńcza, która swój rodowód wywodzi z utworzonych 01 sierpnia 1928r. chłopskich oddziałów Armii Czerwonej wkroczyła w 80 rok swojego funkcjonowania.

Chińska Armia Ludowo-Wyzwoleńcza

Patrząc na miejsce i znaczenie ChAL-W, w krótkiej bo zaledwie 60 letniej historii kraju to należy przyznać, że odgrywała ona zawsze szczególną rolę.

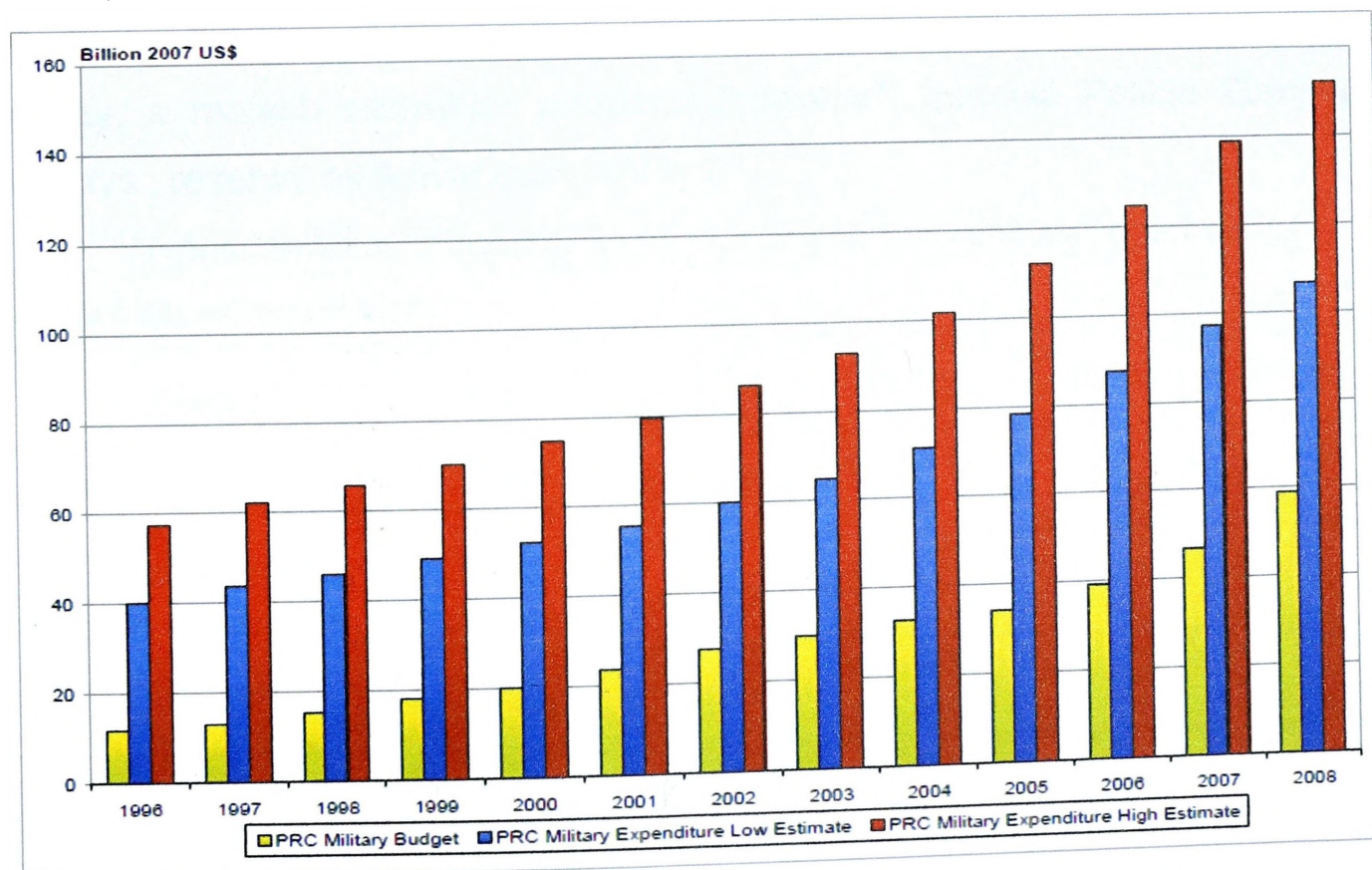
Powszechnie przyjętą normą sprawnego funkcjonowania państwa i prowadzenia sprawnej polityki, według zasad formułowanych przez Machiavellego, są siły zbrojne, które nie tylko stoją na straży bezpieczeństwa ale również przestrzegania prawa „*nie ma dobrych praw tam gdzie nie ma dobrej armii, ale tam gdzie jest dobra armia, muszą być też dobre prawa*”. Konstatając ten sąd należy stwierdzić, że państwo tworzy armię by stała ona na straży bezpieczeństwa i przestrzegania praw. W Chinach Ludowych stało się całkowicie odwrotnie bowiem to Chińska Armia Ludowo-Wyzwoleńcza (ChAL-W) na czele z jej przywódcą Mao Zedongiem powołała do życia Chińską Republikę Ludową (ChRL), armii zaś przypisano w niej szereg ról:

- obrony ojczyzny;
- prowadzenia działalności produkcyjnej w zakładach wojskowych, instytutach naukowo–badawczych i państwowych gospodarstwach rolnych;
- aktywnego uczestnika w życiu politycznym kraju;
- nauczyciela i wzoru dla narodu.

Można uznać to za swoisty paradoks, gdyż tak wysoka pozycja armii i żołnierzy w społeczeństwie była całkowicie sprzeczna z tradycyjną, głoszoną przez Konfucjusza, tezą, że „dobry człowiek nie zostaje żołnierzem”.

Zakończenie w 1984 roku pierwszego etapu reformy, który ukierunkowany był na odbudowę rolnictwa i przemysłu pozwoliło na zapalenie zielonego światła dla modernizacji technicznej chińskich sił zbrojnych. Postawiono przede wszystkim na przyspieszenie badań naukowych w dziedzinie obronności, modernizację techniczną, intensyfikację szkolenia i rozwój myśli i strategii wojskowej. Zaczęto sukcesywnie eliminować polityczne wpływy armii w życiu społeczno–politycznym. I tak o ile w 1979 roku ponad 35% członków KC KPCh było w mundurach to obecnie wskaźnik ten kształtuje się poniżej 10%. W ramach tego procesu w 1982 roku powołano do życia rządową Centralną Komisję Wojskową, która funkcjonuje równolegle z Centralną Komisją Wojskową KC KPCh. Komisja ta jest swoistą atrapą, na-

miastką, wzorem państw zachodnich, cywilnej kontroli nad armią wynika to z faktu, że komisje te mają taki sam zakres odpowiedzialności i taki sam skład osobowy, a na ich czele stoi Prezydent, który jest jednocześnie Sekretarzem Generalnym KPCh. Sukcesywnie przystąpiono do redukcji stanów osobowych rezygnując z ponad 5 milionowej armii. Dziś armia ta jest wciąż najliczniejszą armią świata liczy bowiem ok. 2.250 mln żołnierzy⁹³ (USA 1.430 mln, Indie 1.300 mln, Rosja 1.200 mln Korea Płn. 1.1 mln. Wielu sceptyków wprawdzie twierdzi, że armia ta wciąż jest tylko „papierowym tygrysem” gdyż główna jej siła opiera się właśnie na tych milionach żołnierzy dysponujących słabym uzbrojeniem. Od kilku lat postawiono na nowoczesność, na zaawansowany technologicznie sprzęt i uzbrojenie, mobilność, na nowoczesną myśl strategiczną i operacyjną oraz na digitalizację pola walki. Dzięki wysokiej dynamice rozwoju gospodarczego kraju, Chiny mogą sobie na to pozwolić. Systematycznie wzrastają nakłady na obronność (rys. 10)

Rysunek 10. Budżet wojskowy oraz szacowane wydatki wojskowe ChRL w latach 1996-2008
 Źródło: *Military Power of the People Republic of China 2009*, Annual report to Congress, Waszyngton 2009, s. 32. Oraz SIPRI za: R. Kamhausen, D. Lai, A. Scobell, *Beyond the Strait: PLA missions other than Taiwan*, Wyd. SSI, Carlisle 2009, s. 6.

⁹³ Wszystkie dane liczbowe dotyczące sił zbrojnych na podstawie *Military Balance 2008*, Wyd. IISS, Londyn 2008, s. 376-380.

Obecnie obronność kraju zajmuje istotną pozycję w budżecie Chin. Wprawdzie Chinom daleko jeszcze do budżetu obronnego Stanów Zjednoczonych, który wydaje na zbrojenia 5 razy więcej ale od kilku już lat budżet ChAL-W kształtuje się na poziomie ok. 2% PKB. Analitycy Pentagonu uważają jednak, że prawdziwy budżet przeznaczony na zbrojenia jest co najmniej dwukrotnie wyższy, jego część lokowana jest w wielu innych sektorach gospodarki oraz w instytutach naukowo-badawczych. Amerykanie uspakajają jednocześnie, że jeśli nawet nakłady Pekinu na armię faktycznie przewyższają 100 mld USD rocznie to Chinom wciąż daleko do wysoko zaawansowanych technologii wojskowych, którymi dysponuje armia Stanów Zjednoczonych.

Stan osobowy sił zbrojnych Chin liczy obecnie: 2 255 tys. (1 mln z poboru, czas trwania służby wynosi 2 lata). Siły lądowe liczą 1 600 tys., a marynarka wojenna 255 tys. 400 tysięcy liczą siły powietrzne. Podporządkowane CMC strategiczne siły nuklearne obejmują 100 tys. żołnierzy, a mająca podwójne podporządkowanie⁹⁴ Ludowa Policja Zbrojna 660 tys., rezerwy osobowe liczą 800 tys.

Wyposażenie strategicznych sił jądrowych przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4. Siły nuklearne ChR-L

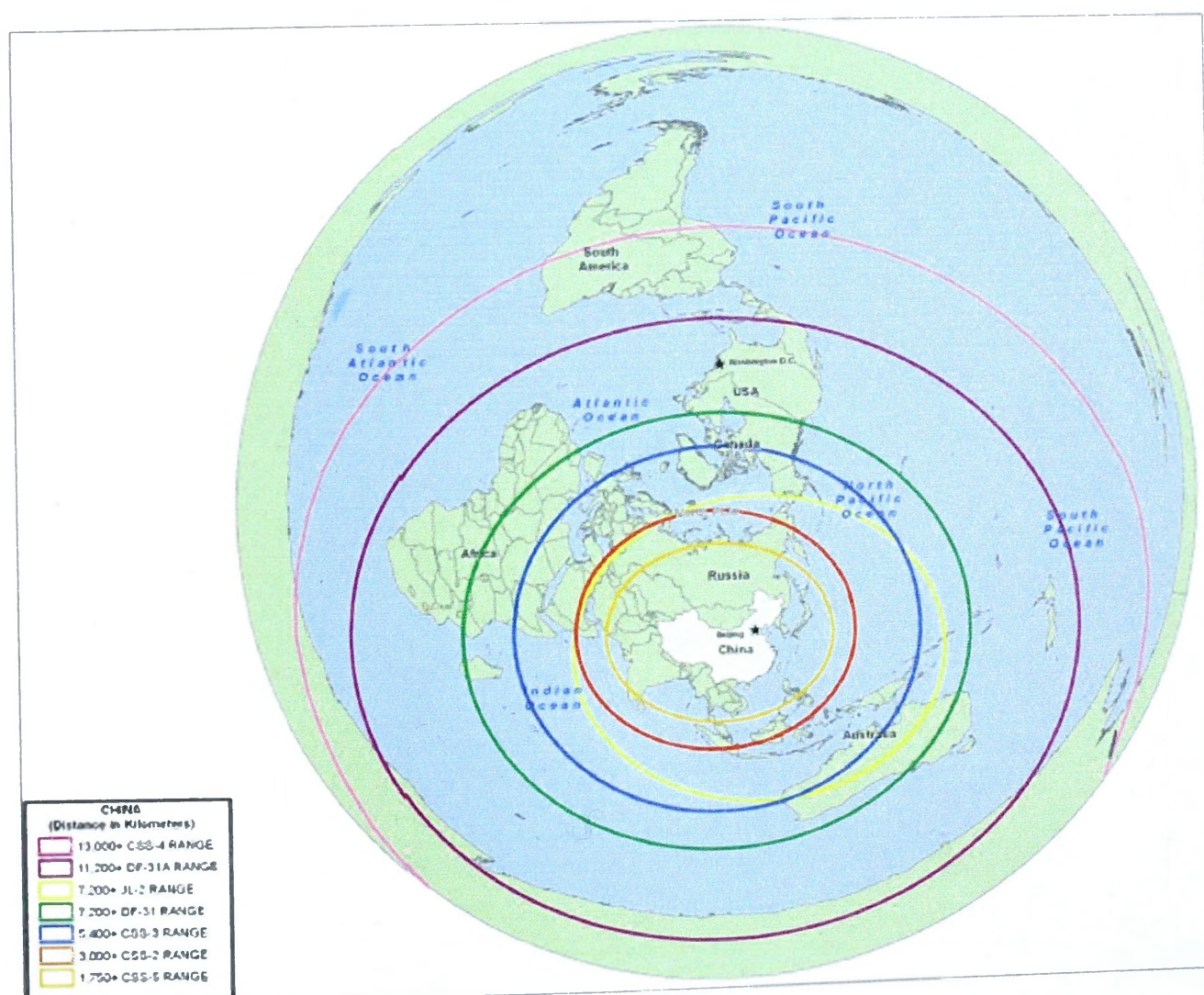
Klasa	Typ	Moc głowicy	Zasięg	Ilość	Uwagi
ICBN międzykontynentalne	DF-5A (CSS-4)	3-4 MT	11-14,5 tys. km	24	
	DF-31 (CSS-9)	b.d.	8-13 tys. km	8	
	DF-31A	b.d.	Ponad 11 tys. km	<10	
IRBM średniego zasięgu	DF-4 (CSS-3)	3 MT	5,5-6,3 tys. km	15-20	
	DF-3A (CSS-2)	b.d.	5-6 tys. km	15-20	
	DF-21	b.d.	b.d.	60-90	

⁹⁴ Podwójne podporządkowanie obejmuje na czas pokoju ministra bezpieczeństwa wewnętrznego i ministra obrony narodowej, w czasie wojny LPZ podlega wyłącznie ministrowi obrony.

	(CSS-5)				
SLBM na łodziach podwod- nych	CCS-N-3 (JL-1)	200-500 KT	1,7-2 tys. km	12	
SRBN krótkiego zasięgu	DF-15A (CSS-6/M- 9)	b.d.	500-600 km	około 100	24 wy- rzutnie
	DF-11A (CSS-7/M- 11)	b.d.	300 km	około 200	32 wy- rzutnie
	DF-7 (CSS-8)	b.d.	b.d.	30	30 wy- rzutni

Źródło: *Military Power of the People Republic of China 2009*, Annual report to Congress, Waszyngton 2009,

Chiny posiadają obecnie możliwość rażenia terytorium ok. 90% państw świata. Zasięg chińskich rakiet z pociskami nuklearnymi przedstawiono na rysunku 11.

Rysunek 11. Zasięg chińskich rakiet MRBM i ICBM

Źródło: *Military Power of the People Republic of China 2009*, Annual report to Congress, Waszyngton 2009, s. 32.

Sily ladowe: 7 okręgów wojskowych, 28 prowincjonalnych okręgów wojskowych, 4 specjalne garnizony, 18 zintegrowanych grup armijnych (30-60 tys. żołnierzy każda); 8 580 czołgów, 4 500 transporterów, 18 tys. środków artyleryjskich, 381 śmigłowców.

Sily morskie: 3 floty, 69 okrętów podwodnych, 21 niszczycieli, 42 fregaty, 331 okrętów obrony wybrzeża, 34 trałowce, 50 okrętów desantowych, 163 okręty zabezpieczenia, wojska desantowe - 10 tyś.

Sily powietrzne: 5 korpusów powietrznych, 180 bombowców (20 przystosowanych do przenoszenia BMR), 1700 samolotów myśliwskich, szturmowych i wielozadaniowych, 290 rozpoznawczych, 513 samolotów transportowych, 100 śmigłowców.

Analiza rozwoju gospodarczego, a tym samym i potencjału militarnego Chin pozwala jednak stwierdzić, że nie ma jednoznacznych dowodów na to by Pekin, wzorem byłego Związku Radzieckiego, stymulował bądź chciał się włączyć w kosztowny wyścig zbrojeń. Modernizacja techniczna ChAL-W nie odbywa się bowiem kosztem zaniedbywania rozwoju innych sektorów gospodarki, a powolny wzrost nakładów na obronność wydaje się celowym zabiegiem chińskiego rządu z jednej strony mającym na celu stymulowanie rozwoju własnej gospodarki, a z drugiej swoiste uspokojenie światowej opinii publicznej i tym samym zapobieżenie wyścigowi zbrojeń w regionie.

Czynnikowi militarnemu przypisuje się ważną ale nie najważniejszą rolę w strategii bezpieczeństwa narodowego co wynika również z głęboko tkwiącej w chińskiej kulturze i mentalności jednej z najważniejszych zasad sztuki wojennej Sun Tzu, która mówi, że *„najważniejsze jest to, aby podporządkować sobie dany kraj nietknięty, zamiast go zniszczyć. Umiejętność zabijania nie zasługuje na najwyższą ocenę. Pokonanie przeciwnika bez wojny wydaje się najbardziej pożądanym rozwiązaniem. Mistrzem walki są ci którzy pokonują przeciwnika bez toczenia bitwy”*.

Utrzymujące się od wielu lat wysokie nakłady jakie rząd w Pekinie przeznacza na obronność pozwoliły na prowadzenie gruntownej moderniza-

cji technicznej chińskich sił lądowych, morskich i lotnictwa oraz na budowę mobilnych sił szybkiego reagowania. Po wydarzeniach na placu Tienanmen w 1989 roku gdy Stany Zjednoczone i państwa Unii Europejskiej nałożyły embargo na dostawy do Pekinu sprzętu wojskowego, uzbrojenia i zaawansowanych technologii to głównym partnerem w modernizacji technicznej chińskiej armii stał się rosyjski przemysł zbrojeniowy, w którym lokowanych jest ponad 60% ogółu zamówień z chińskiego ministerstwa obrony.

Chiny bacznie obserwują obce operacje wojskowe i inicjatywy na rzecz modernizacji systemów obronnych wyciągając wnioski co do kierunku modernizacji własnych sił zbrojnych. Starannie analizują wszystko, co ma związek z siłami zbrojnymi Stanów Zjednoczonych. Z jednej strony traktują to jako pożyteczną naukę, z drugiej strony rozpoznają ich słabe punkty. Z operacji „*Desert Storm*”, „*Allied Force*”, „*Enduring Freedom*” i „*Iraqi Freedom*” wyciągnięto następujące wnioski:

- należy rozwijać i wcielać w życie koncepcję prowadzenia operacji połączonych;
- jednym z decydujących czynników zapewniającym zwycięstwo jest efektywny system C4ISR, zdolność do prowadzenia działań informacyjnych, efektywny system obrony powietrznej, zdolność dokonywania precyzyjnych uderzeń, skuteczny system zabezpieczenia logistycznego;
- działania przeciwko siłom zbrojnym byłej Jugosławii pokazały, że wojska słabiej wyposażone mogą skutecznie przeciwstawiać się przeważającemu technologicznie przeciwnikowi poprzez stosowanie prostych środków takich jak kamuflaż, rozproszenie sił czy szybkie przegrupowania sił własnych;
- ogromną rolę na współczesnym i przyszłym polu walki będą odgrywać bezzałogowe latające aparaty rozpoznawcze i bojowe;
- należy rozwijać liczebnie i jakościowo siły specjalne;

- należy rozwijać systemy raketowe, pociski manewrujące oraz samoloty wielozadaniowe umożliwiające obezwładnienie ośrodków dowodzenia i kontroli;
- rośnie rola operacji psychologicznych.

Konsekwentnie realizowana modernizacja techniczna, wzorowane na rozwiązaniach zachodnich zmiany organizacyjno – strukturalne, wdrażanie nowoczesnych systemów i procedur dowodzenia mają być gwarantem realizacji celu postawionego przez władze partyjne i państwowe, który zakłada, że do połowy XXI wieku Chiny będą w stanie wygrać każdy nowoczesny konflikt zbrojny.

Jeśli tak będzie, pojawia się pytanie, do czego może być użyta chińska machina wojskowa, gdy będzie już sprawna organizacyjnie, nowoczesna i dobrze uzbrojona? Najczęściej wymienianym celem jest oczywiście Tajwan, który odrzuca wszelkie propozycje zjednoczenia. Tego konfliktu zbrojnego zwłaszcza obawiają się Stany Zjednoczone, gdyż zostałyby postawione w bardzo trudnej sytuacji. Są one bowiem związane z Tajwanem stosownymi układami na mocy, których musiałby się militarnie zaangażować po jego stronie co mogłoby zagrozić nie tylko regionalnemu ale i światowemu bezpieczeństwu. Z tego też powodu Waszyngton wywiera presję polityczną na rząd w Tajpej by nie ogłaszał niepodległości i tym samym nie prowokował Pekinu do podejmowania akcji militarnych wobec wyspy.

Niezmiennie wysoki priorytet nadaje się też zapewnieniu bezpieczeństwa i jedności terytorialnej kraju, stałej modernizacji technicznej, wdrażaniu strategii aktywnej obrony i defensywnej strategii nuklearnej, zdolnościom do wykonywania różnorodnych zadań militarnych w odpowiedzi na zagrożenia bezpieczeństwa, pokojowemu dialogowi oraz działaniom na rzecz międzynarodowego bezpieczeństwa jako gwaranta stabilnego rozwoju Chin. Jako swoisty kanon narodowego bezpieczeństwa podnosi się wciąż zapis, że „*sily działające na rzecz niepodległości Tajwanu, Wschodniego Turkiestanu oraz niepodległości Tybetu są elementami zagrażającymi bezpieczeństwu*

państwa, dotyczącymi istotnych interesów narodu chińskiego i kluczowych interesów państwa. W tej sprawie nie ma mowy o żadnych kompromisach czy ustępstwach”.

Ostatnia dekada to także aktywny udział Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa i pokoju. To strona chińska zaproponowała by wszystkie państwa posiadające broń nuklearną zobowiązały się do jej całkowitego zniszczenia oraz by wstrzymano wszystkie prace naukowo-badawcze na rozwoju tego rodzaju broni. Uznano, że zainicjowany przez USA plan stworzenia globalnego systemu antyrakietowego nie jest korzystny dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego i że wywiera on nie tylko negatywny wpływ na rozpoczęty proces redukcji zbrojeń lecz wręcz może stanowić swoisty impuls do ich intensyfikacji. Pekin przystąpił też do wszystkich najważniejszych konwencji kontroli zbrojeń i ratyfikował większość międzynarodowych umów i porozumień w tej dziedzinie. W ramach tego procesu chińscy żołnierze zaczęli pełnić służbę w ramach misji pokojowych pod egidą ONZ. Jako zasadę, zgodnie z chińską konstytucją przyjęto, że po za granicami kraju żołnierze mogą pełnić służbę bez uzbrojenia, a więc są to więc głównie żołnierze jednostek inżynieryjno-saperskich, logistycznych w tym lekarze wojskowi oraz obserwatorzy. Łącznie w tego rodzaju misjach wzięło dotychczas udział już ponad 10 tys. żołnierzy i policjantów których cechował wysoki profesjonalizm zawodowy, a ich służba została wysoko oceniona zarówno przez miejscową ludność jak i władze ONZ.

Nową formą międzynarodowej współpracy wojskowej ChAL-W stały się także konsultacje wojskowe oraz wzajemne szkolenie żołnierzy i wojsk.

Jednym z pierwszych państw, które nawiązały współpracę w tej dziedzinie były nasze siły zbrojne. Już w 1995 roku podpisaliśmy dwustronne porozumienie o współpracy wojskowej na mocy, której nasi oficerowie w 1996 roku rozpoczęli studia na uniwersytecie językowym w Luoyang, a pierwsi chińscy oficerowie podjęli studia w Akademii Obrony Narodowej w Rembertowie, które zostały poprzedzone rocznym kursem nauki języka

polskiego. Polski oficer, jako pierwszy żołnierz z armii państw NATO, w 2002 roku ukończył roczne studia operacyjne na Uniwersytecie Obrony Narodowej w Pekinie, na którym dotychczas studiowali wyłącznie oficerowie z Rosji oraz państw azjatyckich, afrykańskich oraz Ameryki Łacińskiej. Ta współpraca była początkiem otwarcia drzwi Uniwersytetu Obrony dla oficerów z innych państw NATO.

Wielkie wrażenie na obserwatorach międzynarodowej sceny politycznej wywarły też pierwsze wspólne ćwiczenia wojskowe z siłami zbrojnymi Federacji Rosyjskiej, do których doszło w sierpniu 2005 roku na Półwyspie Shandong w rejonie Władywostoku. Miały one wprowadzić wymiar bardziej propagandowy niż wspólnych manewrów wojskowych ale były wyraźnym znakiem nowego otwarcia i nowej formuły współpracy międzynarodowej. Szczególnie mocnym echem odbił się udział w tych ćwiczeniach rosyjskich bombowców strategicznych Tu-160, który ograniczył się wyłącznie do lądowania, postoju i startu ale został odebrany jako mocny dowód dwustronnego zaufania i daleko idącej współpracy wojskowej oraz gotowości strony chińskiej do przyjmowania i obsługi na swoich lotniskach tak wielkich maszyn. Dotychczas odbyło się ponad 10 tego rodzaju wspólnych przedsięwzięć szkoleniowych w tym min. z jednostkami sił zbrojnych USA, Indii, Pakistanu, Tajlandii, Tadżykistanu i oczywiście Rosji, a okręty wojenne chińskiej marynarki z wizytą przyjaźni zawinęły do portów na prawie wszystkich kontynentach świata.

Gospodarka

Od kiedy Deng Xiaoping rozpoczął urynkowanie chińskiej gospodarki, powiększyła ona swój potencjał aż 70 krotnie. Już w 2005 r. wyprzedziła pod tym względem Francję i Wielką Brytanię. Większy PKB mają obecnie tylko Japonia i Stany Zjednoczone. Choć w ciągu ostatnich 30 lat Chiny dokonały olbrzymiego skoku gospodarczego, który pozwolił wyciągnąć z ubóstwa 300 mln osób to wciąż PKB na jednego mieszkańca jest bardzo niski bo jak wynika z najnowszych danych opublikowanych przez Bank Światowy

Państwo Środka plasuje się dopiero na 132 miejscu światowego rankingu państw wg. dochodu per capita – min. za Angolą i Azerbejdżanem. Niemniej eksperci tego banku oceniają, że już obecnie Chiny aspirują do miana najważniejszej potęgi Azji i są jednym z głównych mocarstw świata wśród których wymienia się USA, Rosję, Chiny, Japonię i Unię Europejską jako całość. Eksperci podkreślają również, że jeśli Chiny będą się dalej rozwijać w takim tempie jak przez ostatnich 20 lat to za kolejne dwie dekady Państwo Środka będzie najważniejszą potęgą świata. Zwracają oni również uwagę na to, że pomimo światowego kryzysu w I kw. br. dynamika wzrostu PKB Chin wyniosła 6.5% co świadczy o tym, że tempo rozwoju chińskiej gospodarki wprowadzie osłabło ale ma się ona dużo lepiej niż w wielu innych państwach świata. O sile chińskiej gospodarki świadczyć może dynamika wzrostu handlu zagranicznego. Po dojściu do władzy Deng Xiaopinga czyli w 1979 roku eksport wyniósł 9.8 mld USD, w 1989 osiągnął poziom 58.2 mld USD czyli wzrósł prawie sześciokrotnie, podobnie jak i import, który z poziomu 10.9 mld USD wzrósł do 60 mld USD.

Tabela 5. Podstawowe dane o gospodarce chińskiej

Wyszczególnienie	2005	2006	2007
Powierzchnia (mln km ²)	9,6	9,6	9,6
Liczba ludności (mln)	1.307,6	1.315,3	1.322,4 ⁽¹⁾
PKB (mld USD)	2.259,2	2.713,5	3.418
PKB (per capita w USD)	1.728	2.063	2.585
Stopa wzrostu PKB (%)	10,4	11,6	11,9
Udział rolnictwa i leśnictwa w PKB (%)	12,4	11,3	11,3
Udział przemysłu w PKB (%)	47,3	48,7	48,6
Udział sektora usług w PKB (%)	40,3	40	40,1
Udział inwestycji w środki trwałe w PKB (%)	48,6	52,1	55,6
Wzrost inwestycji w środki trwałe (inwestycje dokonane) (%)	25,7	24	24,8
Stopa wzrostu wartości sprzedaży detalicznej (%)	12,9	13,7	16,8
Inflacja CPI - ceny towarów konsumpcyjnych (%)	1,8	1,5	4,8
Stopa bezrobocia (bezrobotni zarejestrowani w miastach) (%)	4,2	4,2	4,0
Eksport (mld USD)	762,0	969,08	1.218
Stopa wzrostu eksportu (%)	28,4	23,8	25,7

Import (mld USD)	660,1	791,61	955,8
Stopa wzrostu importu (%)	17,6	20,0	20,8
Saldo (mld USD)	+101,9	+177,47	+262,2
Obroty (mld USD)	1.422,1	1.760,69	2.173,8
Stopa wzrostu obrotów handlu zagranicznego (%)	23,2	23,8	23,5
Zrealizowane inwestycje zagraniczne (mld USD)	60,3	63	74,8
Liczba utworzonych spółek z kapitałem zagranicznym	44.001	41.474	37.871
Rezerwy dewizowe (mld USD)	818,9	1.066,3	1.528,2
Kurs walutowy RMB/1USD (koniec roku)	8,0702	7,8087	7,3046 ⁽²⁾

⁽¹⁾ Dane szacunkowe na koniec 2007 r.;

⁽²⁾ Kurs średni podany przez Bank of China w dniu 28.12.2007, obowiązujący w dniu 31.12.2007;

Uwaga: Chińskie dane statystyczne publikowane przez Narodowe Biuro Statystyczne ChRL nie zawsze są jednolite.

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Pekinie

http://beijing.trade.gov.pl/pl/Przewodnik_po_rynku_chinskim/article/detail.1101.Aneks_statystyczny.html

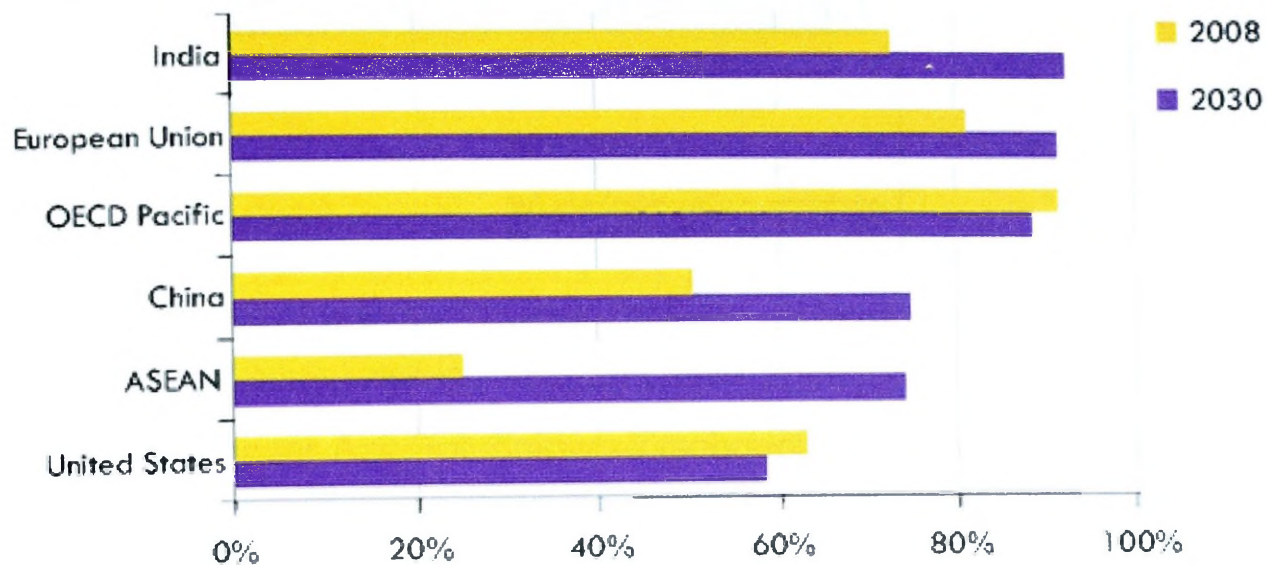
Dalszy dynamiczny rozwój chińskiej gospodarki uwarunkowany jest szeregiem czynników, niezakłócony dostęp do surowców naturalnych jest jednym z najważniejszych. Eksperti prognozują wzrost zużycia ropy naftowej w Chinach z 7,6 mld baryłek/dzień (bbl/dzień) w roku 2007 do 15 mld bbl/dzień w 2030, w tym samym okresie zużycie gazu wzrośnie z 41 mld m³ (77 mld m³ w roku 2008) do 120 mld m³.⁹⁵ Przyszłe zapotrzebowanie energetyczne nie może zostać zaspokojone ze źródeł krajowych, Chiny posiadają ok. 3% światowych zasobów gazu i ok. 1% ropy naftowej, jedynie pokłady węgla są znaczące – 13%.⁹⁶ Import surowców energetycznych osiągnął w 2008 roku 4,2 mln bbl/dzień ropy naftowej oraz 1,2 mld m³ gazu ziemnego⁹⁷. Główni dostawcy ropy naftowej to państwa Zatoki Perskiej (Arabia Saudyjska, Iran) 50% chińskiego importu, Afryka 28%, Azja 11%, Europa i państwa zachodniej hemisfery 14%.⁹⁸ Obecnie Chiny importują około 50% surowców energetycznych, w kolejnych latach nastąpi prawdopodobnie znaczny wzrost importu (rys. 12)

⁹⁵ Dane Energy Information Administration (EIA) – biura statystyk surowców energetycznych rządu USA. http://www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/pdf/nat_gas.pdf, oraz <http://www.eia.doe.gov/emeu/international/oilconsumption.html>, 04.11.2009,

⁹⁶ Obecnie Chiny zapotrzebowanie na energię w 70% zaspokajają poprzez zużycie węgla.

⁹⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, 08.11.2009.

⁹⁸ The China and Eurasia Forum Quarterly, Nr 3, Listopad 2005, s. 49.

Rysunek 12. Procentowy udział paliw eksportowanych w całości zużywanych paliw dla wybranych podmiotów

Źródło: *World Energy Outlook*, http://www.iea.org/country/graphs/weo_2009/fig2-3.jpg, 10.01.2010.

Warunkiem koniecznym pozyskania surowców jest zabezpieczenie dróg ich importu – zarówno lądowych (kolejowych, drogowych i rurociągów) jak i morskich. Ze wszystkich linii komunikacyjnych to rurociągi i morskie linie komunikacyjne (SLOC) są najtrudniejsze do zabezpieczenia. Przebieg czynnych i planowanych rurociągów przedstawiono na rys 13.

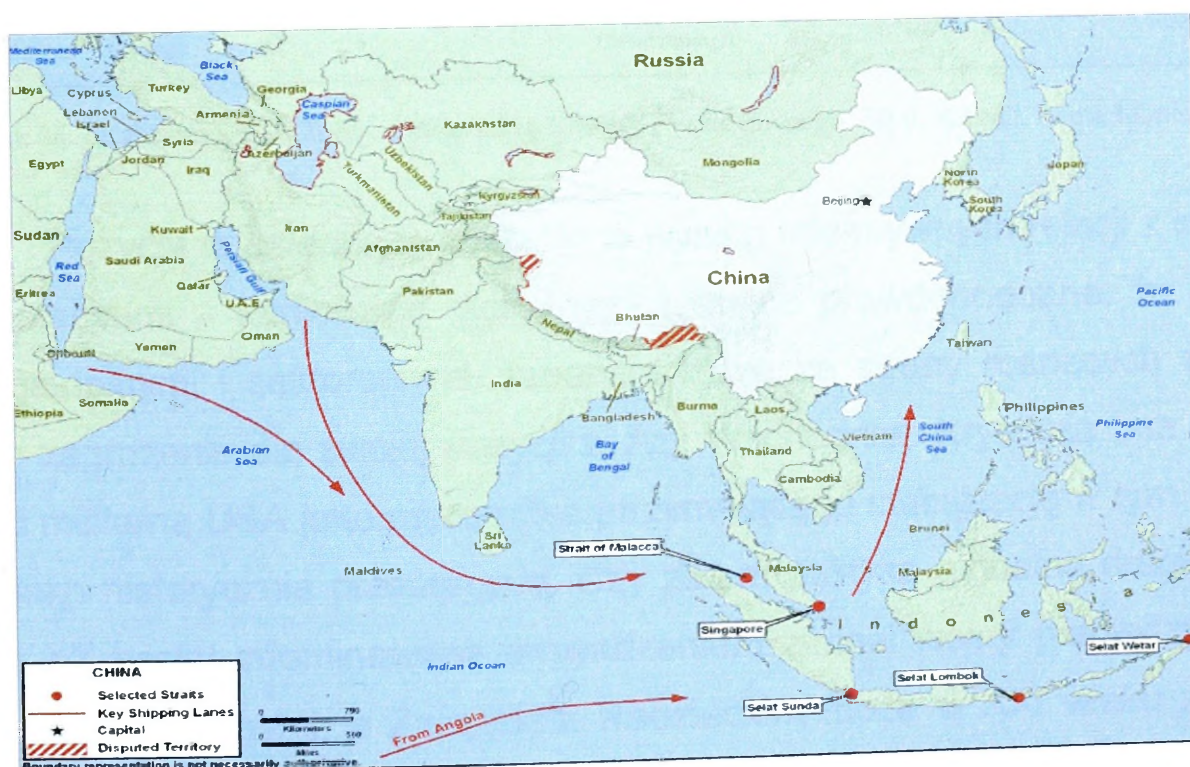

LEGEND:			
	Oil pipeline		Inter-Country oil pipeline label
	Oil pipeline (planned/under construction)		Cross-Border oil pipeline label
	Gas pipeline		Inter-Country gas pipeline label
	Gas pipeline (planned/under construction)		Cross-Border gas pipeline label
	Products pipeline		Inter-Country products pipeline label
	Products pipeline (planned/under construction)		Cross-Border products pipeline label

Rysunek 13. Istniejące i planowane rurociągi w Chinach i państwach ościennych

Źródło: http://www.theodora.com/pipelines/east_asia_oil_gas_products_pipelines_map.html, 16,12.2009.

Cały obszar Azji Południowo-Wschodniej posiada duże znaczenie dla handlu międzynarodowego, w rejonie tym przebiegają szlaki morskie wiodące do cieśnin Malaka i Sunda. Biorąc pod uwagę leżące również w tym rejonie cieśniny Makassar i Lombok otrzymujemy zbiór cieśnin przez które przepływa rocznie flota mająca powyżej 50% światowej zdolności transportowej⁹⁹ a przewożone towary stanowią ok. 15% światowego handlu zagranicznego (bez uwzględniania transportu wewnątrz regionu). Te same szlaki transportowe Chiny wykorzystują do transportu ropy naftowej patrz rys. 14.

Rysunek 14. Główne morskie szlaki komunikacyjne w Azji Południowo-Wschodniej

Źródło: *Military Power of the People Republic of China 2009*, Annual report to Congress, Waszyngton 2009, s. 4.

⁹⁹ J. H. Noer, *Southeast Asian Chokepoints*, "Strategic Forum", 1998, 98, http://www.ndu.edu/inss/strforum/SF_98/forum98.html, 30.11.2004.

XXXXX

Wydaje się, że wzrost potencjału i aspiracji Chin idealnie wpisuje się w rolę mocarstwa w najbliższym cyklu dominacji areny międzynarodowej według RAND (tab. 6).

Tabela 6. Cykle dominacji areny międzynarodowej

Hegemon	Rising Power	Rising Power's Actions	Opposition to Rising Power	Outcome	Structural Consequences
Venice (Middle Ages-1494)	Spain, France	Spain and France at war over Italy	England, Ottoman Turkey, Italian city-states	1494-1517 (Italian Wars)	Spanish victory; demise of Venetian hegemony; rise of Portuguese hegemony
Portugal (1517-1580)	Spain	Spain absorbs Portugal (1580), attacks Portuguese ally, the United Provinces	England, France	1585-1608 (Spanish Wars)	Demise of Spanish challenge; rise of Dutch hegemony
Netherlands (1609-1713)	France, Great Britain	France attacks the United Provinces, Germany, and Spain	Great Britain	1689-1713 (Wars of Louis XIV)	Demise of French challenge; demise of Dutch hegemony; rise of British hegemony
Great Britain (1714-1815)	France	Napoleonic France wars against rest of Europe	Great Britain, Austria, Prussia, Russia	1793-1815 (Napoleonic Wars)	Demise of Napoleonic challenge; continued British hegemony
Great Britain (1816-1918)	Germany, United States, Russia	Germany attempts to dominate Europe	Great Britain, United States, Russia	1914-1918 (First World War)	Demise of German challenge; continued British hegemony
Great Britain (1918-1945)	Germany, Japan, USSR, United States	Germany and Japan attempt to dominate Europe and the Pacific	Great Britain, United States, USSR	1939-1945 (Second World War)	Demise of German and Japanese challenge and of British hegemony; rise of U.S. hegemony
United States (1945-1992)	USSR, China (after 1978)	Soviets attempt to dominate Europe and the globe	United States, Western Europe, Japan, China (after ~1960)	1950-1992 (Cold War)	Collapse of the Soviet Union; continuation of U.S. hegemony
United States (1992-)	China (?)	(?)	United States (?)	(?)	(?)

Źródło: M. D. Swaine, A. J. Tellis, *Interpreting China's Grand Strategy*, Wyd. RAND, Santa Monica 2000, s. 219.

Pozycja ta osiągnięta zostanie w wyniku intensywnych relacji z innymi mocarstwami – koniecznie globalnymi i wielce prawdopodobne, że także z regionalnymi i sektorowymi. Ameryka czuje ze strony rosnących w siłę Chin zagrożenie dla swojej pozycji w Azji Wschodniej. Krytykują one obecność militarną USA jako mocarstwa utrzymującego stabilizację w tym regionie jako historycznie przestarzałą. Czy zatem polityka globalna drugiej połowy XX wieku zdominowana prowadzeniem zimnej wojny pomiędzy Stanami Zjednoczonymi, a Związkiem Radzieckim może w XXI wieku zostać zastąpiona przez rywalizację pomiędzy USA i Chinami? Pierwszym symptomem takiego rozwoju sytuacji może być zdarzenie z 01.04.2001 roku gdy w międzynarodowej przestrzeni powietrznej nad Morzem Południowochińskim, chiński myśliwiec przechwytyjący uderzył w amerykański samolot zwiadowczy. Samolot chiński runął do morza, a amerykański zdołał wylądować.

dować awaryjnie na wyspie Hainan gdzie w chińskiej bazie lotniczej został poddany gruntownemu przeglądowi i w swoisty sposób "internowany". Wkrótce do Pekinu, z zakładów lotniczych Boeinga dostarczono zamówiony dla prezydenta Chin samolot Air Force One na pokładzie którego chińscy eksperci wykryli zainstalowane urządzenia podsłuchowe. Incydenty te w pełni ukazały zdefiniowany już na początku kadencji prezydenta Busha krajobraz światowej polityki który określił on mianem „strategicznej konkurencji i rywalizacji o wpływy w Azji”.

Dziś, a zwłaszcza po atakach terrorystycznych na Stany Zjednoczone zaczyna kształtować się nowa sytuacja geopolityczna. Oba mocarstwa, hegemonistyczna Ameryka oraz pretendujące do tego miana wciąż rosnące w siłę Chiny z jednej strony rywalizują ze sobą, a z drugiej będąc uwikłane w sieci wzajemnych powiązań ekonomicznych są po prostu skazanymi na wzajemną współpracę partnerami. Jako ważny sygnał takiego postrzegania Chin należy odebrać fakt, iż jedną z pierwszych wizyt zagranicznych jaką odbyła Hilary Clinton jako Sekretarz Stanu była podróż do Pekinu. Podczas tej wizyty padło wiele słów o wzajemnej współpracy. Należy jednak zwrócić uwagę na jedno z oświadczeń jakie Pani Sekretarz wypowiedziała „*Chiny i Stany Zjednoczone płyną na tym samym statku, który nazywa się globalizacja gospodarki, wspierają się razem i nie zbroczą z obranego kursu. Nawet prawa człowieka nie mogą zakłócić dobrych wzajemnych stosunków*”. Wkrótce po wizycie Pani Clinton po raz pierwszy od pół roku doszło w Pekinie do rozmów wojskowych delegacji obu państw których celem była odbudowa wzajemnych relacji i ponowne nawiązania dialogu pomiędzy przedstawicielami sił zbrojnych obu państwa. Podstawą do zawieszenia rozmów przez stronę chińską był fakt iż w październiku 2008 r. Stany Zjednoczone sprzedały Tajwanowi 30 śmigłowców Apache i 330 rakiet Patriot ogółem za kwotę 6.5 mld USD. Amerykanie w ramach retorsji oskarżyli Pekin, można powiedzieć, że już tradycyjnie, o łamanie praw człowieka oraz o to, iż ukrywa faktyczne kwoty przeznaczane na modernizację techniczną ChAL-W lokując duże kwoty przeznaczane na obronność w innych resortach bądź

w sektorze naukowo–badawczym. Chiny nie pozostały oczywiście dłużne i opublikowały własny raport w którym wykazały Stanom Zjednoczonym nie tylko łamanie praw człowieka ale także rasizm, nędzę i stosowanie tortur. Mimo tych wzajemnych oskarżeń to raczej Waszyngton robi dobrą minę do złej gry i stara się utrzymać dobre stosunki z Pekinem gdyż pamięta o tym, że kraj ten dysponuje największymi na świecie nadwyżkami walutowymi, które trzyma właśnie w amerykańskich obligacjach o wartości ok. 2 bln USD co z pewnością ma duży wpływ na wzajemną współpracę oraz rozwój stosunków politycznych i gospodarczych pomiędzy Waszyngtonem a Pekinem.

Stosunki chińsko–rosyjskie najczęściej określane są mianem dobro–sąsiedzkich i partnerskich, a ich celem jest zapewnienie regionalnego i światowego bezpieczeństwa jako gwaranta pokoju i rozwoju gospodarczego obu państw. Oba państw włączyły się także do wspólnej walki z międzynarodowym terroryzmem. Ale czy tak jest naprawdę? Czy ta współpraca układa się tak idyllicznie? Czy Pekin dla Moskwy bądź Moskwa dla Pekinu nie jest tylko tymczasowym sojusznikiem? Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że nastąpiła zdecydowana zmiana ról we wzajemnych relacjach pomiędzy obu państwami. I tak o ile za czasów Mao Zedonga Chiny czerpały z myśli i doświadczeń komunistycznych rozwiązań przy budowie zrębów własnej gospodarki to teraz Rosja bada i analizuje bezprecedensową dynamikę rozwoju chińskiej gospodarki i najlepsze rozwiązania stara się przenieść na własny grunt. Osiągnięcia Chin w tej dziedzinie są często traktowane jako unikalne i ze wszech miar zasługujące na ich implementację. Płaszczyznę konstruktywnej współpracy dostrzega się także w aktywnej i zgodnej kooperacji na różnego rodzaju forach międzynarodowych oraz w dobrych, partnerskich, relacjach i zrozumieniu pomiędzy przywódcami i liderami obu tych światowych mocarstw. Pod względem wojskowo–strategicznym dobrą płaszczyzną kooperacji jest oczywiście Szanghajska Organizacja Współpracy, którą czasami się określa mianem „daleko–wschodniego NATO”, której to organizacji oba państwa są zdecydowanymi liderami. Praktyczną i widoczną dla całej międzynarodowej społeczności

egzemplifikacją współpracy wojskowej stały się także pierwsze wspólne, chińsko – rosyjskie, ćwiczenia wojskowe. Jednak gdy patrzymy na pełne spektrum wzajemnych relacji to wyraźnie widać że w wielu dziedzinach interesy obu państw są odmienne. I tak np. duże obawy Moskwy budzi chińska kolonizacja rosyjskiego dalekiego wschodu. Kremlowi także nie podoba się skuteczna chińska ofensywa w pozyskiwaniu gazu i ropy z środkowoazjatyckich republik (Kazachstan, Turkmenistan), które Rosja wciąż uważa za ważną strefę własnych wpływów. Kolejny problem to chińskie relacje z atomowymi mocarstwami regionu Indiami i Pakistanem. Pekin rozwija współpracę militarną z Pakistanem min. w zakresie sprzedaży broni i uzbrojenia oraz realizacji wspólnych projektów jakim jest np. produkcja w kooperacji samolotu wielozadaniowego J-10. Moskwa zaś traktuje Indie jako strategicznego, gospodarczego i militarnego, partnera i na bazie tych relacji próbuje utrzymać swą mocną regionalną pozycję. Pojawiają się także oskarżenia o nielegalne kopiowanie przez chiński przemysł zbrojeniowy rosyjskich technologii i produkcji na ich bazie produkcji sprzętu i uzbrojenia wojskowego (min. samolotów, pocisków samosterujących, wyrzutni i okrętów podwodnych), który jest wprowadzany nie tylko na wyposażenie własnych sił zbrojnych lecz również sprzedawany przez Chiny do krajów z którymi dotychczas tradycyjnie współpracowała Rosja.

Pomimo, że oba państwa wiele dzieli to jednak nic tak ich nie łączy jak wspólny przeciwnik za którego zgodnie uważają Stany Zjednoczone. Do gry przeciw Ameryce oba państwa wciągnęły nawet wroga numer jeden Waszyngtonu – Iran którego prezydent bywa gościem na szczytach Szanghajskiej Organizacji Współpracy. Jest to jednym z wyraźnych dowodów na to, że oba państwa zrobią wszystko by osłabić, a docelowo może i całkiem wyeliminować wpływy Stanów Zjednoczonych w Azji i tym samym jako niekwestionowane mocarstwa przejąć pełną kontrolę nad tym rejonem świata.

By współpraca ta była efektywna i gwarantowała regionalną i światową stabilizację wszystkie strony muszą zachować spokój, rozsądek i gotowość do rozstrzygnięcia spraw spornych na drodze pokojowych negocjacji,

poszanowania i wzajemnego zrozumienia, a nie na dążeniu do konfliktów. Ważne jest też patrzenie na rozwój gospodarczy Chin przez pryzmat rosnącej roli i znaczenia tego państwa w systemie międzynarodowego bezpieczeństwa. By rolę tą w pełni zrozumieć koniecznym jest jednak to, aby wszyscy uczestnicy systemu międzynarodowego z uwagą podchodzili do tego co dzieje się w Azji, tam bowiem powstaje imperium, które w wymiarze politycznym, gospodarczym i militarnym pretenduje to tego, by znaleźć się na czele listy światowych liderów.

Zakończenie

W podsumowaniu warto sięgnąć do słów Zbigniewa Brzezińskiego, które dobrze oddają obawy Zachodu związane ze współczesnym „Państwem Środka”

(...) Chiny są zbyt duże, by je ignorować, zbyt wielkie, by je lekceważyć, zbyt słabe, by przyjąć wobec nich politykę appeasement i zbyt ambitne, by ich nie doceniać.

Zbigniew Brzeziński (2000)

Literatura

- Antonowicz L., *Status prawnomiędzynarodowy Republiki Chińskiej na Tajwanie*, [w:] *Tajwan w stosunkach międzynarodowych*, [red.] E. Halizak, Warszawa 1997
- Bartnicki A., [red.] *Zarys dziejów Afryki i Azji 1868-1996*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 1996
- Bolesta A., *Chiny w okresie transformacji*. Wyd. DIALOG, Warszawa 2006.
- Brzeziński Z., *O Polsce, Europie i świecie 1988-2001*. Bellona, Warszawa 2002
- Buckhardt A., *Mrok na wschodzie*, "Polityka", 2005, 13(2497)
- China and Democracy, [red.] S. Zhao, Wyd. Routledge, New York 2000.
- China Business Forecast 3 Quarter, Report 2007.
- China Muslim Borderland, [red.] F. Starr, Wyd. M.E. Sharpe, Nowy Jork 2004.
- China's EU Policy Paper, http://news.xinhuanet.com/english/2003-10/13/content_1120500.htm, 15.02.2009
- Chiny nowe oblicze mocarstwa. National Geographic Nr 5 (104) 2008
- Chinas Grand Strategy: post, present, future. RAND, Santa Monica 2003.
- Cummings B., *Parallax Vision: Making Sense of American-East Asian Relations at the End of the Century*, Wyd. Duke University Press, Durham 1999.
- Flangan S., Frost E.L., Kugler R.L., *Challenge's of the Global Security*, Wyd. NDU, Waszyngton 2001.
- Gawlikowski K. (red.), *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Stosunki międzynarodowe i gospodarcze*. Wyd. TRIO, Warszawa 2004.
- Gawlikowski K., *Azja Wschodnia po drugiej wojnie światowej i znaczenie przełomu lat 80. i 90 XX w.*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, przemiany polityczne i społeczne*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004
- Gawlikowski K., Tomala K., [red.], *Chiny rozwój społeczeństwa i państwa na przełomie XX i XXI wieku*. Wyd. TRIO, Warszawa 2002.
- Gong T. K., *China: Tradition, Nationalism and Just War*, Carlisle Barracks, PA: US Army War College, Waszyngton 1999.
- Gospodarka Chin w 2003, http://www.exporter.pl/kraje/k_azja/chiny_2003.html, 12.05.2009.
- Grabowska-Lipińska I., *Strategia polityczna Chińskiej Republiki Ludowej wobec Azji Południowo-Wschodniej w latach 1949-1976*, Warszawa 1995.
- Halizak E., Kuźniar R., Szymonides J., *Globalizacja a stosunki międzynarodowe*, Wyd. Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz – Warszawa 2004.
- Halizak E., *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*. UW, z.10, Warszawa 2007.
- Halizak E., *Region Azji i Pacyfiku w polityce międzynarodowej*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004
- Halizak E., *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Wyd. SCHOLAR, Warszawa 1999
- Hiebert M., S.V. Lawrence, *Hands Across the Ocean*, "Far Eastern Economic Review", 14 marzec 2002
- Hofman J., *Bezpieczeństwo międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, [w:] *Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe*, [red.] A. Ciupiński, K. Malak, Wyd. AON, Warszawa 2004

- <http://www.asiandemographics.com>.
- <http://www.europartner.com.pl>.
- <http://www.imf.org>.
- <http://www.johomaps.com/as/china/chinarail.html>
- <http://www.oecd.org>.
- <http://www.rdmag.com>.
- <http://www.worldbank.org>.
- http://beijing.trade.gov.pl/pl/Przewodnik_po_rynku_chinskim/article/detail,1101,Aneks_statystyczny.html
- http://pl.wikipedia.org/wiki/Szanghajska_Organizacja_Wspolpracy
- <http://tpress.pl/>.
- <http://www.aseansec.org>, 20.12.2009.
- <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601080&sid=anuXjclgg0EM>; również na stronach: http://www.chinadaily.com.cn/bizchina/2009-08/21/content_8601333.htm
- <http://www.chinaccm.com/>.
- <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/fields/2075.html>, 11.04.2009.
- <http://www.csrc.gov.cn/n575458/n4001948/>
- http://www.umich.edu/~iinet/chinadata/stat/ChinaStatistics/EconomyIndNation/Natl_Econ.htm, 20.01.2009.
- <http://www.wto.org>.
- Jakimowicz R., *Stosunki chińsko-japońskie w latach 90*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004
- Jelonek A., Smulski J., *Kryzys finansowy końca lat 90. w Azji Południowo-Wschodniej*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, przemiany polityczne i społeczne*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004
- Jijun L., *Traditional Military Thinking and the Defense Strategy of China*, "China Military Science", 1997.
- Johnson D., *The United States in the Pacific: Private Interests and Public Policies 1784-1899*, Westport 1995.
- Kidaj W., *Chiny rządzą światem*. Wprost Nr 14 /2008
- Ławacz M., *Chiny a Azja Południowo-Wschodnia*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004
- M. Dillon, *Xinjiang – China's Muslim Far Northwest*, Wyd. Routledge Curzon, Londyn 2003.
- Mackinder H.J., *Democratic Ideals and Reality*, za: L. Moczulski, *Geopolityka. potęga w czasie i przestrzeni*, Wyd. Bellona, Warszawa 1999.
- Mapping the Global Future. Raport of the NIC 2020. NIC, December 2004.
- Maryański A., *Narodowości świata*, Wyd. PWN, Warszawa 1998.
- Mierzejewski D., *Europejskie tournée chińskiego premiera*, <http://www.stosunki.pl/main238325520210,2,yisvp.htm>, 12.05.2005.
- Moller K., *Polityka bezpieczeństwa i rola wojska w aspekcie międzynarodowym*, [w:] *Chiny, przemiany państwa i społeczeństwa w okresie reform 1978-2000*, [red.] K. Tomala, Wyd. TRIO, Warszawa 2001
- National Defense in 2002, <http://www.china.org.cn/e-white/20021209/index.htm>. 14.01.2005.

Potocka E., *Mongolia – między dwoma sąsiadami*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, przemiany polityczne i społeczne*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004

Ravenhill J., *Competing logic of regionalism in the Asia-Pacific*, „Journal of European Integration”, 28/2-3/1995.

Region Azji i Pacyfiku – Qua de nef?, „Rocznik Strategiczny”, 2001/2002, Rocznik strategiczny 2004/05, Wyd. SCHOLAR, Warszawa 2005

Rowiński J., *Chiny wobec wydarzeń 11 września 2001 roku*, [w:] *Chiny rozwój społeczeństwa i państwa na przełomie XX i XXI wieku*, [red.] K. Tomala, K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2002

Rowiński J., *Chiny, nowa globalna potęga?* [w:] A. Rotfeld (red.), *Dokąd zmierza świat?* PISM, Warszawa 2008.

Rowiński J., *Półwysep Koreański w polityce Chin - stosunki z państwami koreańskimi*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004

Rowiński J., *Spory graniczne i konflikty terytorialne w Azji Wschodniej u progu XXI wieku*, [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, [red.] K. Gawlikowski, Wyd. TRIO, Warszawa 2004

Sun Tzu, *Sztuka wojny*. Helion, Gliwice 2004.

Szczyt UE-Chiny w Hadze, <http://euro.pap.com.pl/cgi-bin/europap.pl?ID=62197>, 12.05.2005.

The Lifting of the EU Arms Embargo on China, <http://fas.org/asmp/resources/govern/109th/GrimmettTestimony050316.pdf>, 12.05.2009.

The World Factbook 2008 <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook>.

Tomala K., [red], *Chiny, przemiany państwa i społeczeństwa w okresie reform 1978-2000*, Wyd. TRIO, Warszawa 2001.

Tyler Ch., *Wild West China: The Taming of Xinjiang*, Wyd. John Murray, London 2003.

Wanandi J., *ASEAN's China Strategy. Toward Deeper Engagement*, „Survival”, 1996, 3, s. 117-128; A. S. Whiting, *ASEAN Eyes China. The security Dimension*, „Asian Survey”, 1997, 4

Zapaśnik S., *Stosunki Chin z republikami byłej radzieckiej Azji Centralnej*, [w:] *Azja Gawlikowski K., [red.] Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku, stosunki międzynarodowe i gospodarcze*, Wyd. TRIO, Warszawa 2004

